

ఈశ్వరచిలాస గ్రంథమండలి.

ప్రథమ కుసుమము.

17. 3. 54

3760

భద్రాయువు

అను

(ఐదంకముల నాటకము)

రచయిత :

చిలుమూరు గురులింగశాస్త్రి

ప్రచురణ :

సు వేంకటసుబ్బయ్యగారి యాత్మశాంతి

దాహిత్యుడు

8132

వెలుగు సౌభాగ్యరావు

చిలుమూరు.

1950.

ఈశ్వరవిలాస గ్రంథమండలి

పృథమ కుసుమము.

భద్రాయువు

(ఐదంకముల నాటకము)

రచయిత:

చిలుమూరు గురులింగశాస్త్రి

ప్రకాశకులు:

నందివెలుగు సౌభాగ్యరావు

చిలుమూరు

1950

సర్వస్వామ్య పంకలితము

పురుషులు:

- 1 భద్రాయువు : కథానాయకుడు.
- 2 వజ్రబాహుడు : కథానాయకుని తండ్రి.
- 3 ఋషభయోగి : శివయోగి.
- 4 చంద్రాంగదుడు : విషధపురరాజు.
- 5 పద్మాకరుడు : వైశ్యుడు.
- 6 జయనేనుడు : వజ్రబాహుని మంత్రి.
- 7 సునయుడు : భద్రాయువు చెలికాడు.
- 8 హైమరథుడు : మగధరాజు.
- 9 విక్రమనేనుడు : మగధనేనాధిపతి.
- 10 చంద్రశర్మ : విద్యాగురుడు.
- 11 కపటబ్రాహ్మణుడు : సదాశివుని మాయారూపము.
- 12 పరమేశ్వరుడు.

స్త్రీలు:

- 1 కీర్తిమాలిని : కథానాయకి.
  - 2 సీమంతిని : ,, తల్లి.
  - 3 సుమతి
  - 4 ప్రభావతి
  - 5 మాలతి
- } వజ్రబాహుని భార్యలు.

నాంది

ఉ॥ శ్రీయుతులై నిరంతరమ , రిందముళంకరు నాత్మఁ గొల్చుచున్
 శ్రేయము లగ్గలింప నుత , శీలురునై బుధమాన్యులౌచు మే
 ధాయుతులై యశోధనని , దానసమంచితసుప్రవృత్తి త
 ద్రియువుఁ గాంచి సౌఖ్యమున , రాజిలు గావుత భక్తు లెల్లెడన్॥

అవతారిక

1. “కావ్యేషు నాటకం రమ్యమ్” అనికదా యార్యోక్తి. నాటకరచనాప్రదర్శనములు, పురాణ యుగముల నైతమున్నవగుట నిర్వివాదాంశము భూలోకమున మాత్రమేకాక లోకాంతరముల యందుగూడ నాటకప్రదర్శనములుండెడివని పురాణములు వచించుచున్నవి అవి యీనాటియాధునికపద్ధతులతోఁ గాకున్నను వేరొండు రూపమునైననుండియుండవచ్చును. ఇటీవలఁ గొందఱు మహనీయులు ప్రదర్శనము లవిసీతీకారణములగుచున్నవని వాకొనుచున్నారు. పురాణములు, నాటకము లవిసీతీకారణములైన నైతికప్రచారసాధనము లెవ్వయో దుర్గ్రహము.

2. వీధినాటకముతో నారంభింపఁబడిన ప్రదర్శనము, చలనచిత్రప్రదర్శనమునఱు కెగఁబ్రాకి ప్రపంచమంతటిని భ్రేక్షకము మొనర్చినది. తెలుఁగునాట నేటికిని నాటకపుస్తకములు వేలకువేలుగ నుప్పతిల్లుచున్నవి. ఉత్తమనటీనటులు రంగస్థలముల కెక్కి యాదర్శ ప్రాయముగ నటించి కవులశ్రమను సార్థకపరచుచున్నారు. ప్రహసనరూపములగు నాటకములెన్ని విరచితములైనను బురాణనాటకముల కీనాటికిని విలువ తఱుగలేదు. చరిత్రాత్మకనాటకములు, రాజకీయాభ్యంతరములచే రంగస్థలముల నెక్కుడుగఁ బ్రదర్శింపఁ బడకున్నను ముమ్మందు పరివ్యాప్తము గాఁగలవనుట నిస్సంశయము. కవియెంత సరళసృష్టి యొనర్చినను నటకుడే పోషకుఁడు.

3. ఆంధ్రవాఙ్మయమున కైవకధావితానములు రంగస్థలముల నఱుదుగఁ గాన్పించుచున్నయవి. కవులు రచించినను బ్రదర్శన కనువుకాని సన్నివేశములు అందములేని భూమికాధారణములు, ప్రేక్షకజనానందపాత్రములు కావని ప్రదర్శకు లనుమానించుచున్నారు. రాజస్థానములకు సంబంధించిన రమ్యత రసన్నివేశములతో శివభక్తిచరితము లనేకములుండ

నిట్టిసందేహములతో శైవనాటకప్రదర్శనముల మానివైచుచున్నారు. ఇట్లుండ నొకనాటిప్రదోషకాలమున మదరాధ్యదైవముగు శ్రీరామలింగేశ్వరస్వామిసన్నిధిని నన్నుంగని యనంతవరపురనివాసులగు బ్రహ్మశ్రీ కుప్పావేంకటకృష్ణయ్య, విష్ణుభట్ల రామలింగయ్యగారు, “శైవనాటక” రచనంబొనర్చుచుండని ప్రోత్సహించి యయ్యదియే కుభముచూర్తించి నారికేళఫలపుష్పాదుల సమకూర్చిరి అంత యధావిధి నమ్మహాదేవు నారాధించి “బ్రహ్మోత్తరఖండము” నందలి రసోదంచితమగు సీకధను రూపకముగ రచింప నారంభించితి మూలాతిక్రమణకుఁ దావొసంగకయే, యెడనెడఁ బ్రదర్శనానుగుణముగ స్వతంత్రించి కొన్నిరంగములఁ జేర్చితిని. పండిత ప్రకాంతు లిందులకు తీమింతురుగాక.

4. మూడలకములు వ్రాసియు, ముద్రణవ్యయమును భరింపఁజాల ననెడి నిరుత్సాహమున రచన మానియుండ నొకనాఁడు మాపెవతండ్రిగారి మనుమఁడును నందివెలుగు వంశాంబుధికాకాశశాంకుఁడునగు “సౌభాగ్య రావ” ను చిరంజీవినాయెడ కేతెంచి కుశలప్రశ్నానంతరమున సంభాషణవశమున నాయాప్రయత్నవిముఖత నెఱింగి యుత్సాహప్రేరితుడై ముద్రణవ్యయమును తాను భరింతుననియుఁ స్వరసోఁ బూరించుమనియు హెచ్చరి చె. అవ్వీధముగ మరల మదీయహృదయకేవారమున నాశాంకురములు మొలకలెత్తుటయు మహానందమునఁ బూర్తిఁ గావించితి. పిమ్మటమా గ్రామమునఁగల శ్రీరామాఠ్యబోరియల్ కాళేజియం దాంధ్రాపకులుగనున్న బ్రహ్మశ్రీ “అవ్వారి వాసుదేవశాస్త్రి” గారి కెఱ్ఱిగించితిని. అవ్యాజానురాగంబున వారును దీరికకలిగినపుడెల్ల నారచనను విని సదభిప్రాయమునొనంగి మదీయకృతజ్ఞతాభివందనములకుఁ బాత్రులైరి. వెండియు ‘ఆంధ్రసాహిత్యసరస్వతీ—విద్యాభూషణే’ త్యాదిబిరుదాఁకితులగు బ్రహ్మశ్రీ ‘విద్యా నాగలింగం వేంకటేశ్వరశాస్త్రి’ గారిసన్నిధి కఱి యధోచితముగఁ బరిష్కరింపఁ గోరితిని. శ్రీవారును కరుణామయులై వెంటనే శ్రమించి సాంగముగ తిరికించి తత్తదుచితవిధానములఁ బరిష్కరించి

సుపజ్జితమగు సీరూప మొసంగిరి. దయార్థహృదయుడై మనఃపూర్వకా
శీర్వాసముల నొసంగిన శ్రీవారికి నిరంతరనమోవాకము లర్పించుకొనుచు
ముద్రాణ ప్రయత్నమునకు దొరకొంటిమి. గుణవి వేదనమునకు సహృదయు
లున్నారుగదా యని విశ్వాసము.

5 సదభిమానమున స్వల్పవ్యయముతో సేహిత్యమును నిర్వహణము
గను. సుందరముగను ముద్రించి నాశ్రమము సార్థకపఱచిన బ్రహ్మశ్రీ
“మల్లాది లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి” గారికి నాకృతజ్ఞతా భివందనములు.

ఇట్లు సుఖవిజన విధేయుఁడు

చిలుమూరుగురులింగశాస్త్రి

తొలి పలుకు

అంద్రసారస్వతమున రూపకములు చెక్కకు మిక్కిలి, ఆభిలషి
తార్థచిత్రణమునందును, రసభావవైఖరీవిన్యాసములందును, హృదయస
మాస్త్రికరణకార్యమునందును, శృంగ్యములకన్న దృశ్యములే మిన్నల
నుట యధార్థమునకు చేదువయ్యెయగును. నేటికాలమున పౌరాణికములన్న
నేవయు, సాంఘికములన్న తపతీపులును, పాఠకలోకమున కలుగుచున్న
వనుట గమనించుచునే యున్నాము. కాని, మే మట్టియాశయమున కంగీకృతి
యొసగజాలకున్నాము కథావస్తు వేదైనను- పౌరాణికము కానిండు-
చారిత్రకము కానిండు-సాంఘికము కానిండు-వస్తువిన్యాసము సముచితమై
మొసగెనేని, పాత్రచిత్రణము హృదయంగమమై యొప్పారెనేని, రసభావ
ప్రకటనము మానసాకర్షణ కరణవణమేని, ఘటనములన్నియు ప్రాతిస్థిక
ములయి, పరస్పరసహాయకములయి, ఏర్పి, కూర్చినట్లు, ఏర్పడియుండు
నేని, అట్టిరూపకములు రసికలోకమున కుపాదేయములనియే మాతలంపు.
దుర్భర, విషమ, ఘటనముల నేర్పరించి, ఉద్వేగకారణపౌష్కల్యమును
సంపాదించుకొని, తీవ్రరససముద్రకముల ఎదలోనిలోతుల కదలించి,
మానసావిలతాహేతువులగుచున్న కొన్నిసాంఘికములకన్న, అదర్శజీవన
మును ప్రదర్శించి, భక్త్యాదిభావముల ప్రోదిచేసి, శాంతినమున్నతికి పాదు
కట్టి, దైవీసంపదను వెలార్చి, ఉన్నతోన్నత జీవితపరిఘలకు తార్పరిగిన
ఉదాత్త పౌరాణికచిత్రములే ప్రశస్యతరములే మో అనియు నూహింతుము.

ఈ భవ్యాయువు పవిత్రశైవసంహితలు అవతంసించుకొన్న
యొకమధురాతిమధురఘట్టము. పరశివవిలాసము లనంతములనియు, శివ

భక్తికి అసాధ్యము లేదనియు, శివపాదసమర్పిత జీవితసర్వస్వాల రక్షణ భారము పరశివునిదే అనియు, విష్ణులముగా, గాఢముగా, మధురముగా, శుభద్రావ్యము, ప్రసరించుచున్నది. ఉన్నది 'స ఏక ఏవ రుద్రః' అని నిర్ణయించుకొని, 'సత్యం, శివం, సుందరమ్' అగుప్రపంచము 'సర్వము న్నతని దివ్యకళామయమంచు' నెంచుకొని, పానీయంబులు తాగివుచో, కుడుచుచో, ఖాషించుచో, హాసలీలానిద్రాదులు చేయుచో, ఆదివ్యశక్తిలీలావిలాసములనే ఆస్వాదించుచు, కర్మమయమగు జీవితమును ధర్మమయముగను, ధర్మమయమగు జీవితమును కళ్యాణమయముగను, దిద్దుకొని సంసారమున పశుత్వము సమాక్రమించినను, పాశవిమోచనమున పశుపతిత్వమును ప్రాప్తించి, 'శివో హమ్' అనుభవించిన జీవులుకదా చరితార్థజీవితాలు, ఆనందపారదృశ్యాలు, స్పృహణీయ మహామహిమోపేతులు! అట్టి శివభక్త వతంసములలో నొకడగు భద్రాయ్యువు పవిత్రచరిత్రమును చిత్రించుట కవి భాగధేయమే అని మానిశ్చితమును అతియకాక, ఇందు ఋషభయోగి యను శివతపస్విమాహాత్యము సమంజసముగ నుపవర్ణితమైనది, గురుకృపాకటాక్ష చలములకు పాత్రమైనవారికి వీడరాని చెట్టియు, అందరానిమేలును లేదుకదా! శివసూక్తి ఫలింపకున్నను—ఎంతచిత్రము!—శివభక్తసూక్తి అన్యధీకృతము కాజాలదట! దీనికి పరిపూర్ణలక్ష్యము ఈకథానకమే.

ఇందు పౌరాణికమగు నీకథావస్తువు యథాతథముగనే ఉల్లేఖింపబడినది మార్పులుకానీ, చేర్పులుకానీ, రసపరిపూర్ణీకృతములుకానీ, పాత్రలయు దాత్తతకృతములుకానీ, సంధానింపబడలేదు. అందువలన సంవిధానవైచిత్రివిమనము ఇం దానించి లాభము లేదు. పాత్రములుకూడ, రసానుగుణముగ, గంభీరములుగను, ఉదాత్తహృదయములుగను, తమనిర్మితిని పోషించుకొన

లేమ అగుట, అదర్శస్థితికొనవడినవనియే చెప్పవచ్చును, రూపకనిర్మాణ మున్న అంతికాదుకదా: 'కావ్యేషు నాటకంరమ్యం' అనికదా యాభాణకము. అంతియకాక, కవికి ఇది ప్రథమప్రయత్నము, మగుటయు యోచింపదగిన విషయము.

అంగియగు నచ్చుకమును, అంగములగు పీఠ, ఛంద్ర, కరుణము లును, సముచితముగా పరిపోషితములయి, హృదయావర్ణకములగుచున్నవి.

రచనయంతయు నాత్మీకమయి, మధురపదసంఘటితమయి, కుం టువడక, చదువ చవులూర చేయుచున్నయది. రసోల్బణత కలిగినపట్టులు మనోహరగమనముతో, ఉదాత్తభావసంపత్తితో, అభిలషితార్థ సమర్పకల లిత పదసమూహముతో సహృదయుల తనువ జాలియున్నవి. కవి భక్త్యావేశ భరితమానసుడగుట, భగవద్వర్ణనాసందర్భములు హృదయపులోతుల స్పృ శింపజాలియున్నవి. 'సాగర మంతలో' స్థలమయంబుగఁ జేయు, ధరనంత లోనె సాగర మొనర్చు' మున్నగు స్థలములు ఈవిషయమునకు తార్కాణము. కీర్తిహాలిన స బంధము భద్రాయుర్జీవితమున తెల్లు మెఱుగులు దిద్ది మాధుర్యముల సంతరించి, అమృతమయతను కూర్చినదో, అట్టులనే, ఈకా వ్యమునకును తనపాతివ్రత్యసుషమతో, నిశ్చలప్రణయప్రాగల్భ్యముతో, అద్భుతావహాఘట్టములతో, రసమాధురీయాలతో, ప్రౌఢతను, పవిత్రతను, స్పృహణీయతను, కమనీయతను, సంపాదించిపెట్టినది. ఈభద్రాయుర్జీవ ముతో, ఓతపోతముగ నల్లకొనిపోయిన ఋషభయోగిజీవితమును, ఈశ్వ రసద్భావమునకు మాత్రమేకాక, ఆతనికరుణావరుణాలయత్వమునకు. భక్త త్రాణపరాయణతకు ప్రధానవిదానమై యున్నది. 'ఒరులకిచ్చుటయేకాని. సరులయొద్ద నెట్టిప్రత్యుపకృతి గొననట్టి' అనికవి ఋషభయోగి' ముఖమున వేల్చుటచిననూ కీ ఈశ్వరప్రకృతికి ఎంతయు తగియున్నదికదా.

ఈ భద్రాద్రియువు పావనకథావిధాన మని మాత్రమే కాక, రసోదంచిత ముఖరకవిలాజంధమనియు నెన్నదగి యున్నది. అందువలన, శివభక్తాగ్రస రులకు మాత్రమే కాక, రసమాధురీపిపానువులగు సారస్వతులకును, ఉపాదే యమై యున్నది. రచయిత కై వకభామణిహారమునుండి, ఇట్టివియే యగు మేలిరతనముల నేరి, తననేలుపుతీలుపులతో, ముద్దులొలుకు కల్పపుతొడ పుల సంతరించి, ఆంధ్రసరస్వతీచరణకంజముల కై నేయు కావుతమని ఆసించుము, ఈగ్రంథమున అందందు దొఱలిన 'యనుకూలవతి' పంటి నెఱుసుల ను గుణనిహితచక్షుస్కు లగుట, పరిగ్రహింపరని విశ్వసించుము.

అమృతలూరు }
20 4 50 }

డాక్టర్
విద్వాన్, నా, వేంకటేశ్వరశాస్త్రి

కృ తి స మ ర్పణ.

తే॥ గీ॥ ఆంధ్రదేశాన కృష్ణవే ణ్యంకసీమ

గర్తపురమండలంబున గ్రాలుచుండు

ఉభయరామేశ్వరంబు నా నొప్పు మిగిలి

కలిత శుభసీమ చిలుమూరు, గ్రామ మొకటి

కం॥ ఆపుణ్యక్షేత్రంబున

నేపగు చిలుమూరునంక హిమకరుఁ డనగఁ

నెప్పరి వేంకటసుబ్బయ

కాపుర మొసరించె భోగ కలితుం డగుచు.

తే॥ గీ॥ కాశ్యపసఃగోతుర్చి డాయన భుచరితునకు
మాచమాంబకు నుడయించె నంచితముగ
పుత్రికారత్నత్రికయంబు పుణ్యవతులు
వారి ననయంబు నిలఁబ్రోచు పరమపుండ్రు.

సీ॥ అం డగ్రతనయయై యమలనదాచార
లింగప్రసూనాంబ లీలవెలయు
అద్వితీయగుణాధ్యయోద్వితీయతనూజ
అవనిసావిశ్రమ్మ యనగ నొప్పు
కులధర్మగుణపూత యలత్పతీయాత్మజ
వేంకటసుబ్బమ్మ వెలయు జగతి
అందు సావిశ్రమ్మ యనుసాప్తి గోపాల
కృష్ణులకు జనించి కీర్తి నెగడి

తే॥ గీ॥ తొడరు సహకార సాంఘికో ద్యోగగరిమ
ప్రచితయశుడైన “సౌభాగ్య రావు” నకును
నెమ్మి నొసఁగితి నీరూప కమ్ము “గృతిగ”
గాన భద్రేకు డీశీరు గాచుగాక .

అ॥ వె॥ నందివెలుగువంశ నవ్యరాకాచంద్రు
శాంతశమదమాది సద్గుణాధ్యు
ఆర్యపుత్రి సుబ్బ యార్యుని డోహితుర్చి
సత్యవచను విజ్ఞ సరసహృదయు
సాంద్రీకీర్తిశాలి సౌభాగ్యరాయుని
నెలమి నోము సతత మీశ్వరుడు.

ఇట్లు.

ర చ యి త

మ న వి

సారస్వత సేవయే సాధుసేవయనియు పారస్పరికవిజ్ఞానాభివృద్ధికి
పరమకారణమనియు, బ్రాహ్మణ్యభిప్రాయము. అంతియకాక పెద్దనామా
త్యుడు తన “మనుచరిత్రమునందు” పోయి సేవింపలేకున్న పుణ్యతీర్థ
మహిమ వినుటయే నభిలకల్మషహరః “బని వచించినాడు యేపగిచ్చినై
న ఛాపా సేవ యొనర్చుటయే పరమార్థమనుతలంపే నాయీశ్రయత్నము.

మహనీయులగు కవితల్లజులు కావ్యసృష్టి యొనర్చి తాళపత్రముల
పిఠించి యాంధ్రమాతకు సమర్పించిపోయిరి నే డవి యన్నియు ఛాపాభి
మానులయాదరమున క్రమముగ ముద్రితము లగుచున్నవి. నేటియాంధ్రవా
ఙ్మయమున లెక్కకు మిక్కిలిగ పౌత్తము లుప్పతిల్లినను కవులు రవియుం
చుచునే యున్నారు. ఛాపాభిమానులు ప్రకాశింప జేయుచునే యున్నారు.

“శ్రేయాశే బహువిఘ్నాని” యనునార్యోక్తి యేల రిత్తబోవును?
విశ్రాంతి యనునదిలేని జీవనకృషి తాత్కాలికదుష్టగ్రహబాధితమైన జీవిక,
ఉత్సాహభంగకరములగు సంఘటనలు, ఆయాయీపై కల్పితము లనివార్య
ములుగా నగుటయు నంతకంతకు ముద్రణయత్న మాలస్యమయ్యె! ఈ
నాటి తీవిధముగ సర్వావరోధవిముక్తమగు సేవాపకమును ఛాపాభిమానుల
కరకమలముల నలంకరింప ననుగ్రహించిన సదాశివున కనంతాభివాదనము
లొనర్చువాడ.

మాయీసంకల్పము నభిమానించి స్వల్పవ్యయమున ముద్రించి
యిచ్చి చేయూతనొసంగిన బ్రహ్మశ్రీ “మల్లాది లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి” గారి
కెంతయు, గృతజ్ఞుడను నాయీకృషినిఛాపాభిమానులగు నాంధ్రమహాజను
లభిమానించి యాశీర్వదింతురుగాక, ఇతోధికగ్రంథరచన యొనర్చి ఛాపా
సేవయొనర్ప కృత్తికర్తను సమఃకుసుమములచే బహుళరించువాడ!

కోఆపరేటివ్ నూవరైజర్

ఇట్లు సారస్వతాభిలాషి

మకామ్, దుగ్గివాల.

నందివెలుగు సౌభాగ్యరావు.

పండ్ల తాబిప్రాయము.

భద్రాయువను నాటకమును నేనామూలాగ్రముగా వినియున్నాను. పీఠికవిత్వములో నాకుఁ దోచిననుగుణములు, విస్తరభీతిచేఁ గొన్ని మాత్ర మే యిటు వెలువరింపఁ గలుగుచున్నాను

ఈకవిగారికి 'వజ్రవాళి' 'అగ్గలము' 'అగ్గించుట' మున్నగుజాను తెనుఁగుపదము లప్రయత్నముగనే భాషలో వెలువడుచుండును. ఇట్లండ జికివి సాధారణముగ విట్టిపదములు పడవు. కాన నిది యొకగొప్పకవిత గుణమే ఇట్టిపదము లీవిధమున వెలువడుచుండుట "ప్రతిభానవతః కవే రహం పూర్వీకయా పరావతంతి" యని ధ్వన్యాలోకకారుఁడు చెప్పినట్లు సహజమగుప్రతిభచేతనే జరిగియుండును.

మఱియుఁ బద్యమున నడక యెవట నైనను గుంటుపడకుండుట, సమయానుకూలసంభాషణవాతురి మున్నగునవి రసగంగాధరకారాదులు చెప్పినట్లు గురుదేవతానుగ్రహమున లభించియుండును ఇట్టికవిలక్షణము లువీరియెడఁ గలవు.

ఇంక నొక్కమాట:-ఏయొకటి, రెండు తెలుఁగువ్యాకరణగ్రంథ ములనో శ్రీశాస్త్రిగారు సవిమర్శముగాఁ బరిశీలించినయెడల నిఁకఁ దమ గ్రంథముల నొరులకుఁ జూపనక్కరలేకయే ప్రకటించుకొనవచ్చును. కావున నట్లు చేయుచు నింకను నుత్తమగ్రంథములచే నాండ్రభారతి నారా డింపవలసినదని శ్రీశాస్త్రిగారికి పరిహా నిచ్చుచున్నాను.

ఇట్లు.

అవ్వారివాసుదేవశాస్త్రి

భద్రాయువు

ప్రథమాంకము.

ప్రథమాంకము:— దుర్గనగరరాజభవనము- (పవేశము) దశార్జుదేశాధీశ్వరుడైన వజ్రబాహుడు (స్వగీతమునఁ జింతింపుచు)

ప్ర॥ అకటా! ఇంతకాల మవక్రవిక్రమంబున శత్రురాజుల నొంచిగడించిన యీసామ్రాజ్యవైభవములన్నియు నాయనంతర మెవ రనుభవింపవలసియున్నదోకదా! అన్యులకై యేల యిట్టి కష్టనిష్ఠురములనుభవింపవలయు? అయ్యో! యౌవనమదగర్వాంఘ్రఁడనై పయఃపరిణామంబును గణింపక కాలము వ్యర్థమొనరించి యిప్పుడు చింతించినఁ బ్రయోజనమేమి?— కట్టా! చింతగాక మరియేమి? “అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి” యని శాస్త్రము బగ్గడించుచున్నయని.— ప్రపంచమంతయు శైశవానందకందళిహాసలాలనమున సంకోషపరాకాష్ఠ నందుకొనుచున్నది. మహారాజునయ్యు నిస్సంతానుఁడనై కుందికృశించి పున్నామశారకబాధాపరీతాత్ముఁడను గావలసినదేనా! హా! పరమేశ్వరా! జగద్బంధూ! ప్రమత్తుఁడనై యంతదసుక నిన్ను మఱచి మదీయభావిభాగధేయం బెఱుంగనైతి, దీనాపనా! నీపుత్ర క్తపరతంతుఁడవును, పరమదయాళుఁడవుగా

ఉ॥ పంతము మాని నావయిన * పారకృపారస ముప్పల్లి స
త్సంతతి నిచ్చి వంశ మని * శంబును వృద్ధినిఁ బొందఁజేసి ని
శ్చింతత నీపదాంబురుహ * నేవ నొనంగి తరింపఁజేయు మో
శాంతదయాంతరంగ శివ * సాంబ; హరా! పరమేశ! యూశ్వరా!

(మంత్రజయనేనుడు ప్రవేశించి)

జయ॥ (నమస్కరించుచు) మహారాజులకు జయమగుగాక! దేవా! ఎమిది: నే! దేవీయో యొకతీరున నుండిరేల: కా మెంతవరకును సఖ్యవనంబునకురామి, వెదకికొనుచు వచ్చితిని, ఎంతటియాదర్శముయముల నైన విషణ్ణుల నొందని మీముఖపద్మ ముల్లు వసివాడిన దేమి: భృత్యులయపరాధమా? తత్పరాజన్యదౌష్ట్యమా?

వక్ర॥ (నిస్పృహతో) జయనేనా: హరుడుండుము.

జయ॥ చిత్తము (హరుడుండును)

వక్ర॥ సచివోత్తమా! హనవకృతాపరాధదౌష్ట్యముల కీవక్రవాహు: వంచి గాఢింతింతువాడు కాడు. నీయట్టివజ్రానఘలపరాక్రమసంపన్నుడు ప్రెగ్గడయైయుండ ప్రాజ్యసామ్రాజ్యవైభవముల కేకొఱతయ: వాటిల్లుదు కాని—

ఉ॥ వైభవ మెంతయున్న నన * పాయతకల్గిన రాజ్య మేలినకా
బ్రాభవభోగసౌఖ్యముల * పారములైనను మాన్యు: వైననునే
లోభి కురూపియైన: గడు * రుగ్ధగరీరియు నైన టివిపిన్
వై భవ మాతృసంతతియె * వాంఛితముకాద మంత్రినత్తమా:

అగుట ననవత్యతాదురి తనివారణార్థ మెన్నియో నియమప్రతాపంబులొనరించియు విఫలమనోరథుడ నైతి: గదా!

జయ॥ మహాప్రభూ! భగవానునిచీల విజివిచిత్రములుగదా! దేవాసురగంధర్వాదులే యతనిమాయ: దేవియ: జాలరనిన మానవులెంతటిదారులు?

ఆ॥ వె॥ కలిమి: గలుగువాని * బలుబాములను ముంచు

బీదవాని నరసి * పెద్దనేయు

ధనికు: డైనవాని * ననవత్యులొనరించు

పేదవాని కొనఁగు * పెక్కుసంతు.

ఎంత చింతించినను వంతయేకాని సుంతయైనను 'ఫలము లేదు. దేనికిఁగాని శుభసమయ మానన్నము కావలయు. మానవుఁడు గృతార్థుఁడు గావలయు.

(నేవకుఁడు ప్రవేశించును)

నేవ॥ దేవా! ఎవరో యొకమునీశ్వరుండు కోటలోనికి వచ్చుచున్నాఁడు
[నిష్క్రమించును]

వజ్ర॥ జయసేనా! ఎవరైయుండును?— ఎవరైనను తపోధనులు పూజ్యులగుట మన మెదురేగి స్వాగత మొసంగుట మంచిది తెమ్ము;
(జరువురు లేచి నిలుచుందురు. ఋషభయోగీశ్వరుఁడు శివగానము

తోఁ బ్రవేశించును)

వజ్ర॥ [నమస్కరించి ఆసనమును జూపుచు దేవా! అం దాసీనులుకండు

ఋష॥ అభీష్టావా ప్తిరస్తు (కూర్చుండి) మీరును సుఖాసీనులుగండు!

వజ్ర॥ (కూర్చుండి) ధన్యోస్మి! మహాసీయా! భవదీయాగమనమున మదీయగేహదేహము లతిపవిత్రత నందినవి.

చం॥మునివర! నీమరాక కడు • మోదము గొల్పెను నాదుమానసం

బున కనయంబు మీ రిటనె • పూజ్యత మీఱ వసింది మాదునం

దనము లజస్రమున్ గొనుచు • తావకపూర్ణకృపాపల్బి మా

జని సఫలంబుగాగ మముఁ • జయ్యనఁ బ్రోవుడు తాపసోత్తమా! ॥

ఋష॥ రాజా! భవదౌదార్య మపారము. మాదృకులయెడఁ గలభక్తియు చాలు. మే మొక్కెడనే వసింపరాదు. తీర్థయాత్రాపరంబ్రథంబ్రథి మ్మరుచు దైవికముగ నే డీనగరంబుసొచ్చి, సుగుణార్ణవమందలి విని ని న్నాశీర్వదింప వచ్చితి, జనవరా! నిరంతర పరమేశ్వర చింత జనేనాపరతంత్రుఁడవై, గోబ్రాహ్మణకుభాకాంక్షివై ప్రజల సేవచేయంబు నధర్మయుతంబుగఁ బరిపాలింతువే? శత్రురాజసృష్టయ దౌష్ట్యము లెవ్వియు నిన్ను బాధింపవుగదా? సతీసుతసమేతంబుగ ననారతంబు ననామయుండవై సుఖింతువే?

వజ్ర॥ దేవా! భవవాశీర్వాచన మమోషమగుగాక! నా కిచ్చితి నిరామయం
 డె నాయెజ్జిగినంతవట్టు నీజయ నేననజ్జాయుండనై భర్తృమం
 ణగనే రాజ్యపాలనం బొసర్చుచుంటి నను తలంచెడి—కాని [తల
 వాల్చి సేట్టాయు పడచును]

జయ॥ మహాత్మా! భవత్కరుణవలన వింతదనుక మామహారాజున కేమిట
 నుఁ గొఱుతలేదు కాని సర్వమానవనమాకాంక్షజీయంబగు సంతాన
 ఫలమే, యియ్యనమునకు మర్లధమైనది. సతీత్రయయుతుండయ్యు
 సుతకహితుండై యిహపరానందదూరత ననారతింబు దురిపిల్లుచు
 న్నవాడు. తమరాకకుఁబూర్వమావిషయమే చింతించుచుంటిమి.

ముష॥ ఓహో! వజ్రబాహు! ను నిస్సంతానుఁడా? [దివ్యవృష్టిని జూచి] రా
 జా! యుష్మత్పూర్వకృతమహ్మత్కవిశేషంబునం జేసి యింతదనుక
 ననవత్కతామరితంబునఁ బొరలితివి. దుర్దినంబులు గతంబులయ్యె.
 శుభకమయ మాసన్నము గానున్నది. ప్రారబ్ధం బపనయింపఁనొక
 శివాలయనిర్మాణం బొనరించి, యాగమోక్తవిధిఁ దార్వతీపరమేశ్వ
 రుల సందుఁబ్రతిష్ఠించి, నిత్యార్చనాదివిధుల కాచంద్రార్కమగుభూ
 దానంబు లొనరింపుము నిరంతరపరమశివద్యానంబున సంతసించు
 చుండుము. అనతికాలంబుననే వలశవిస్తారఁడగు కౌమరునిఁ బడ
 యఁగలవు ఇంతకన్న నింకేమియు నుడువరాదు. మా కనుష్ఠా నను
 మయ మగుచున్నది. పోయవచ్చెద [లేచి నడచుచుండును]

వజ్ర—జయ(లేచి ముషభయోగికి నమస్కరించి)దేవా! సెలవు

ముష॥ దైవానుగ్రహప్రాప్తి రస్తు. మీరింక నిలువకు, (నిష్క్రమించును)

(వజ్రబాహు జయ నేనులు యధాస్థానముల నాసీను లగుదురు)

వజ్ర॥ జయనేనా : నేఁడెంతయు నుదినము, మహాత్ములసందర్శన మూఱక
 బోదునుమా!

జయ॥ రాజా! మహాత్ము లూఱక వత్తురా?

పట్ర|| కావున, నేడే ఏనాగారమునుండి యావశ్యకమగు ధనమునుఁ గైకొని యుత్తిమణియ్యల రావించి దైవభాగినిదైవమగు నుముహూర్తంబున చాలయసిద్ధాకారంధము గావింపుము. నే నీకుఁధనమాచార మంతఃపురంబున తెలియింపఁ జనియెద.

(ఇరువురు లేచి వెరియొక్కవైపుగ నిష్క్రమింతురు)
తెరవ్రాలును.

ద్వితీయరంగము

శివాలయము— లింగాకారము నడుట వసికాహుడు నెఱ
కంచెయుండ, నొక వైపున బ్రాహ్మణులు, నొక వైపున జయసేనా
దివంతులు భటకర్గము (బ్రకేశింతురు.)

పట్ర|| పరమేశ్వరా! జగత్పితవగు నీనేవనమున నను ధన్యు నొనరింపుము
మ॥ కరముల్ మోడ్చితి నేమి నేయుటకు శం , కల్పించినా వోచయా
పర నీచి త్త మెఱుంగఁజాల నిశ నా , భాగ్యంబదేవందమో
పరమేశా! నను నెప్పు ధ్రోవఁగలయా * భారంబు నీదేనుమీ
పురుహుత్పత్తితపాదపద్మయుగ! శం , భూ! దైవచూడామణీ!
మ॥ అనిశంబున్ హృదయాంబుజంబున నిను * ధ్యానించుచున్ నాదునె
మ్మనము * నీకు సమర్పింతంబుగను న , మృగ్గుంగి నీనామకీ
ర్తనము * జేయుదు నన్య మే నెఱుంగ న , ర్వజ్జండవీ వేవిధం
బున రక్షించెదొ నీదుభారమిశ శం * భూ సర్వలోకేశ్వరా!

(లేచి అందఱకు సమస్కరించుచు)

అవార్యముత్పన్నావతార్యకపిప్రసరురాః నమోదాకముః సకలై
శ్వరకరుడావిశేషః సును. భవతినుగ్రహంబునను గృహ్యార్థమైతి. ఇయ
నేనా. విశ్వేశ్వరుని నిర్దోషిని నిర్భాగ్యునాదితిముంకు వలయు భూ
దానం దొనగి వీరి సందితును యథోపనిత్యాదముః పునఃపవలయు.
ఇయ॥ ప్రభూ! జగదక్షకుఁడగు పరమేశ్వరుని బ్రతిష్ఠించి భక్తులరైరిరి.
స్వామి తైంతర్యములకు వలయునీతిని దానిదారియభిష్టాని సాకల
భూదానంబు లొనంగఁబడియె పరములన్నియు లింపఁబడినదొ
భవదంగీకారమైనపిదప ముద్రాంకిత మొనర్చ నెంచితిమి. నాకాల
నన్నియుఁ దీర్చికొందము. భోజనసంతర్పణసమాగతజనకోలాహ
లంబుచే దిక్కులు పిక్కటిలుచున్నయవి. తమకు కొందవిశ్రాంతిఁ
గైకొనినపిదపమిగిలిన యక్కఱల విచారితము.

పత్ర॥ జయనేనా! విశ్వేశ్వరుని యనుగ్రహమున్న విశ్రాంతి కేమికొనువ?
వీరల వీడ్కొల్పినఁ గాని శ్రతుసమాప్తి గఁజాలదు.

బ్రాహ్మ॥ మహారాజా! మహోత్సృష్టమగు జగదీశ్వరప్రణీష్ట నొనర్చితివి.
వితరణఖనివై విభ్యాతి సందేదపుగాక. సాహసౌదార్యాదిసుగుణ
మజేమగు నిన్ను బరమేశ్వరనన్నిదానమున నాశీర్వాదించి మేమును
గృతార్థులమై వీడ్కొనెదము—

బ్రాహ్మణు లందఱు నేకకంఠమున నాశీర్వాదమంత్రములఁ చెప్పుదురు.
తెర వ్రాలును

తృతీయరంగము

(అంతఃపురమున పజ్జిభాహుని ద్వితీయభార్య ప్రభావతి ప్రవేశము)
పృ॥ భా॥ (చింతించుచు) ఆకటా! దైవ మెంత చేసెను! నిస్సంతానుఁడై నూ
తనకళ్లత్రము నర్థించిన యీమహారాజునకు నాజననీజనకులు మరె

శాపరవళులై నన్నెల యొరంగవలె! ఒకఁగిరి పో: రాజుంకిటితోఁ
 దృష్టినిొడుక మఱల నీమాఁదికిఁగూడఁ గొఱుఁగోడు మూడవ
 భార్యగా నేల స్వీకరింపవలయు? స్వీకరించెఁ బో: మే మిటుపుర
 మిట్టెయుండ నిపు డాపెద్దమ్మ కేల గగ్గోత్పత్తి కావలయు! ఆ
 య్యయో! ఆమెకే. సంకత కలిగిన రాజు మముఁ గన్నెత్తయైన
 జూచునా? హా! దుర్విధి! నాకేల యిట్టిసవతిబాధఁ గప్పించితిమి:

రాజు మూడవభార్య మాలతి ప్రవేశించును. ప్రభావతి
 కూర్చుండుమని నై గచేయును.

మాల॥ అక్కా: ఇదేమి! నీముఖపద్మ మట్లు విన్నదనఁజు నొంచినదేమి:
 విచార మనునది యెఱుంగని పేపు నేఁ దీట్లు చింతించఁ గఱంచేమి:

ప్రభా॥ సోదరి: నాకే యననేల? ఈసరిరావము నీకుమాత్రము వలదా?
 నూత్ననవత్నుల మిట్టెయుండఁ బెద్దమ్మ రాజమాత కా నున్నది
 కదా? ఇది చింతాకరముగాక సంతోషకర మగునా? ఏ కావిచారమే
 లేనట్లు తోచుచున్నది:

మాల॥ అక్కా: నిజమేకాని— మన మీపు డేమిచేయుదుము? మనప్రారబ్ధి
 మిది. ఆమె యదృష్ట మది. సంతతులేసికొనింపై నింతుల! పెండ్లి
 యాడఁ జేతనై నదికాని, సవతులకు సమఫలం దీయనేర్చెనా? ఇం
 తకు నీదొనఁగంతయు మనజననీజనకులదేకాని వెఱుకాదు

ప్రభా॥ అమ్మాయీ: నీ వట్లనఁ జెల్లదు. రాజు— సంతానార్థి యయ్యేకదా
 మనల నపేక్షించినది! ఇంక మనజననీజనకులొ!— మనశ్రేయం బభి
 లషించియే యిటు లొనర్పిరి, ఇందు వారిదొనఁ గినుమంతయు
 లేదు. మనలఁ బెండ్లియాడునంతవఱకు నట్టెయుండి యిపు డీగయ్యా
 శి చూలాలగుటయే తప్పు. ఇందుల కేదేని ప్రతిక్రియఁ గావించి
 తీరవలయు.

మాల॥ బానుగాని అక్కా! మన మిప్పు వేమిచేయఁగలము? సమయము మించిపోయినది. తొలుతనే మన మారాజున కొకగీటు గీచినచో నీపాటు రాకుండెడిది.

ప్రభా॥ పిచ్చిదానా! అటు లొనర్చి యూరక జాపవాదములకు మన మేల పాత్రులము గావలయు: చేతనైన నిపునుసూత్ర ముపాయాంత రము లేదా?

మాల॥ అక్కా! అ వేదియో యెఱింగించి నాకుఁగూడ సంతసముఁ గూర్చువా? ఈవిషయమున నిద్దరము సమభాగులమేకదా!

ప్రభా॥ (రహస్యముగ) మాలతీ! ఈవిషయ మెన్నఁడును బొక్కరాదు. నీవు వట్టి పిచ్చిదానవు. రహస్యమునుమా!— ఇంక నైదాటుదినము లలో నామెప్రసవ మగునట్లు తోచెడివి. కావున తక్షణ మేదే నొక తీవ్రతరవిషప్రయోగ మొనర్చి మృతశిశువును బ్రసవించునటు లొనర్చవలయును.

మాల॥ అక్కా! అటులఁ చేసిన మంచిదేకాని. దైవగతి తప్పి శిశువు జీవించి మనగుట్టు బై టబడినచో రాజు మనల బ్రతకనిచ్చునా? పౌరు లందఱు మనలఁ దిట్టిపోయరా?

ప్రభా॥ చెల్లీ! నీ కాసందేహము వలదు. శీఘ్రప్రసవ మగుననునెవంబున పరమాన్నమునం దావిషము మిశితమొనర్చి యిప్పించినచో నా రహస్యమును ధన్వంతరియైనను గ్రహింపఁజాలఁడు.— కాని— విషసంపాదన మెట్లాయని—

మాల॥ (వినీతభావముతో) అక్కా! కొండొకకారణార్థమై నే నది సంగ్రహించి భద్ర మొనర్చితిని. అది నీ కొసంగెద. నీ వెటులైన నొనర్చి కృతార్థురాలవు కమ్ము.

ప్రభా॥ పొమ్ము: తక్షణము తీసుకొనిరమ్ము.— చేతనయ్యుఁ జేతఁగాని

వారివలె బాసపుణ్యముల గజేంచుచు వాత్మపినాశన మొనర్చుకొను వారలే యదిలయ.

మాల॥ (లోనికిఁ బోయి యొకవిషపుబరీణె తెచ్చి యిచ్చును.)

అక్కా! ఇది తీనడకమైన గంభీరము జాగ్రత్త! పూజేంద్రియముఁ జేరినమాత్రముననే, మైకము గలుగఁజేయును. ఎంతటిబలీయమైన జీవయైనను పీడి నాచికిఁ గుఁచిగిలినచో, యమాలయముఁ జేరవలసినదే.

ప్రభా॥ మూలతీ! నేఁడు నిజముగ నీవు రాజకాలంబు. మన కీదినము సుప్రభాతము. ఇంక మనమనోరథము లీడేరిన ప్లేతలంపుము.

మాల॥ ప్రభా! ఈవిషయము మనయిరువురియందే యుండవలయు. మూడవక న్నెఱింగినచో నుభయులకును సర్వనాశనము తప్పదు.

ప్రభా॥ పిచ్చిదానా! ఆదియే నేనును చెప్పినది. లోకవృత్త మంతగా నెఱుంగనిదానవు. రాజు కడుచతురుఁడు. మాటలలోనే మనభావము నెఱుంగగల రీమంతుడు. సంభాషణలయందుఁ గడుజాగ్రత్తగ మెలంగవలయును.

మాల॥ అక్కా! నీవు నా కంతగాఁ జెప్పఁ బనిలేదు. వృద్ధరాజునకు నేననిన నెంతయో విశ్వాసము. ఒకవేళ నెంతటియలుక చొదమినను మందలించునుగాని మిగులఁ గోపపడునలవాటు లేదు. అయినను నాతనికడ నీప్రసక్తి యేలవచ్చును?

ప్రభా॥ ఆ! అటు లనుకొనుచుంటివా? మంత్రి జయనేనుఁడు మిగుల తెలివిగలవాఁడు. రాజాంతఃపురరహస్య మంతయు నాతనిచెవి వైచుటయు నతఁడు తద్రహస్యభేదన మొనర్చి రాజున కాలోచన నెప్పుటయు వివిమే వారియనుదినగోష్టికలాపములు. అపరాధపరిశోధన యం దతఁ డాటేతేరినబంటు. అందువలననే రాజున కౌతస్థి ననురాగము మెండు. కావున రాజుకడ జాగ్రత్తగ మెలంగుటచిరము.

మాల॥ హాహా! నీ కానందియ మేల! నేనీనాడు రాజునకు స్వాగతమునై
త మొనంగక యనానోగ్యము నటించుతును లేదా! ముందుగనే
వాసిలే! చెప్పించి మందిరప్రవేశమునై తము వారి-టును.

ప్రభా॥ అబ్బే! అదేమిపని అయి లొనర్చుట రాజున కనుమానరాకణ ము
గును. బాగుగ, సంతోషముగ నున్నట్లులే యుడి. చివరొహయ
ములనెట్లయిన నాపాడుపీఠ వదలించుకొనవలయును. ఏమియు
నెఱుంగనివారలంబరె నటించి నాభునిమన్ననలకుఁ బాత్రులముగా
వలయు-ననియే! ఇంక నీవు పొమ్ము ఛేదునున్న ప్రతీకారమున
కపాయము లేనియుపాయ మాచొచ్చించి కృతకృత్య నయ్యెద.

(ఇరువురు లేచి చెరిమొకవైపునకు నిష్క్రమించుట- తెరవ్రాలును)

చతుర్థరంగము:-

హంతికయాత్రాహు (హంతి శయ్యపై జరుగి యుండును)

మాల॥ (స్వగతమున) ఆహా! ప్రభావతి యెంతసమర్థురాలు! గుట్టానంత
యైన రట్టు కాకుండ వివస్రయోగ మొనర్చినది. దానంత్రే జననీశి
శువు లిరువుడును. తీవ్రవ్రణరుజావాదికులై యహోరాత్రము
లాక్రందించుచున్నారు. అబ్బిబ్బా! అంతఃపురమునం బంతయు
నిద్రాహారములు మావినైచె. ఇంక ప్రభువో పుష్కలననానందుండుఁ
బాత్రదానంబులఁ గావించుకొనుచు సంతఃపురమునకే రాక మైమ
ఱచి యున్నవాఁడు. కానిమ్ము నేడైన రా కుండునా? [తెరలో
ధ్వని] ఎవ రాతలుపు తట్టునది? [లేచి తలుపు తీయును]

ప్రభా॥ (ప్రవేశించి రహస్యముగ) మాలతీ! చూచితివా! నానేర్చు. ఆనంద
మంతయు విషాదమయమై పోయినది — నే నిచట తడవు నేయ

రామ. రాజపుడంతఃపురమునకు వచ్చునట. ముందుగ సీయెడనే
రాగలడు. వచ్చినచో నిచటనే నిలిపి నీనేర్పంతయుఁ జూపి తల్లి
కుమారుల నెల్లి యరణ్యములపాలు గావించునట్లు బోధింపుము. ఆ
పై సుఖము చెరిసగము. (నవ్వి. మాలతిబుగ్గి గిల్లి ఐయ్యారముగ
నిష్క్రమించును)

మాల॥ (శయ్యపైఁ బరుండినిద్రరాక చాధపడుచున్నట్లు నటించుచుండును)

వజ్ర॥ (ప్రవేశించి మాలతిపైఁ జేయిపైచి) ఓహో! మాలతీదేవి నిద్రపో
వుచున్నదా యేమి? — మాలతీ! (లేపును)

మాల॥ (ఆవులించి లేచుచు) నాథా! వచ్చితిరా! చిరకాలదర్శనము—దయ
పేయుడు!— దానధర్మాదికముల బాగుగ నొనర్చితిరా?

వజ్ర॥ ఆ! అమాత్యప్రేరితుడనై శాంతికలాపములను, దానధర్మాదిక
ములను నెఱవెర్చితిని. (ఆలకించి) ఆ! అదేమి! బాలనిరోదనమా?
అంత కర్ణకఠోరముగ నున్నదేమి? అంతఃపురమంతయుఁ బ్రతి
ధ్వనించుచున్నదే:— ఎప్పటినుండి యిట్లేడుచు?

మాల॥ నాథా! ఇప్పుడే కాదు. జననమాది పరివేషణలనుండియు సహో
రాత్రము లిట్లే యాక్రోశించుచున్నాడు. విచారింపగా జనసభిశువు
లిరువురు దుర్భరప్రణశరీరులై విరంతర మాక్రందించుచుండిరట.
అంతఃపురజనంబున కంతకు నీవదిదినంబులనుండియు నిద్రాహార
ములు లేవు. తమతోఁ జెప్పి కొందమన్ను దిద్దివేసిన లేదుకదా!
దానీజనంబును విచారించి యథార్థము తెలిసికొనుచు

వజ్ర॥ సరియే నేను పోయి అదేదియో విచారించి, పలసిన ద్దొనర్చెద.
నాకిచ్చట నిదుర పట్టునట్లు లేదు.

మాల॥ నాథా! మీ రేమైన నొనర్చుదు. ఇట్లే కొన్నిదినంబు లుండినచో

మేమును రోగకయ్యలఁ జేరుటయో అంతఃపురమును నీడుబయో
తప్పక జరిగితిమిను.

వజ్ర॥ ప్రేయసీ! అంతరసుక నేల? మంత్రప్రముఖుల నాలోచించి యుచి
తభంగి నంతఃపురవాధ వివారించెద. ఎల్లి సుఖంబుగ విడిచితువు.
కెమ్మ. హోయవచ్చెద (నిష్క్రమించుచు)

మాల॥ ఆ! దీనితో మాప్రభావతినంకల్పము కొంతవరకు ప్రలించినట్లే.
లేకున్న రే పింకొకయుపాయ మాలోచితుము. (అలకించి) అబ్బా!
చావుతప్పి కన్ను లొట్టవోయిన ట్టిజననీకువు చెంతభాధపడుచు
న్నాఁ! వారివాద యెట్లున్నను ముందు నాకు శిరోవాధ యగ్గల
మగుచున్నది. ఈరాత్రి గడచుట యెట్లో తోర్లకున్నది. ఆ! మఱ
చితి! ఈసంగతి మాప్రభావతి కెఱింగించి వెంటనే పురోహితాదుల
నాజ్ఞాపించవలయును. ఇపు డీరాజు మంత్రపురోహితులతో మంతన
మొనర్పఁ జనియె. ఇంతలో వారల నెవ్విధి నైనఁ బ్రబోధించి యీపా
వుల శనరణ్యములపాలు గావించవలయు. జయ నేనుఁడు దూరదృష్టి
కలవాఁడు. కాన నాశనివలన నేమియుఁ బ్రయోజనము లేదు. ఇం
క పురోహితులొ! దనప్రియులు. కావున వలసినంధన మొసఁగియై
న వారలచే రాజునకుఁ జెప్పించి, సఫలమనోరథుల మయ్యెదము.

తే॥ గీ॥ రాజులే యననేల వి • రాగులైన

క్షణములో కామినీకటా • క్షముల కోడి

దాసులై క్షయలరి మనోర • థంబు లొసఁగి

చేయరానటి పనులైగ్గ • జేతు రహహ॥

(నిష్క్రమించును- తెర వ్రాలును.)

పంచమ రంగము:-

(౯ జనుబిరమున వశ్యశాహుడు జింతతో నటు నిటు తిరుగుచు)

ప్రజ॥ ఆహా! మానవుఁ డెంతటివాఁడైన నేమి? ఏ నేనాకజింతఁ దొరల
వలసినచేకదా? అక్కటా! విరంతరరొడినాకాంతమగు నంతఃపుర
మమంగళప్రదమని పురోహితులు వదించిరి. మంత్రోషధప్రక్రి
యల నిరామయబుగునని యమాత్యుఁడు నుడివె. విశ్వానపాత్రుఁ
డగు జయనేనునివాక్యములే నమ్మి.

తే॥ గీ॥ ధరణిఁ గలయట్టి మంత్రోష * ధంబు లన్ని
యేర్చి నమకూర్చి కుజ మాన్పు * నెంచినాడ
కాని సుంతైన ఫలమును * గాంచనైతి
అంతకంతకు రోదన * మతిశయించె.

(విసుగుతో) వీ! ఏమైన నగుఁగాక అంతఃపురజనంబునకెల్ల ననం
తచింతాకరంబై మదీయానందలతాలవిశ్రములగు నీ సతీసుతులఁ దిరిగ్య
జించి తీరెద- ఎవఁడురా అక్కడ?

నేవ॥ (ప్రవేశించి) మహాప్రభూ! ఏమి నెలవు?

వజ్ర॥ నీవు తక్షణమే వెళ్ళి సారథి నిటకుఁ దీసికొనిరమ్ము.

నేవ॥ శీతము! (నిష్క్రమించు ను

జయ॥ (ప్రవేశించి) మహారాజా! ఏదియో దీర్ఘాలోచన మొనర్చుచుంటిరి?

వజ్ర॥ జయ నేనా! కూర్చుండుము. నాయట్టి మందభాగ్యునకుఁ జింతయ
కాక సంతన మెట్లు చేయారును? నాఁడు నీమాట పాటించి యింత
దనుక నోపికవట్టి యెన్నియోచికిత్సల నొనరించియు విఫలమనోర
థుఁడనైతి. ఇంక కర్జము లేదు. నేఁడే యాజసనీశుచ్చలఁ బురంబు
వెడలించెద.

జయ॥ మహాప్రభూ! సకలధర్మవేమలరగు నమకు నేఁ జెప్పంగలవాఁ
డను గాను. తీవ్రపడి యిటురొసప్పుట పాడికాదు. అందును బరు
లుగారు, పట్టమహిషి - వంశాంకురమగు యువరాజు. పీఠలనా ఆర
ణ్యములపాలు సేయుటః ఈమకృత్యము బంధుహింసాకరమేకాక
పాపభూయిష్టము గూడను.

వజ్రి॥ జయసేనా! చాలు నూరకుండుము. ఈపషయమున నీనమాలోచ
నము మా కేమియు నక్కఱలేదు నిరంతరమంతచింతాకల్లోలమన
స్కుఁడనై యిటుల నిశ్చయించితిని. గాని వెట్టినై కాదు.

సారధి॥ (ప్రవేశించి) దేవా! నమస్కారము

వజ్రి॥ [తీవ్రతతో] సారధీ నీ విపుడే రథము నాయత్త మొసర్చి పట్టమహిషి
ని బుట్టినంటివ్యాజమునఁ గొనిపోయి యరణ్యమార్గమున విడచిరమ్ము!

జయ॥ దేవా! ఇది యనుచితము— ఆత్మవినాశకరము.

వజ్రి॥ (కోపముతో) జయసేనా! చాలు నీయుపన్యాసము. వజ్రిబాహుఁడు
కర్తవ్యాకర్తవ్యముల నెఱుంగనియంతటి మూఢుఁడుకాఁడు, నీవెం
తటిసచివోత్తముఁడవై నను—అంతఃపురవిషయముల నంతగా జోక్య
ము గలుగఁ జేసికొనరాదు.

జయ॥ చిత్తము!- రాజా! నాకు మతి వోయినట్లున్నది. వంశానుస్మృతమగు
నీమంత్రిపదవిని వదలుకొనుచున్నాఁడను. ఇంక పోయివచ్చెద
నెల వొసంగుము.

వ్రజ॥ ఆ! సరియే పొమ్ము!- సారధీ! పొమ్ము!— మీమహారాజు జీవిత
మునం దొకయంక మీవిధముగాఁ గడచినది ఇంకను ననేకచిత్ర
ములఁ గాంచెవరు [వెట్టివానివలె దిక్కులు చూచుచు] పొండు!
అభాగ్యులారా! పొండు మీపురాకృతమిట్లున్నది! నేనేమిసేయును?

(సారధి జయసేనులు చెఱియొకవైపుగ మెల్లగ నిష్క్రమింతురు
వజ్రబాహు వెట్టివానివలె దిక్కులు చూచుచుండ తెర వ్రాలును)

భద్రాయువు

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము

అయ్యో! పడేశము. సుమతి బిడ్డ నొడిగో నిడుకొని వడచుచుండును.

వెనుక సారథి మెల్లగా నడుచుచుండును.)

సారథి॥ (ముఖముఁ జేతులతోఁ గప్పుకొని యేడ్చుచు) అమ్మా! మహారాజ్ఞా!

సుమ॥ (వెనుకకుఁ జూచి) ఆ! ఆ! అదేమి! సారథీ! అట్లు దుఃఖించుచుంటి

వేలా? ఏమైన బాధ గలిగినదా?

సారథి॥ అలీ! ఈడుష్టున కంతటిభాగ్యము గూడనా? నేనే యొరుల బాధింప
వచ్చితిని—

సుమ॥ సారథీ! అదేమి! నీమాట లాశ్చర్యభయవహములుగ నున్నవి!

నీ వెవరిని బాధింప వచ్చితివి? నన్నిట నేల దింపితివి?

సారథి॥ అమ్మా! ఇంత యొనర్చినవాని కింక, చావరిక మేలా? నేటియుదయ
మున మహారాజుగారు నన్ను బిలిపించి “సారథీ నీ పెద్దదే రథము
నాయత్త మొనర్చి పట్టమహిషిని బుట్టినెంటివ్యాజమునఁ గొనిపోయి
యరణ్యమార్గమున దించిరమ్ము! పొమ్ము!” అని కఠినముగా
నాజ్ఞాపించిరి.—

సుమ॥ హా! [కూలఁబడి నెత్తి మొత్తుకొనుచు] అయ్యో! సారథీ! ఇంతటి
కఠినశిక్షకు నే నే మపకృతి యొనర్చితివి?

సారథి॥ అమ్మా! రాజుగారు నాతో ననలేమనాని నేను చాటున నుండి విను
చుండగా, రాజుగారు మంత్రిగారిని గోపపడుచు “రోదనముతో
నంతఃపురమంతయుఁ గల్లోలముగా నున్నది. ఏమైననరే పురోహి
తులు చెప్పినవ్యకారము జననీశువుల నరణ్యముల కంపెద” నని

గట్టిగాఁ జెప్పిరి. అంతట మంత్రీగారు నే నీకొఱచు నేయఁజెప్పి
వదలి వడలుకొని వెళ్లిపోయిరి. (కన్నీరు తుడిచికొనుచు) తరువాత
నాతో గట్టిగా నీమాటలను జెప్పి 'హా! హా' మృనిరి.

సుమ॥ (దుఃఖించుచు) హా! సరమేశ్వరా! ఇదియూ, మాయపరాధము? —

అయ్యో! వ్రజవాధితులమై నీచేకరోదనాపిష్టులమగు మ మ్మీచిడి
శిషింపఁ జేసితివా? మహారాజా! తుదకు నీదయ ఎట్లు పరిణమించి
నదా? ఇంతకలినుఁడవని తలంప నైతినే!

సారథి॥ అమ్మా నాకు నెల వొసంగుము. నేను పోవలయు. రాజాజ్ఞాప్రకార
మిట్టియకార్య మొనర్చితినేకాని ఇందు నాత ప్పేమయు లేదు. —
మీరు మఱలి వచ్చినను రాజుగా రంగీకరింపఁజాలరు. ఎట్లయిన నీ
యడవిఁ గడచి యొకపల్లెఁ జేరుదు. మీరునుఖంబుగ నుండిన నెప్పు
టికైన రాజుగారికి దయ గలిగి మి మ్మనుగ్రహింపక పోరు. పశ్చ
ము లెల్లకాల ముండునా తల్లీ! క్షమించి నా కింక నెలవొసంగుము.
(మెల్లఁగ నిష్క్రమించును)

సుమ॥ అయ్యో! సారథీ! నీవుకూడఁ బోవుచుంటివా? హా! దై వమా! నాకేని
చిక్కు? అయ్యో! మారోదనము విని యేక్రూరజంతువైన వచ్చి
కబళించునేమో! (భయముతో నటునిటుఁ జూచును) ఛీ! పాడుప్రా
ణమా! అనివార్యరుజాబాధితులవై. సతిపరిత్యక్తువై. యగతిక
వయ్యు నింక యేటి కీబొందెనై నడియాస? — అయ్యో! ఎట్టి
వారికైన జీవితేచ్ఛ సహజముకదా! పోనిమ్ము. నవమాసములు
భరించి కాంచిన యీచిలుతకొఱకైననుసురులు నిల్చుకొనవలదా!
కానిమ్ము. దై వము, మానుదుట నెట్లువ్రాసిన నట్లు కాగలదు.
ఓదయామయా! సర్వేశ్వరా!

సు॥ నీసంకల్ప మదేమొకో! తెలియ రా . నీరేజగర్భాదులున్

దోషం వింతయులేవి మ మ్మిటుల నీ . దుర్మార్గమున్ జేర్చి నీ

కోసంబంతయుఁ దానితోఁ యథవ! దు • ప్రోక్షవంబునీ కేలమా
దానవరాక్షసు మాన్నిప్రోవంగదవ • య్యాపాహి మృత్యుంజయా॥

(తే. రో భవంకరధ్వని)

అయ్యయో! భీకరగర్జరావం దేదియో చినవచ్చుచున్నది: ఇది మే
మింకకుమున్ను వచ్చిన దెనుగుండియో! ఇంత నాకేది వారి: మఱొకవైపు
నకేగెడఁగాక (నడచుచు) అయ్యో మాచిమాచి వారి కర్జము వచ్చుచు
న్న యాఘోరసర్పకంఠకగుల్మంబులఁ దప్పించుకొని పోవు చెట్లు:

తే॥ గీ॥ అంధతమనంబు కూర్చు • హారవంబు

కుచీలకంఠకగుల్మం • గుల్మయుతము

దుష్టమృగసర్పనిబిడంబు • దుష్పథంబు

నైన యాకానఁ దరించువ • నొనె నాకు:

హా! జగదీశ్వరా! నీ వాపద్భాంపివుఁడ వనుమాది యహత
కల్పనమా? భక్తరక్షణవిరుదంబు జీత యేనా? శ్రీ శివహృత్కలు నీకు
నిత్యకృత్యములా? నీ వేమో దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణదక్షుండవని పౌరాణికు
రెల్లవు దాచుచుందురే! అవి యెల్ల కల్లలేనా? తండ్రి! ఇంతటిదురపథులఁ
దాచుసేయ నే నేమి దుష్కృత్య మొనర్పితిని? పసికనంబున నడ్డానవశం
బున నేమి యొనర్పినోకాని, పెద్దనై ప్రపంచజ్ఞాన మెఱింగినరలువాత
నెవ్వరికి నెట్టియవకృతియుఁ జేసి యెఱుంగనే! సంతాన వ్యాజంబున
భవదీయ వ్రతదానజపంబు రెన్నియో యొనర్పితిసే? ఇట్టి నీయా
పదవాసిని కట్టా! బెట్టిదంపుటికుసులఁ గుడిపించి ముచేముచుంటివా?
ఇంతకన్న మాయువుపుప్రాణంబు లొక్కవరిహరియించరాదా! (కంట్లు
మూసికొని ధ్యాననిమగ్నయై మఱల కండ్లు తెఱచి వ్రక్కకుంజూచి) ఓ
హా! అదేమి! అప్రక్క నేదియో వెలుతురు కానవచ్చుచున్నదే! అచటి కే
గిన నేమైన వారిదొఱకునేమో! కరుణామయా! అపరాధిని క్షమింపుము. తుద
కీవిధముగ దారిఁజూపి నన్నుద్ధరింప నెంచితివా పాహి మాం! శరణాగత
రక్షక! పాహిమాం!

(నిష్క్రమించును)

ద్వితీయరంగము

(వైఖ్యభరణాజికి- వారు నెత్తికిని ముక పోలును)

సుమ॥ (స్వగతమున) అహో! పరిమేష్వరా! నీవలాసము అతివిచిత్రములుగదా! అంతకృపణమున నిర్బంధిత నుండవలసిన మమ్ము ప్రజాబాధితుల నొనర్చి రాజాగ్రహమునకు గురి చేసి మోరాపిచ్చుమున భయానకదృశ్యములు జూపించి యిప్పుటి కేబ్బళము జేర్చితివా? ఇంకను ముందెట్టి యిడుమల గల్పింప నుండబోతివా? ఇగ ప్రక్షాళనీపరీక్షకంతము లేదా?

సీ॥ ఏన్నమొన్నటివాక * నన్నెట్లుఁ జ్రోచితో
కలకాల మట్టులే * కాపుమయ్యః
ఏపాప మెఱుంగని * నాపాప నెఱులైనఁ
గాపాడి సత్కీర్తి * గనఁగదయ్యః
ఏనాటికైనను * నానామపదపద్మ
నేవల లభియింపఁ * జేయుమయ్యః
నీనామభజనమే * నిరతంబు మదిగొల్పి
నాపాపనివారము * వాపుమయ్యః

తే॥ గీ॥ ఎట్టిపక్షపాదులు * నేని గూర్చి
నన్ను బాధింప భరియింతు * గావి తులకు
నీమపదసన్నిధిని జేర్చి * మోదమిడఁగ
వేడుచుంటిని గౌరీశ! విశ్వనాథ॥

అబ్బబ్బా! అంతకంతకు బదములదాద మిక్కుటమై సిప్పులుఁ ద్రొక్కినట్లున్నది. ఇంక నొక్కయడుగైన నిడఁజాల. ఎట్లో మహారణ్యము గడచితిని. అదె మధ్యాహ్నసమయము కావచ్చుచున్నది. ఈనాటి కీపురమునఁ గడపి వలువాతఁ బయన మయ్యెదఁగార. (ప్రక్కకుఁ బోయి) ఇదిగో! ఈయరుగువై విశ్రమించెద (అరుగుమీద కూచుండి) ఆహా!

పాంశునకల్పవల్ల యనఁదగు నీయిల్లెమహానీయునివోకదా? (ఒడిలోని పిల్లవాఁడేస్తున్న) అయ్యో: “పూనినకర్పము పోరుగూట పోయిననుఁ దప్ప” దన్న ప్లిపాపఁ డింకను నేడుపు మాన కున్నవాఁడు. లాలించుచు నాయనా! ఏడువకు! పసిడియుయ్యలతోఁ జట్టుపొత్తిపైఁ జండి దాదులచే నూరదంపఁ బడఁదగిన నీవు... నిన్నుఁ గవిన మంచరాగ్యవశించున నేను ను బండ్లచూరులమై యిట్లు సంతాప మందుచుఁటిమికదా: ఈయేడుపురేకదా: మనల సంతదూరము గొనివచ్చినవి: పొరికుండుము.

(లోపలినుండి దాసి యొకతె వ్రేవేరించి)

దాసి॥ ఎవరమ్మా: నీవు అయ్యో! అదేంటి అపిల్ల చల్లాయేడుస్తున్నావేం? సుమ॥ అమ్మా! నే నొక దురదృష్టవంతురాలను, దైవకృష్ణలన నడవుల గళఁబ యాయెడ కలుదెంచితిని. మార్గాయానము మిక్కిటమగుచు నడువఁకఁ యీనాచి చెచ్చట వికృతించి పోవఁదలంచితిని. ఈకు జ్ఞనియేడుపువలననే మా కీగతి పట్టినది — అమ్మా: ఈసాధ మె వ్వరిది? మాయునికి మీ కేమైన భాధాకరమైన నింకొకచోటిరేగ దను. క్షమించి యీనాటి కిచ్చటఁ బయందనెచ్చెదరా?

దాసి॥ అమ్మా! మీ రెవరో గొప్పోరిల్లె యున్నారు. ఈమేలు పద్మాకరయ్య గారిది మాసాహుకారుగారు చాలామంచిలు పెదోడివా రుక్మ పూజవంశలో పరుంటే ఆరిగిపోతఁదాయే! ఉండిఉ మావాచ య్యగారిని పిల్చుకొల్తాను (నిష్క్రమించును)

సుమ॥ [స్వగతము:] ఇది యాయెంటిదాసివరె నున్నది. పసియజమాని చాలమంచివాఁడని చెప్పుచున్నది — ఆయనవచ్చి యేమనునో: సర్వేశ్వరుఁ డింకను నెట్టియక్కట్టులఁ గల్పె నున్నావోరదా: (పద్మాకరుఁడును దాసియుఁ బ్రేవేరించును)

పద్మా॥ (సుమతిని బరిశీలించి) తల్లీ! నీ చొకగొప్పయింటియిల్లాలివని నీము ఖముచెప్పక చెప్పుచున్నది. నీ కిట్టిపట్టములేల సులప్రాప్తించెనో యెఱుంగ వచ్చునా?

సుమ॥ తండ్రి: భయామయుఁడగు నీయెట్ల నాకథ వాడఁజాల. (నట్లు
 తుమమకొనుచు) నాకథ శాశ్వతముని వట్టమహిషిని, సుమతియును
 వాన. నా కెంతయు సంతతి కలుగఁబడి, మఁ నాజామగి ముద్దతఁ దెం
 డియాడె. కాని చారలకును, నాగతయే పట్టినది. ఇది నొకటిసం
 జున నొకఋషిశ్వరుండు వచ్చెంచి పార్వతీశరమేశ్వరులఁ ద్రిత్విం
 చినచో సంతతి కలుఁగఁగని యానతిచ్చి యరిగె. ఓ హా! నట్లు
 యాచరించుటయు ననతికాలంబునకే యామమతడు జనించె. తదాది
 గోదనాశ్రమమున నున్నవానియునికి యపద్రాముని రాజు నగర
 నిష్కాసనము మాకు విధించె సారధియు పట్టించి వ్యాజంబున మ
 ము గొనివచ్చి యరణ్యమున దించి యరిగె. ఎట్లో యయ్యడవి గడ
 చి యియ్యెడ కరుదెంచితిని తండ్రీ! ఇదియే నాయుదంతము.

పద్మా॥ అహా! ఈశ్వరవిలాస మతివిచిత్రముకదా! అమా! నన్నన్యథా భా
 వింపక మాయంట నుండుట కొడంబడుదువేని వైద్యుల రావించి మీ
 రుచి నివారించి బాలునకు విద్యాబుద్ధుల జెప్పించెద.

సుమ॥ అయ్యా! నా కంతటిభాగ్యము గూడనా? దుర్దినములలో పేలు చేకూ
 టు పెట్టు? నాదినములు మంచివై నచో నాధాంతస్సీమలనే వసించె
 డిదానను. మహాత్మా! మాయట్లు సుందభాగ్యుల నాదరించి యేల కష్ట
 ములపా లయ్యెదవు? మధ్యాహ్నసమయ మగుట నీనాటి కిటు వసించి
 వటువాతనే పయనమై మరియొకపురము జేరెద. తమింపుడు.

పద్మా॥ సాధ్వీ! యేల నీ కీసందేహము? ఎచ్చటనై నను బరపోషణమునఁ
 గలము గడవలసినదాన వేకదా! నను నీసోదరునిగ నెంచి యిటనే
 వసింపుము మీ కేకొఱంతయు రానీయకఁ గాపాడెద.

సుమ॥ అన్నా! నీయానవింకజవదాటఁజాల. పిలిచి యన్న మిడువారి విడచి
 నీలుగులపాలు కానేల? మదీయపురాకృత మెట్లున్న నట్లు రాఁగలము
 పద్మా॥ తల్లీ! భయమువలదు. దాదీ! నీ వీమెకడనేయుండి వీరలకు వలయు

నుపవారము తొనర్చుచు సంకసము గూర్చుము మానసులకు మది
యొకరిని నియమించెద. అమ్మా తోనికి రమ్మ:

సుమ॥ (విడ్డనుజూచి) నా: తండ్రీ! ఇది యేమి? ఇట్లు కొయ్యబారి పోవు
చుంటిని (పరీక్షచుంతయు దాకిచూచి) అయ్యో! పరీక్షచుంతయు జల్లి
బహుచున్నదే! పెకవులు నల్లఁబడిపోయినవి! కన్ను తిరిగిపోవుచు
న్నవి (విగ్గఱగా నేర్చుచు) హా! కుమారా! నన్ను వివచి పోవుచుం
చివా? తండ్రీ! నీకొక కయ్యేకవా? పతిపరీక్షిత్తునయ్య దుర్గమ
రాంచారముల నెట్లో యుసురుల నిలిపికొని శ్రమించి తుద శివుర
ముఁ జేరితిని. అయ్యో! ఈవైశ్యసత్తముఁ దింతకమున్నేకదా!
నీకు విద్యాబుద్ధులఁ జెప్పించి యోగ్యు నొనరింతుననియె. హా! కు
మారా! — అమ్మా ఇంకెక్కడికుమారుడు! (మూర్ఛిల్లును)

సద్మా॥ (బాలుని సమీపించి స్వగతమున) అయ్యో! ఈబాలుడు మరచించి
నాడే! పాప మీమెప్పొరబ్బ మిట్లున్నదికాబోయి! (ప్రకాశముగ)
అమ్మా! ఊరడిల్లుము. ఎంత చింతించి యేమి జ్ఞయోజనము?
“ముఖానుబంధరూపేష సుఖపత్నిసుఖాలయాః” అనునట్టివారు
డింతవరకే నీముఖమును దీర్చికొని పోయినావి. భగవానుడు
దయఁదప్పె నేమి నేయుదుము!

సుమ॥ (మూర్ఛదేరి దుఃఖించుచు) అయ్యో! తండ్రీ! ఇంక కర్ణమేలేదా?
నాబిడ్డ నిడఁగల మహనీయులే లేరా? జగద్రక్షకా! విశ్వేశ్వరా!
నిరంతరభవదీయపరణానుస్మరణఫలితం బిదియా? (సద్మాకరుని
జూచి) తండ్రీ! పద్మాకరా! ఊరక యేల నల్లు చూచెదవు? గ్రామ
ములోనివైద్యులఁ బిలువ సంపుము, నాకుమారుని బ్రతికింపుము.
బ్రతికెనేని యాజీవాంతము నీకుఁ గృతజ్ఞులమై నేవించెదము. నా
యనా! ఆర్తత్రాణత్వ మార్యధర్మముగాదా: దారిపోవువారని నిరసిం
పకుము. తండ్రీ! తడ్డవైనచోఁ దనయుఁ దీలొకము వాసిపోవునే
మో! త్వరపడుము. పుత్రభిక్ష యొసంగుము తండ్రీ!

పద్మా॥ అమ్మా! ఇం తెక్కడికనయుడు! అజీవము పెప్పుచో పోయినవి. నీకుఁ గలయసురాగముకొలది వాపోవుచుంటివికాని మఱియేమియు లేదు. అయిననుఁ ద్రుతుక్కు లోప మేల?— దాసి! నీవు వడివడిగ నేగి యూరంతయుఁ దిరిగియైన గొప్పవైష్ణవముగాని, కనుఘించిన యోగులనుగాని తీసికొని క్వరగ రమ్మ! పోయ్యి:

దాసి॥ [తల యూచుచు] అట్లానే బాబయ్యా! [లోనికిరిగి మరల వచ్చి] బాబయ్యా! నివరో బైరాగి! గొప్పోరులా యున్నారు! ఈవారిని పోతున్నారు. రండి మీరు పిలువండి (ప్రక్కకుఁజూచి) అరుగో ఇతే వచ్చుచున్నారు.

(ఋషభయోగి శివగాముతో నొక భక్తమునికి ప్రశంసించును పద్మాకిరండు

మరుగై త్తిపోయి మనిసాదములైఁ జదును)

ఋష॥ [పద్మాకరుని లేవనెత్తి] అభీష్టావా ప్తిరస్తు! అయ్యా ఏమరు నీవు? మా వలన నీకుఁ గాఁచిన ప్రయోజన మేమి?

పద్మా॥ (నమస్కరించుచు) మహాత్మా! తమరు తపోభినులా. మహాయోగులు. మీకుఁ దెలియరాని విషయము లుండవు. అయ్యా! అటు చూడఁడు! ఆమె యొకపాంథురాలు శివసహితముగ నిప్పుడే మాయంబికి వచ్చినది నే నామెనాదరించుచుండగనే యాశిశువు మరణించి నాఁడు. రాత్రిగలుగ విలపించుచున్నది. నేను కనలేకున్నాను మీరు ఏమచేసి జ్ఞానోపదేశించున నోదార్పుడు నామెనని మన్నఁపుచు

ఋష॥ (మెల్లఁగ నుమతిని నమీపించును)

సుమ॥ [కన్నెత్తి చూచి యోగికి నమస్కరించి] దేవా! నమస్కారము. పాహి మాం! మాం రక్ష! శిశుం రక్ష! ఆపద్బాధవా! ఆర్తశరణ్యా! అగతికనగు నన్నుద్ధరింపుము. పుణ్యమును గొనుము మిమ్ము ప్తిరించిన యానందాతిరేకంబున దగ్గుత్తిక వడితిని. క్షమింపుడు. ఇం చేమియు నుడువఁజాల [నమస్కరించి కండ్లుమూసికొనును]

ఋష॥ [స్వగతమున] ఓహో! ఈయమ వజ్రబాహునిపట్టమహిషి ఈబా

అడు మదీయవరప్రసాది. నాయావ్రయాణ మిందులకే యైయుం
కును. (పైకిఁ జూచి) దేవా! నీసంకల్పములతి విచిత్రములుగదా :
—తొలుత నీమెకు జ్ఞానోపదేశ మొనర్చి యావలఁ గర్తవ్యము
విచారించెనప్రకాశముగ సాక్షిఁ; ఏల చింతించెదపుఁ శృష్టిక్రమం
బెఱింగిన నీకీవిచారము తొలఁగును. సావధానపై గ్రహింపుము.
‘సర్వేశ్వరుఁడు అదిమధ్యాంతజూన్యుఁడు. లీలామయుఁడగు నతఁ
నిసంకల్పమే యీశ్వర్షి. అతఁడు మాయాదేవి నాధారించి దేవగం
ధర్వమానవపశుపక్ష్యైదులైన జీవములను, తరుగుల్మపాషాణాది
స్థావరములను సృష్టించి విడచె. ఈజీవులన్నియు నతనియాధాప
మాత్రంబులేకాని వేఱుకాదు— యుగనిర్మాణముకొఱకుఁ బ్రాణి
లకుఁ గర్మ విధించి వారివారికర్మఫలానుగుణములగు జన్మలనొ
సంగుచుఁ గాలమును దీర్ఘ మొనర్చును. అంతయుగాక కావత్రయ
ము, అతిషడ్వర్గము మొదలగుమాయాజాలమంతయు వినియోగించి
జీవుని ముక్తి విముఖు నొనరించుచున్నాఁడు. అట్టిమాయాతీతిమగు
ప్రాణియే మోక్షార్థమైనది. ఈక్షణమున నీవలెఁ బ్రత్యోకముననుభ
వించుకల్లు శీఘ్రవంచమున వేలకు వేలుంచురు. కాని సర్వమేశ్వరుఁ
డందరికొరికల మన్నించినచో మరియొక ప్రహరమును సృష్టించు
వలసివచ్చును.

౩॥ కావున నీమహార్వభవః • కర్మఫలంబున రాజకౌంతిపై

ధీవినుతుండు వజ్రభుజః • దేవిగనై నుభయోక్తిర్విహుః సు

చాపితవార్పితీపదః • పద్మమనస్కవునై తికాని యం

దీనిధిమణిమొందగను • నిర్దియుఁ బూర్వఫలంబె హాసితః

జగచ్చక్షువగురదాశివునకుఁ పాశికల్పమే కేమ, ఇదియింటిమునాతి
నిలీల.

సీ॥ సాగర మంతలో • స్థలమయంబుగఁ జెయు

ధర నంతలోనెసా • గర మొనర్చు

అణువు లన్నియుఁ జేర్చి • యద్రుగ నొనరించు

మేరుజర్వకమును • మృత్తుఁ జేయు

తృణరేశమును వజ్ర • కణముగా నొనరించు

దివ్యవజ్రమును • వృణ మొనర్చు

వహ్నికేలల శీత • వారిగ నొనరించు

హిమమున ననలంబు • నెనఁచుఁ జేయు

తే॥ గీ॥ అట్టిచిహ్నహుఁడై • నట్టిప్రభుని

సర్వమంగళు సర్వజ్ఞు • సరణిఁ దెలియ

జలజనాభుడు బ్రహ్మయు • జాల రనిన

మానవుల దెంతవారలు • మాన్యచరితః॥

సుమ॥ తండ్రీ! పరమామృతవాక్యముల బోధించితివి. ఇంక నా క్షే
న్మమున గావలసిన దెద్దియు లేదు. ప్రాణదమగు పుత్రుఁడా మర
ణించెను. ఘోరతరవిషవ్రణములాశరీరమును బాధించుచున్నయవి.
కావున మహాత్మా! ఆశ్రమముగ నీశరీరము బాధు నుపాయ మె
ఱిగించి పుణ్యముఁ గట్టుకొమ్ము.

ముష॥ (నవ్వుచు) పిచ్చి కుదిరినదికాని పైత్యము తగ్గ లే దన్నట్లున్నది.
వెజ్జిదానా! పుత్రునిపై నాన విడువలేనిదానపు ప్రాణముల నెట్లు
వీడఁగలవు. (స్వగతమున) ఈశువు తొలిజన్మమున గోవిందచర
ణారవిందమిళిందుఁడగు నజ్ఞామిశుండు. పూర్వభవంబున మందరుఁ
డను బ్రాహ్మణుండై జనించి పురాకృతకర్మవిశేషంబున వెండియు
వేళ్యారోఁడై యొకదినంబున మదీయసేవాభిరతుం డయ్యె. ఇపు
డీజన్మమున నెట్లు రాకుమారుఁడై జన్మించె. కావున నితనిం బున
ర్జీవితుండేసి రక్ష యొనంగెడ. (ప్రకాశముగ) సుమతీ! ఎంత బోధిం
చినను జింత వీడకున్నదానపు కానిమ్ము భవదభీష్టం బగుఁగాక.
(అంగీనుంచి భక్తమును దీసి శిశువునకు రాచి శిరస్సుపైఁ జేయి
నిది ధ్యానించుచు) దేవా! మహాదేవా! మాం రక్ష. శిశుం రక్ష.

శా॥ నీవే సర్వజగన్నియామకుడవే • నిక నాదుశ్చత్తుద్భవము.....
 డేవేశా వసియించుదేని యిపుడే • యీబాలుఁ జిత్రంబుగా
 జీవహృత్తు నొనర్చి భద్రసుఖదా • శీర్వాదసంధాతవై
 దేవా! కావవె భక్తరక్షణచణా! • దీనావనా! శంకరా!

(శిశువు జీవించునా. సుమతి యానందోద్యోగము నజియించుచు యోగిపాద

రజమును దీసి బాలునకు బొట్టు పెట్టును)

సుమ॥ మహాత్మా! ధన్యాస్మి! పరమేశ్వరాంశసంభూతులగు మీదర్శనంబు
 ననే, నావంత యచఁగినది. పుత్రభిక్ష నొసంగి నన్నుద్ధరించిన
 దయామూర్తివి, కరుణామయా! తమ కేదైన సమర్పించుకొన
 నోచని యగతిఁగల భవచ్చరఁడవై క్షమింపుము.

ఋష॥ (నవ్వి) సాధ్వీ! ఏమియు వలదు. అంతయు నీశ్వరాజ్ఞ. ఎచ్చట
 నేజీని కెట్టికష్టసుఖములు కలిగినను దైవఘటనయేకాని వేఱకాదు.
 ఇంక నీబాలు నతిజాగ్రత్తగఁ బెంచుచుండుము. మున్నందు మీకు
 శుభోదర్శము కాఁగలదు. పతిపదనేవాభాగ్యమును బడయఁగలవు.
 (పద్మాకరునితో) పద్మాకరా! పరులని విరసింపక బరమాదరం
 బున వీరలఁ గాపాడుచుండుము. నీభార్యయు నంతర్వత్నియై యు
 న్నదికదా! అనతికాలంబుననే సునయుండగు తనయునిం బడయఁ
 గలవు. వీర లిరువురు నేకోదరులట్ల మెలంగి దిగ్విజయం బొనర్చి
 యశోదనులు కాఁగలరు.

పద్మా॥ [నమస్కరించి] మహాత్మా! నేయుడెతం సుదినము. పరశివస్వ
 రూపులగు తమరాకచే మేము ధన్యులమైతిమి. మీకృప మాకు
 నిరంతర మగుఁగాక!

ఋష॥ పద్మాకరా! అట్లే యగుఁగాక! బాబర నైదవయేట సుచితనంస్కా
 రులఁ గావించి తగినగురువులకడఁ జదివించుచు, సమస్తవిద్యాపా
 రంగతుల నొనర్చుము. ముఖ్యముగఁ జతురుడగు ధనురాచార్యుని

రాజించి యుద్ధవిశారదుల నొనర్చుము ఇంక మాకుఁ గలాతిక్రమ
ఁగఁ బెంచుచున్నది. పోయివచ్చెద.

సుమ॥ దేవా! ఇంతదనుక తమసాన్నిధ్యముచే నాపదవాని మహానందము
బున నెగడితి. మరలఁ దాము వెదలుచు మనుచుండ నా వెనకేని
భీతి కలుగుచున్నది. కావునఁ దా మిటనే వసింది మానవర్కలఁ
గైకొనుచు మముఁ గృతార్థులఁ జేయవేడెద.

బుష॥ సుమతీ! శ్రీచాపరాజున నింత వచింపురాని మముబోల్లు
కొక్కెడనే వసియింపరాదు. అపుడప్పుడు వచ్చి మీసేమ మరయు
చుండెడిను. సుగుణాకరుడగు పద్మాకరుడు మీ కేమిటను గొరం
తలేక కాపాడఁగలఁడు. నీకుమారుడు—

ఉ॥ శ్రీయుతుడై నిరంతర మ + రిందము శంకరునాత్మఁ గొల్పుచున్
శ్రేయము లగ్గలింప గుణ శీలియునై బుషమాన్యుడౌచు మే
దాయతుడై యశోధనని , దానసమందితసుప్రవృత్తి భ
ద్రాయువుఁ గాంచి సౌఖ్యమున , రాజిలుగావుత నెల్లకాలము॥

సుమ॥ తండ్రీ! భవదాశీర్వాద మమోఘ మగుఁగాక! నాచిట్టి కండ్రి మీకరుణ
వలన నంతటివాడైనచో నిరంతరము మీపడిసేనచేఁ దరింపఁ
గలఁడు (కమారుని పుట్టిమకొని) కాని మహనీయా! నిర్దోశుక
కటకామయుడవై కమారునిఁ బుట్టింపుతు నొనర్చిన మీరుజము
ను! అదృశ్యామరాగంబున నగతికులమగు మాకాశ్రయ మొసఁ
గిన యాపద్మాకరునిముఠమును దీరుటయెట్లు? తరలయెనల మనల
నెన్నిజన్మంబుల నెట్టియిడుమలఁ గుడువవలయునోకదా!

బుష॥ (నవ్వుచు) పిచ్చిదానా! అది నీసౌజన్యభావవిశేషము. [స్వగత
మున) ఆహా! పవిత్రసౌశీల్యమున నిట్లుకదా యుండవలయు!
(ప్రకాశముగ)

తే॥ గీ॥ ఓరుల కిచ్చుటయేకాని + పరులయొద్ద
నెట్టిప్రత్యుపకృతిఁ గొన , నట్టి యబల

వీ వగుట నిట్టులాడితి * వింతెకాని

ఋణము గాదిది పరమేశు * కృపయె సుమ్ము॥

అ! ఇంక నేతడవు నేయరాదు. సంధ్యాకాల మతిక్రమింపఁగలదు.

పోయివచ్చెద.(నడచుచుండ సుమతీవద్దాకరులు నమస్కరింతురు.)

సుమ్ము॥ పద్మా:-దేవా! నెలవు పునర్దర్శనమున ధన్యులఁజేయుఁడు

ఋష॥ విరంతరగుభప్రాప్తి రస్తు-పుణ్యులారా! నిలువుఁడు

(ఋషభయోగి నిష్క్రమింపఁను)

పద్మా॥ తల్లీ! ఇంకను సుశయమేల: దైవసముదాయ ఋషభయోగి వాక్య

ములు మనకు శిరోధార్యములనుమా! అమ్మా! లోనిది రమ్ము!

త్వక్తీమరంగము

(కైశ్యపురరాజపీఠినిఁ జంద్రశక్తి యనుబాహ్యులుఁడు వర్ణనము)

ప॥ ౧॥ (దైవముతో స్వగతమున)

తే॥ ౧॥ చదివినాఁడను శాస్త్రముల్ * సాంగముగను

నేర్చినాఁడ ధన్యుడ్య * నిపుణముగను

అలబ్ధిలఁ బోషింప * నలవికాక

ఓరుగుచ్చుఁడ దేశముల్ * దెలుపు లేర॥

ఎన్ని దేశములు తిరిగినను నాపద్మఁ బరిగ్రహించి మమ్ము పోషిం
పఁగలవారే లేరైరి. అబ్బబ్బ! “ఏరియైనకు నంతాన మెచ్చు” డనుసా
మెత నాయందు సార్థకమైనది. “శత్రువున బిడ్డలు లేనివా రదృష్టవంతు”
లందు రిదియే కాఁజోలు. భాగ్యవశంబున భార్య యనుకూలవతికావున సరి
పోయినది. లేనిచో నాగతి యధోగతి కావలసినదే:-ఓహో! ఇదియేమి:
సతీసుతుల సత్కమున డించి రాజవీధి యోజనేయ నేమి ఫలంబగు. ఓజగ

ద్వంధూ! కృపాసింధూ! ఈపూట కీవీట! గడువఁదగు నుపాయంబెద్దియైన
గల్గింపఁజాలివా? (చింతించుచు నడచుచుండును)

(పద్మాకరుఁడు ప్రవేశించి గమ్మమున నిలిచి)

పద్మా॥ అయ్యా! తమ రెవరు? ఏదియో చింతించుచున్నట్లున్నారు:

చ॥ శ॥ అయ్యా! నేనొకపేదపాటుఁడను. నాచరిత్ర మతివిచిత్రమైనది.
వేయేల: (బూర్వోక్తపద్యమును జనువును)

పద్మా॥ (ముందునకు వచ్చి నమస్కరించి) అయ్యా! తా మట్టివారేయైనఁ
దమ కేమిటను గొడువలేదు. సకుటుంబముగ మాయించిన వనించి
మాబాలరకు విద్యఁ గఱపుఁడు. మిమ్ముల సంతోషపరచుభారము
నాయది.

చ॥ శ॥ [స్వగతమున] అమ్మయ్యా! ఎంతకాలమునకుఁ జల్లనిమాట నినఁ
గలిగితిని! (ప్రకాశముగ) అయ్యా! చింతాతపంబున వాడువారిన
మదీయజీవనలత భవద్వాగమృతధారలచే మరలఁ జిగిర్చినది. ఇంక
నది పొలుపారఁబుట్పించి పరిమళించుఁగాక. పరమేశ్వరుఁడు నీ
కాయురారోగ్యభాగ్యంబు లొసంగుఁగాక. నీబాలకులు యశోధనులై
దిగ్విజయులగుదురుగాక. ఏరీ! యాబాలర నిటు రప్పింపుడు.

పద్మా॥ వాకిటనే నిలబడియుంటిరి. లోనికి దయ నేయుడు. (తెరయెత్తగా
బద్మాకరునిగృహము కనుపించును) అర్యా! అయ్యుచితానన మలం
కరింపుడు. (ప్రక్కకు జూచి) ఎవడురా? అక్కడ!

నేన॥ [ప్రవేశించి] బాబయ్యా! ఏమి నెలవు?

పద్మా॥ నీవు తత్క్షణమే చిరంజీవుల నిటకు దీసికొని రమ్ము.

నేన॥ చిత్తము! బాబయ్యా!

పద్మా॥ అర్యా! పద్మాకరు డనువై ఖ్యుడ. పరమేశ్వరానుగ్రహంబున భాగ్య
భోగ్యముల కేమియుం గొడువలేదు. కాని యెంతకును సంత కలు
గదయ్యె. ఇట్లుండ నొకనా డొకరాజకాంత శిశువు నెత్తికొని దుః

భిముడు దారిని బోవుచుండ మాదాని లోనికి బిలిచి నా కెఱింగించి నది నేనును వచ్చి యామె నేమ మారయుచుండగనే యాచువు చనిపోయెను. అట్లగాంచి యాబిడ యెలుఁగెత్తి యేడువఁ దొడఁగి నది. పీఠివా రందఱు గుమిఁగూడిరి ఎన్నిచికిచ్చు లొనరించినను బ్రయోజనము లేకపోయినది. ఇంతలో మాదాదియొకమహాయోగిని వెంట నిడుకొని వచ్చినది. అమహానీయుఁడను మాహార్థన మాల తొడి యొకింత మంత్రించి రక్ష యడుటయు శిరువు సజీవుఁడై యెల్లర కాశ్చర్యసంభ్రమంబులు గొటపె అమహాత్మునినామము ఋషభయోగి అమహానీయుని యనుగ్రహించుననే నాకును నొక శయముఁడు జనించె వార లిరువురే తమకుఁ గాబోవుశిష్యులు. విద్యా భ్యాసార్థ వయస్కులై యున్నవారల భవదీయకుఁకూర్చిష్టావసరప్ర దానముచే ధన్యులఁ జేయుడు. (పరిక్రమించి) అరుగో! చిరంత్రీ వులును వచ్చుచున్నాఁ

(నేవకుఁడు బాలుఁగ దీసికొని వచ్చును.)

పద్మా॥ నాయనలారా! వారుగో మీగురువుగారు. నమస్కరించి యాశీర్వాదములఁ బొందుఁడు.

బాలకులు (మోకరించి) గురుదేవా! నమస్కారము.

చ॥ ౪॥ చిరంజీవులై, విద్యావినయసంపన్నులై, యశోధను లగుదురుగాక! (పద్మాకటసీతో) అయ్యా! వీరలనామదేయము లెయ్యవి?

పద్మా॥ గురువర్యా! ఈనాకుమారునిపేరు సునయుఁడు ఆరాకుమారునిపేరు భవాయువు. ఈనానుములును ఋషభయోగిప్రసాదితములే.

చ॥ ౪॥ ఓహో! ఇదియంతయు ఋషభయోగీశ్వరుల మాహాశక్త్యమా! అమహానీయుఁ డపరశివావతారము. ఆయనఘనివలన గాని దెయ్య దియు లేదు. నదా శివచరణలగ్నమానసుండగు సదానందమూర్తి. అత్తపోధనున కాశీర్వాదపాత్రులగు యాచిఱుతలకు నేను విద్యా గురుండ నగుటయు ధన్యతయే! (ప్రేక్ష లెక్కించి) పద్మాకరా! వేయేల! ఈబాలు రుత్తమజాలకులు. ఈ రాకుమారుఁడు చతుస్స

ముద్రముద్రితఁబగు భూవలయంబున కధిపతియై యశస్సంద్రికలఁ
జంద్రకహవరున కాదరపాత్రుండగు. ఇంక నీవినయుఁడో! అతని
భాయవలె మెలంగి యంతటివాఁడగు. రేఖచయము పదిగడియలను
హస్తానక్షత్రముక్త మీనలగ్నమున విద్యారంభ మొనరించెన.
లగ్నమున బృహస్పతి శుభయుతుడై యున్నవాఁడు. తక్కుఁగల
గ్రహములన్నియు శుభస్థితి నలగారుచున్నయవి.

పద్య॥ చిత్తముః నేటికి వలయు సంభారముల నఁపెద. సుఖంబుగ భుజి
పుడు. రేవతిశుభలగ్నముననే మీరును నిటఁ బ్రవేశింతురుగాక!

చ॥ ౪॥ అట్లే యగుఁగాకః పోయివచ్చెద (నడచుచుండును)

పద్య॥ బాబరుఁ— ననుస్కారముః నెలవు!

చ॥ ౪॥ అభీష్టావాప్తి రస్తుః మీ రింక నాగుఁడు. పోయివచ్చెద [నిష్క్రమించును.]

పద్య॥ అయ్యలారా! మీభాగ్యవశంబున సద్గురువు లభించె పిన్నతనంపు
టాటల నుడిగి కాలమును వ్యర్థపుచ్చక. వినయవిధేయతలతో గురు
వును మెప్పించి వారికడ నున్నపద్యలన్నియు శీఘ్రకాలమున
గ్రహించి కృతార్థులు కండు.

భద్ర॥ అయ్యా! మీయాజ్ఞానుసార మట్లే మెలంగెదము. గురువు గా రను
గ్రహించినచో నరతికాలముననే మీదయఁ జడయగలము

సున॥ తండ్రీ! సుమతీదేవిదయవలన మే మిరువురము కౌంతమెరికు విద్య
గడించితమి. ధర్మసూక్ష్మముల నెఱింగితిమి. ఇంకను దిగిలిన
శాస్త్రపాండిత్యము లీమహాత్మునివలన నభ్యసించెదము.

పద్య॥ చిరంజీవులారా! తేపటినుండి మీ కింక విశ్రాంతి లభింపదు, కావు
న నేడంతయు నాటపాటలతోఁ గాలక్షేప మొనర్చుఁడు.

బాబరు॥ హాయి! హాయి!

పద్య॥ [పద్యశ్రవణుఁడు బాబరుఁ జూచి నవ్వుకొనుచు నిష్క్రమించును]

భద్రాయువు

తృతీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

ద్యునిరాజుపాపశాస్త్రపరిశోధన యుద్ధపటాభరమున మగధరాజగు
హైమరథుడును, మంత్ర విశ్రాంతిని నడుపుచు వున్నాడు.

హైమ॥ మంత్రీవరా! ఈవజ్రబాహుడు మన మనుకొనినంత సులభముగ
జయింపఁబడునని తోపను. ఈయువయమున యుద్ధజేత్రమునకు
విలాసముగ నేగి చూచి వచ్చితిని. మననైస్యము లప్రతిమాన
శౌర్యమునఁ బోరాడుచున్నవి. శత్రునైస్యములును పిరుదియియక
దలపడుచున్నయవి. సమర మతిసంకులముగ నున్నది. ఇంక వజ్ర
బాహుడే మూలబలముతో రణమునఁ బోయెనా? మన సైనికు
లొకని నోపఁజాలరు.

చ॥ అతఁడు మహాబీరుడు సమః రావళి నంతయుఁ గాని యెప్పుడై

సతతిము యుద్ధకౌశలవి శారదుడై యనవచ్చుచిక్రమో

ద్ధతి విజయాభిరాముఁడయి తా సమకూర్చెను రాక్షసుండు యే
గతి నితనిక జయించెదముః కానగరా దొకమార్గ మెనియును.

ఇట్టి యాబలియుఁ డలతిగ మన్నవాఁడని చాచువాక్యముల విశ్వ
సింహి కదనంబునకాయత్తుల మైతిమికదా:

చిక్ర॥ (నవ్వుచు) ప్రభూ! ఏల యాయధైర్యము? ఇట్టియెడనా! పరపక్ష
భిందనము? ఇంక వినుడు. నేనును నీయుదయమే మరల గూఢ
చారుల నంపి తెలిసికొంటిని, ఈ మధ్య లేకలేక వజ్రబాహునిచ్చె

భార్య కొకకుమారుడు కలిగెనట. పుట్టినది సుత. సంతతము ప్రణవాదితుడై యేడ్చుచుండ సతీసుతుల ననారోపించుచు నరణ్యములపా లొనర్చెనట. వలదనిన మంత్రిజయసేనకు సగవని హిష్కారము విడిచిపెట్టియే నట నూతనమంత్రిమంత్రాంగము చింతాభయందగు రాజు వీరిల క్షేత్రము మేపాటిది? మనకే తప్పర విజయము లభించును.

హైమ॥ (పినుగుతో) తొలకనుండియు మన తీగూడచారులే యువద్రవ కారకు లగుచున్నారు. అభూతికల్పించి నాధారింతుకొని దుర్బటకార్యముల కుపక్రమించుట యనమంజనమని తోచుచున్నది.

విక్ర॥ దేవా! ఎన్నడు నెరుగని యిట్టిపిరిపిమాటలు పలుకుచుంటిరే? నా హృదయము విజయాశ సూచించుచున్నది. సుక్షత్రియవంశనక్షాతులకు పరిసినది ధర్మవిచారమా? క్షేత్రసమవలంబనమా?

తెగలో కొప్పకలకలము. హైమగడవికి లొక్కసారిగ లేచి
వీక్షింపకల జోయి చూచెదరు.

విక్ర॥ ప్రభూ! చూచితిరా! మనపక్షమున విజయోత్సాహములు చెలరేగుచున్నవి. శత్రునైన్యములు పలాయన మగుచున్నవి. అడుగో! మనప్రచారదండనాదుఁ డీయెడకే తొందరగవచ్చుచున్నట్లున్నాడు:

హైమ॥ విక్రమసేనా! నీయట్టిపిచ్చు డు దుర్లభుఁడు. నీదైర్యమపారము. నీవాక్యము లమోఘములు. నేడుగదా! నే ధన్యుఁడనైతిని! కాని! ఇట్టివిజయసమయమున నీదండనాదుఁ డిటులా నేల?

విక్ర॥ దేవా! తొందరపడకుఁడు. అతవిరాకకుఁ గారణ ముండకపోదు.

సేనాని॥ (ప్రవేశించి) దేవా! జయము! జయము!

హైమ॥ పండనాథా! ఈకల్లోల మేమి? యుద్ధవార్త లేమి?

సేనాని॥ దేవా! ఎన్నియో యుద్ధములఁ జూచితిని, పోరాడితినిగాని యిట్టి యుద్ధ మెన్నఁడును గని విని యెఱుంగ. శత్రునైన్యములు మిగు

లఁ బరాక్రమముగలయవి. మనసైన్యములు వానికి రెట్టింపుకావున సరిపోయినవి. లేకున్న మన కపజయమే కలిగెడిది. అదియును గాక యారాజు మిగుల పరాక్రమశాలి. మనయింతసైన్యముతో తా నొక్కరుఁడు స్వల్పకాలమును బురస్కరించుకొని యుద్ధ మొనర్చుచున్నవాఁడు వృష్టుకము నారాక యెఱుఁగకన, మనకు విజయము తథ్యము. యిక నారా జొకగడియలో జయింపఁబడగలఁడు కాన రాజును బ్రాజములతోఁ గొనిరమ్మఁచురో! లేకున్నఁ జంపి పేయమంచురో! తమయాన నెఱుఁగ వచ్చితిని.

హైమ॥ ఔను: మంచివిషయమునే కొనివచ్చితివి. సాధ్యమైనంతవఱకా తనిఁ బ్రాజములతోఁ గొనివచ్చుటయే మంచిది. అతనితోఁ గొంత సంభాషణ నా కవసరము. కాని: మనబలము లేమైన నప్తపడినవా? నేనా॥ ప్రభూ: నైన్యనష్టమును, రక్తప్రవాహమునుఁగూడ రాజ్యము లూఱక లభించునా?

హైమ॥ సరియే: నీవు శీఘ్రముగ నేగి రాజును బట్టి బంధించి కొనిరమ్ము! అఁడు కడుమాయావి. జాగ్రత్త!

(నేనాని నిష్క్రమించును)

విక్ర॥ దేవా! మన కాపీడయేల? శత్రుశేష ముండఁదగదుకదా?

హైమ॥ ఆ: రెక్క లూడినవడి. అతనివల్ల మన కే మగును? రావిమ్ము: చూశము. శత్రువులఁ జంపుటకన్న చెరఁబెట్టుటయే యుచితము.

(మరల యథోచితముగ వాసిను బగుదురు.)

హైమ॥ ఆహా! ఇప్పటికేగదా! మనరాజ్యము విష్కరింపకమైనది.

విక్ర॥ ప్రభూ! అట్లనరాదు. ఏమో! ఏనాటి కేమి యగునో యెవరు చెప్పగలరు? కాల మొకతీరున నుండునా?

హైమ॥ పిచ్చివాఁడా! ఇంకను భయమేల? విరంకుశముగ దశార్ణదేశమును దదధిపతియు మనచేఁ జిక్కినవి. ఇంకఁ బరిసరరాజవర్గమంతయు మనకు లోఁబడినవారేకదా?

విక్రమ్॥ చుహారాజా! నా కట్టుతోచుటలేదు, భవితవ్యము మన మెఱుంగఁ జాలముకదా! (ప్రక్కకుఁ జూచి) పృథ్వా! అడుగో! దండరాక్షసుడు. వజ్రబాహుని బంధించు కొనివచ్చుచున్నాఁడు.

హైమ॥ (ఆవైపునకే గంభీరముగఁ జూచుచుండును)

(నేనానియు బంధింపఁబడిన వజ్రబాహుడు, భటులు వికేంకురు.)

హైమ॥ ఓహో! వజ్రబాహుచుహారాజులా! వీరరేవోమఱు లిట్లు వాశబద్ధులై తల వంచితిరేల? అవమానము మర్బరముగ నున్నదా?

వజ్ర॥ (రోషముతో) ఓరీ! దుర్మతీ! ఈనాటికి మీకుఁ గాళ్ళువచ్చినవా? ఏదారభరంబునఁ బరిపాలనానిర్వహణం. బేమరియున్న యెనిమిఁ గని వృద్ధుఁడనైన నన్ను జయించినందులకే ఇంతగర్వమా? నీపితృపితామహుల కేరికిని దేరిచూడరాక యిందనుక మరక్షితమై యున్న యాదేశార్థరాజ్యలక్ష్మి నేఁడు నీపాలఁ బడవలసియున్నదికాఁబోలు.

హైమ॥ ఓయీ! నీవు జయించిన రాజ్యములన్నియు నిట్టి పరిస్థితిలోనివే కావా? బలగర్వంబునఁ గన్నుఁగానక మాదోటివారల నెందరినో నీ విట్లు పరిభవించి యుండలేదా? ఆపావళల మంతయు ననుభవించెదవు లెమ్ము

వజ్ర॥ తులువా! పాపుఁడవు నీవో నేనో నిర్ణయించునది మరము కాదు. దర్మసభామధ్యమున నీచచ్చత్రములు విశదపరచినఁ దేలఁగలదు. అది యునుఁగాక. పాఱుఁబోతా! నేటి కెంతటివాఁడవైతివీరా?

తే॥ గీ॥ శత్రురాజుల నిర్బించి • శరణులన్న
నిన్నుఁ బోలినవారల • నెమ్మిఁ గాచి
విక్రమంబునఁ జరియించు • వేశలంచు
ఎవట దాగితి వోయి! నే • డిట్లు పలుక.

హైమ॥ ఓయీ! నీ విపుడు మాఱై దీవి! నీ దేశపురాజును! తెలిసినదా?

విక్రమ్॥ పృథ్వా! నడుము విరిగిన సర్పము. ఊరక ప్రలాపింపనేల!

హైపు॥ నేనాపతిః సీపీతనిఁ గొనిపోయి కారాగారమున బంధింపుము. మరి
యు నంతఃపురమునకు మరీయాగమనం బెఱింగింపుము. ధనాగార
ములన్నియు వశపఱచుకొని మనముద్రలు వేయుము. మనపరిపా
లనకు లోబడని ప్రజలను, మువ్వోగులను నూలు వెడలిం
పుము. పొమ్ము!

(అందఱు శ్రమముగ నిష్క్రమింతురు)

(తెరవారిలును

ద్వితీయరంగము

(పద్మాకిరని గృహము - ఆచితాసవమునఁ జంద్రశర్మయు, భిక్షారియును

నయులు చెరియొక వైపున నిలఁబడియుఁ బ్రవేశింతురు.)

చ॥ శ॥ కుమారులారా! ఇంక మీకు విద్యాపరిసమాప్తియైనది. మాప్రయా
ణమునకు నేడే శుభదినము. కావునఁ బోయివచ్చెదము.

ఉ॥ పచ్చితి నాలుబిడ్డలతో, బంధుల వీడి దరిద్రబాధవేఁ
జొచ్చితి నీపురంబు కడు, శోభ వెలింగితి స్మహంబునకొ
మెచ్చితి మీసపర్మలను * మేలొనఁ గూడెడు మీసంక నా
కెచ్చట భుక్తియో యచటి, కేగెద గావున వీడు కొల్లఁకె.

సుస॥ గురుదేవా! మీచయాలిశేషమునసమస్తవిద్యల నెఱింగితిమి అట్టి
లమగు మమ్ము విజ్ఞులఁగా నొనర్చిన మీముఱముఁ దీర్చుకొనఁ
జాలము. తా మెచ్చటనున్నను మాకు మీకుఘాతీర్వాదములు లభిం
చుఁగాక. మిము సర్వానింప మా తండ్రిగారు యత్నించుచుండిరి.
ఏలనో తడవుచేసిరి. [ప్రక్కకుఁ జూచును]

భవా॥ మహాత్మా! భవమదారకరుణావశంబున ధన్యుడనైతి. పోషకుఁడగు
పద్మాకరున కీ శరీర మొసంగితి. ఇంక నాజీవములు భవవశన

ములు. కాని! దయామయా! ఇంకను గొంతకాలము మీనేవనొన
ర్పవలెనని యున్నది. తా మెచ్చటికో యరుగ నేల? యిచ్చటనే
యుండి మా—

చ॥ శ॥ రాకుమారా! అట్లుకాదు నేనేర్పినవిద్య మీకు సొంగముగ నొసం
గితి. ఇంక నావలన మీకు రాదగిన వేదియు లేదు. ఇంకను వ్యర్థ
ముగ మీయుష్పపులుసుందిని మీముణమునఁ బడియుండ నొల్ల.
అవుడవుడు వచ్చి మీనేమ మఱయుచుండెదను. నాచెప్పినచొప్పున
న్యాయదర్శనివ్యాహకులై నాకు సద్యశ మాపాదించురుగాక! మీ
రిటువురు నెన్నఁదైన తగవులాడుకొంటిరేని నాయన,

(చూడరుఁడు, బహుమానములతో నేవకును విరేళము.)

పద్య॥ గురోత్తమా! నామనవినించుకయు సరకుగొనక నేడే పయనిం
చుచుంటిరి. ఇంకను గొన్నిదినంబులుంటి మాయభీష్టుము.

చ॥ శ॥ గుణనిధీ! నీచుట్టివదభిమాను లీదేశమున నటుదు. సుగుణాకరుండ
వగు నీభక్తికొనియాడఁ దగినది. కాని యిప్పట్టున నాసయనమున
కడ్డరాకుము. నాయభిమత మెఱుంగుదువుకదా?

పద్య॥ ఇంక మీదయ కుమారులారా! ఈ బహుమానములను మీగురువ
ర్యుల కొసంగి నమస్కరింపుడు. ఆశీర్వాదములఁ బొందుఁడు.

భద్ర॥ సున:- (బహుమానముల నందికొని గురువున కిచ్చి నమస్కరింతురు.)

చ॥ శ॥ [బహుమానముల నందికొని] శిష్యోత్తములారా! చిరంజీవులై
యశోవిరాజితు లగుదురుగాక. మాతాపితృనేవాపరాయణులై గురు
దేవానుగ్రహపాత్రులై దుష్టశిక్షణశిష్టరక్షణతత్పరమానసులై సర్వ
జనసంస్తుత్యచరిత్రులగుదురుగాక. ఇంక నే నాలిసింపరాదు. సుల
గ్నము కడఁజనఁగలదు. పోయివచ్చెద. (నిష్క్రమించును.)

పద్మా॥ కుమారులారా! మీనేర్చిన విద్యలన్నియు మఱవకవలెనను మొనర్చి
కొనుచు, కీర్తిని గడించుకొనుచు సంతసమునఁ గలముఁబుచ్చుడు.
(తెరలో ఋషభయోగీశ్వర పరమేశ్వరగానము)

పద్మా॥ (అలకించి) అయ్యలారా! మహానుభావులు. ఋషభయోగీశ్వరులు
నయనెంచునామ! ఎదురేగి తోడితేవలయు రెండు.

(అందు నిష్క్రమింతురు)

తృతీయరంగము

(పద్మాకడని గృహంతర్భాగము - ఋషభయోగి, మహాతీర్థద్రావ్యులు
యథోచితముగఁ గూర్చుందురు. తెర యెత్తఁబడును)

సుమ॥ తండ్రీ! నీ వనినది సత్యమే. కాని యెన్నిదినఁబు లిట్లు పరులవంజను
జీవించుట? దయాకరుండగు పద్మాకడునిముఖ మెన్నటికిఁ దీర్చఁ
జాలము. ఇంకను నాయ సమునిసొమ్ముఁ దినుచుఁ గూర్చుండుట
యభిలషణీయమా?

భద్రా॥ (తీవ్రముగ లేచుచు) దేవా! పరాభవానల సంవిప్తచిత్తయగు యీ
నాజననికన్ని రికఁ గాంచజాలి. దుర్మతులగు సపతితల్లల శిషింపక
విమోఽజాలి కావుననే నిపుడే పోయి దూరదృష్టిలేని నాతండ్రిని
మందలించి విజము వెల్లడించి నాతల్లికి ముఖముఁ గూర్చెద. నెల
వీయుఁడు (లేచి సమస్కరించును)

సుమ॥ (కుమారునిచేయిఁ బట్టుకొని) నాయనా! వలదు. లాకగరియనుట్లు
యైనఁగాని వలనుపడదు. కూర్చుండుము (కూర్చుండఁ బెట్టును)

ఋష॥ [నవ్వుచు] పిచ్చివాఁడా! ఏమి యాయపివేకము? సమస్తశాస్త్ర
ములఁ జదివిన ఫలిత మిదియా? ఎంత జాత్రోభితుఁడవైనను
శమదమంబు లవలంబనీయములునుమా. నిన్నును నీతల్లిని ధాధిం.

చెననునెవంబున దైవసముదకు శండ్రిని బిడవవింప నెంతవఱ
తీవ్రక యెన్నఁచును బనికెరాదు.

ఉ॥ కోరిన వచ్చునే నుభము * కోరక కష్టము రాక మోగునో
కారణమౌచు పూర్వభవ * కర్మఫలం బున్ జేచోడికెకా
ధారుణి గవ్వసౌఖ్యముల * వద్దయు గూర్చెడు నెంతెకాని తా
గోరిన కోర్పులెల్ల సమ * కూరిన నాకముగాదె భూమియున్.

అదియునుగార సమస్తపురాణసారిమును ను గ్రహముగా వలె
చెన. శ్రీధ్వజుడవై యాలకింపుము.

సీ॥ దైవంబు గురువును * దల్లియు (దండియు)
బూజనీయులు నదా * పూజ్యచరితః
గో విపరీ శకు సతి * గురుతుల్యు లనయః
సంరక్షణీయులు * జగతి నెపుడు

శమదమనియతియు * సత్యచోచంబులు
ఆచరణీయము * లనవరతిము
కోధంబు మోహము * లోభమాత్పర్యములీ
వర్జనీయంబు ల * పాయములును

తే॥గీ॥ దానధర్మంబు లిహపర * మైన సుఖము
లోనగి పరమేశునక్కప * నెలగఁ జేయ
సర్వకాస్తార్థకరగ్రహ * సార మిహయె
ఆచరింపుము శుభమగు * నయ్య! యెపుడు

మఱియును విధివిహితకులారాధర్మంబు అనంతక్రిమణీమంబులు
నీవు సుక్షత్రియవంశసంజాతు వవు. దుష్టశిక్షణ శిక్షరక్షణంబులు క్షత్రియ
ధర్మంబులు. కాన క్షత్రియున, నదా విజయము లభించునట్లును, పాపపరి
హార మగునట్లును మంత్రరాజంబొండువచ్చేసిందెద. విశ్వలుచపుకమ్ము.
భద్రా॥ చిత్తము! సావదానుడనైతిని (నమస్కరించును)
(బుజుభయోగి భద్రాయువుచెట్లో మంత్రమువచ్చెందెను)

భద్రా|| (కండ్లు మూసికొని గర్జింపించుచున్న) మహాత్మా! ధన్యోస్మి!
వత్సా! ఇయ్యది శివకచంబు నాబడు. సర్వబాధానివృత్తికరంబు
ను, సర్వరక్షకరంబును, పరశివాత్మకంబునగు నీమంత్రము సర్వ
దా శ్రేయంబులొసంగు ఇమ్మంత్రసిద్ధివలన వ్యాధిసహస్రమువ
గజబలుండవై దుర్బిరీక్ష్యకేజ్కాలివై మృత్యుంజయానుగర్జిహం
బున శత్రుజయుంబవై భాసిల్లెదపుగాక: (అంగీనుండి యొకశంఖ
ము బద్గముఁ దీసి) వత్సా! శత్రుసమ్మోహనహారకరంబులగు
వీనిని గర్జింపుము. (ఇచ్చును)

భద్రా|| (గర్జించి) దేవా! నిర్భేదకృపాసముద్రులగు మీముకయెట్లు
తీర్చుకొందును?

చం|| తనువును శీవసంచయము • దాన మొనర్చిత నాదుపోషకుం
డనముఁడు వై శ్యావయ్యనకు • నష్టగురుండగు చంద్రురృకున్
గన నిక నొక్కయాత్మ కల • కాలము మీకు సమర్పణంబుగా
నొ రిది నాడ మీముక మి • దేగొనుడయ్య: మునీశచంద్రమా:

(మోకరించి నమస్కరించును)

చం|| కుచూలా: ఈమహాత్ముని రుణము అన్వితశ్రావణములనై న
దీర్ఘగలమా? పృథ్వీశదైవమువోరె వెచ్చింటి నావానిచున్న
రక్షకుఁడు. దేవా! ఋషభయోగింద్రా! నీనామము యుగియుగాంత
రములఁ బూజనీయమై, దేవమాసపగంధిర్దామలమి రక్షకర
మగుఁగాక!

ఋష|| అమ్మా! మహాపతిప్రళనగు నీవాక్యము యధార్థమె యగు అదిర
కాలంబుననే మీరు శుభంబు లందఁగలరు. పరమేశ్వరభ్యానంద
తన్మయురై నిలువుఁడ.

(ఋషభయోగి శివసంకీర్తనముతో నిష్క్రమించును తల్లికుమారులు దగ్ధయురై

తాళము వైచుచు నానందకే చూచుచుందురు.)

సుమ॥ (కండ్లతెరచి) నాయనా! ఇంతరమ్మ. నేడు సుదినము అవిరకాలముననే నీవు యువరాజపు కాగలవటంబు. గురుదేవుల యాశీర్వాద మూహకపోవురా?

భద్రా॥ (నవ్వుచు) తల్లీ! స్త్రీవాపల్కు మింతటిదేకిదా! దుఃఖము కలిగినను సంతసము చేకూఱినను కడు తీవ్రపడుదురు.

సుమ॥ తండ్రీ! సంతసము నవ్వడిపననముత్సాహకరము గాదా? రమ్మ! పోవము

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

చతుర్థరంగము,

(వైశ్యపురహరిసరిప్రదేశమున, భద్రా యుధ సునయులు పరివేషము.)

భద్రా॥ సోదరా! చూచితివా! వాహ్మణి యెంతసుఖప్రదముగ నున్నదో! మనమింతదనుక గురుకులవాసముచే విద్యార్జనవశంబున నన్య మెఱుంగకుంటిమి. ఈశీతలిమందనమీరములు పథక్రిమ వాపుచున్నయవి. ఉష్ణంకుడు సుధాంకుడై నయనానంద మొదలించుచున్నవాడు ఆహా! ప్రకృతి యెంతమనోహరముగ నున్నది! ఈ శ్వరవిలాసము మహాద్భుతముగదా.

ఉ॥ చల్లని పిల్లతెమ్మెరలు • వారుహరి తృణశాద్యలంబులున్
బల్లవబాలికాటములు • పచ్చిక మేసెడుగోగణంబులున్
గొల్లగఁ బూచువృక్షములు • కోయిలకూతలు బాటసారులున్
చెల్లము నేయు నీప్రకృతి • దృశ్యమహాద్భుతమైన జనంపదల్.

సున॥ అన్నా! ఇది యొక్కదే యననేల? సృష్టియే యీశ్వరవిలాసముగదా. ఆస్మృతమయూతఃకరణమున కానందసుభూతి నొదవినపవిదేది! ప్రకృతియే పరమాద్భుతము, మానవజీవితమే మహాద్భుతము.

భద్రా|| సునయా|| అడజారుజతిరజానివానితుడగు ప్రభాకరునివెను
జూచుము.

సున|| తొకదాఁడవుఁడను సార్థశాఖా యామహానీయునకే అగును. అన్నా||
మనము గృహము వెడలి విగులఁ దడవైనది జనసేజనకు రెడు
రుచుచుండును. ఇంక పోవుదమా?

భద్రా|| సోదరా! అంత కౌంటిరయేల? ఇచ్చదేకదావచ్చితమి! పురగమిషము
నినేయున్నవారము. నిల్లకాల మింటికడకే కూరించుండినఁ బ్రవం
చానుభవము కలుగుట యెట్లు? గురువు తొనంగినవిద్యకు సార్థ
కక యేది?

సున|| అన్నా! నే ననిన దదికాదు. నేటినుండియేకదా మనయారాక జేపిం
కను ముందుగనే వచ్చి మరికౌంతిచ్చుటచి చూతము. ఈనాటిరెది
చాలు! పోవుదను రమ్మ.

భద్రా|| సోదరా! అదియేమి! జనుఁజ్ఱు గుంపులఁగుంపులుగా వచ్చుచున్నారు?
(ప్రక్కకుఁ జూపుచు) వారందఱిరంబులపై నేవియో భారములు
నైత మున్నట్లున్నవి! వీరంప జొకయూరివారే యగుదురా? భీతా
ర్తులు గారుకదా?

సున|| ఆ! వారిహుఁబులుఁ గాంచిన నట్లే యగపడుచుండిరి. లేకున్న మా
టిమాటి కట్లు వెనుదిరిగి చూడనేల? అన్నా! పక్కరచుటఁ దోడు
శిశువుల జంకనిచుకొని యానారీసంబు రెట్లు నడచుచుండిరో
చూడుము.

(యశోక్తమగఁ జూచు జనశిశువులు భద్రామిపు వారిల ననుసరించి)

భద్రా|| అయ్యలారా! మీ దేయూరు భారవాహకులై స్త్రీశిశువులతో నింద
తోక్తమగునెచ్చటి కేగుచుండిరి?

జనులు|| జనమా! మాది దళార్థదేశము. మే మారాజధాని పౌరులము. మగ
ధరాజగు హైమరథుఁడు మారాజగువజ్రిదాహాని జయించి పుర
మాక్రమిఁచె. క్రూరులగు మాగధులు పౌరుల ననేకవిధముల

హింసించుచుండిరి వనభాగ్యములనన్నియుఁ గొల్లఁగొట్టెను. గుండ
చుల పెరిగెట్టిరి. ఎవరినిచిన్నయులకుల బంధించిరి. మే మెటువో
తప్పింపకొని ఈదారినిఁ బడితిమి నీమహారాజుకాకకాని వని
వలయునో! ఆయా! ఈదారి యేయూర పోవునో?

భద్రా॥ మహారాజా! పదాంశకుమర మే మిప్పుడే మాజననియగుజ్జో
గైకొని చక్కఁగమునకేగి మామగదుల చుట్టచు బడలవెదము.
పురముఁ సురక్షితంబగుమి మీనిజనివాంఁబులఁ జేరుదురుగాక. అం
తదనుక మీ రీపురముననే వసింపుడు. మీ కేమిటను గొఱతకలు
గనీయును. భయమును వీడఁడు. [సునయుని జూచి] సోదరా !
నీయభిమత మేమి?

సున॥ అన్నా! అర్థత్రాణవరాయత్వ మవశ్యకరణీయమేకాని, కేవలధను
ర్యాకృతిహయులమై, విజయగర్వమున నుపొంగుచున్న మాగ
ధుల జయింపఁగలమా?— అని నానందియము.

భద్రా॥ సోదరా! సాధ్యాసాధ్యముల పరిష్కారంబు బసలేడు. మానవజలము
వారికున్న మనకు దైవిజల మనుకొనిండుగాక. గుండవత్తామోటు
శస్త్రాస్త్ర నుపయ్యులు. పోవునది భర్తసుంకజార్థము? వైవ
మేల యుకూలంపకుంటును?

సున॥ అన్నా! మన మెంతటివీరులమైనను నెంతటి శస్త్రాస్త్రములన్నియు
రథగజురగపదాదులతో ననుభూతముని నేరదాహుని జయిం
చుట యన మాటలతో నగునదిమా?

భద్రా॥ సునయా! భీరువువలె వచించుచుంటివేల? గుండవత్తామోటు
వమాత్రముననే పరిపంధిపైన్యము గుండె లమర మూర్ఛితుల
నొనర్చి కృతకృత్యులముగాగలము. నందియ సుంపకుము. (జను
లతో) ఆయా! పోవుదము రండు.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

భద్రాయువు

చతురాంకము.

ప్రథమరంగము.

(గుడ్డగిరినీలపరమానంద యాష్టక్షేత్రము. మనయాభివర్ణయశుః)

౧. రాజాభిధానియై (వశేకంఠరు)

సున॥ అన్నా! చూచితివా! నేననినట్లే యైనది, మాగడులు దుర్బలులుకాదు.
తొమ్మిదికొహిణులవైనవారు. అచట నారితేరినబంటులు, దైవ
బలమునునమ్మి మన మీవ్యవసాయమునకుఁ గడంగితిమి. రత్తబీ
జసంతానమువలె నగువడుచున్న యీ సేనావాహినీని జయించుట
దుస్సాధ్యమని తోచుచున్నది.

జన॥ సునయా! పిరికిమఁడు వోయకుము. అకొహిణులొకఁడు, అర్చన
పరంపరలు చుట్టివచ్చినను భద్రాయువు భీష్మువాఁడని యెఱుఁగి పిచ్చి
నాదా! దైవబలమే బలముకాని, మానవబల మేనాదని.

శే॥ అవును చంద్రశర్మను * నభిమతిం

ముపభయోగేశవదనక్త * హృదయుఁడనుట

శివకవచమంజ్రిజపమును * జేయుచుండి

విజయలక్ష్మిని గైకొందు * పేగమునను.

అదిగాక మన మిట్లు పాదవాసులమై యెంతతదవు యుద్ధమొనర్తు
ము. కావున ముందుగా నొకరథికుని సంహరించి రథరథ్యముల సంపాదిం
చితిమా, సుకరముగ నీరము పై నై న్యమును జయింపఁగలము.

సున॥ ఆ! ఇది మధువియోగోయమే! రాని యీరవోలా! హరిమన నది యెట్లు సాక్ష్యపడును?

భద్రా॥ ఇది ము సినాద్దే! చూశావా! మహా అదిగో! అవై యెన్నఁ బాద లచే నిండి సన్నకీమార్గ మొంటి కానవచ్చుచున్నది. నున చూపం కతేగిన సన్నియుఁ జక్కఁబడును. పూసాము పన్ని నిచ్చలముగా నున్న యీ సైన్యమును గలంచెద చూచుము — ఓరోరీ! మాగద కిరాతులారా! ఊరక యెట్లు చూచెదరేల? భయము కలిగినచోఁ వారి పొండు. లేదా యిటువచ్చి మ మ్మెదిరింపుడు.

శా॥ ఓరీ! దుర్మతులారా! రండికను నీ , యుద్ధంబు మీ మృత్యువై యీరీతిన్ మిము గట్టితెచ్చె నిటకున్ ♦ యేలా వృథాలాపముల్ క్రూరాత్ముండగు మీసభుం దెవట? సం , కోచింషకన్ దెచ్చిడి హిరాజిక బరిమార్తు వానినిదె, కో ♦ కుల్ మెచ్చి భూషింపగా.

(తెరలోఁ గలకలము, బాలలలారా! నిలుపుడు. నిలుపుడు. అరుకేకలు)

సున॥ ఆహ్! చక్కనియూహఁ బన్నితివి, వారలకు రోషముఁ గలిగించి కదిపితివి. అయ్యగో! తండతండములుగ వచ్చుచున్నారు. మనమును నీచెప్పినమార్గమునకుఁ బోయి సన్నద్ధుల మగుదము.

భద్రా॥ [బిగ్గరగా] ఆ! రండు! వెనుదిరిగి మీపగ్గిభువున కవయళ మాపా దింపకుడు. భారతభూమి దర్మవీరనిలయ మనుమాట మటువక పరాక్రమోపేతురై నిలుపుడు. సోదరా! పోదముపద!

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు. తెరమోలును)

ద్వితీయరంగము

(యన్ద్రక్షేత్రమున భజాయువు రాద్రముతోఁ బ్రవేశించుదు)

కా॥ ఓరీ! మాగధః సర్వదాంధ తులువాః ♦ యుద్ధావనిఁ వీడితో
నారీ వేషముఁ బూని రాణులతో నె . న్నక గూడితో పాతితో
కూర్చరాః యెచ్చటికేగినన్ విడువ సం . కోచంబు నీకేల రా
భీమా! క్షత్రియజాతిఁబుట్టి తగునే . భీతిల్లఁగా మూఁకుఁడా.

హైమ॥ (కోపముతోఁ బ్రవేశించి) ఓరీ! వాచాలా! ఏమంటివి!

ఉ॥ మాగధరాజులన్న కడు ♦ మాన్యులు, భీరులు, గాని మీవలెన్
దొంగలు, నీచవర్తనులు, గారు ♦ దురాత్మా! బాలుర
మూగి వధించు తొప్పదని. ♦ మొగ్గరముఁ విడి పోరిసందురా
యీగతిఁ బ్రేలుచుంటివిర . యెవ్వఁడ వీవు పచింపు మింతకున్.

భద్రా॥ ఓయీ! హైమమరథా! పాపమువలెఁ గూడిననీనై న్య మంతయు
నశించినది. మిగిలినవారిపని మాసునయుఁడు చూడఁగలఁడు.
ఇంక నీవు నావంతు. ఏదీ! నీబలపరాక్రమము లెట్టివో చూశము
రమ్ము.

హైమ॥ (నవ్వుచు) సరికాని మాణవకా! మీ రెవ్వరో తొలఁతఁజెప్పవైతివి?

భద్రా॥ [వికటహాస్యముతో] ఓహో! మాగధా! ఇదియేమి? సొది యేమై
నఁగావలయుచా? లేక వియ్య మంచెదదవా? మన మిటఁ జేరినది
కయ్యమునకుసుమా! నేను— నీశత్రువర్గములోనివాఁడనే. ఇంకను
విశదముగ వలయునన్న మాచెఱసాలలో నొకానొకస్పడు నీకు
విశదపఱతును లెమ్ము.

హైమ॥ ఓరీ! చెడుగా! యూరుపేరులులేక యెచ్చటనో మాయమంత్రముల
నేర్చి, యేమరపాటునున్న సైనికుల జయించితిమని యుబ్బి తబ్బి
బ్బులై కన్నుఁగానక యవాచ్యము లాడుచుంటివా? పిన్నపెద్ద లను
తారతమ్యము విచారింపవలదా?

మ॥ అలనా దుద్ధతి వజ్రబాహు నవిలో • నవ్యాహతికా గెల్చి నే
నలఁ బెక్కింటిని విచ్చూచూర్చి విజయ • నుండియి దీపింపగ
లలి సింహాననరత్న పీఠముల నే • రాక్షణ్ణ కాలఁబునఁ
దులువా! యేయెడ కేగినాడపుర ని • చోర్వీర్య మేమాయెరా.

భద్రా॥ అ! అదియే, నేనును బెప్పఁబోవునది. పిన్న పెద్దలతారకమ్య మెదిం
గియేనా? వృద్ధుఁడగు వజ్రబాహుఁడే చూలనాడితివట.

శా॥ అనఁ దెట్లుల నీవు వృద్ధునము న • న్యాయంపుముద్దంబునన్
హీనాత్యంతస్మశంసబుద్ధి వగుచుకా • హింసించినాచో యటన్
దీనరాతివి మానవాధమ నినున్ • దీవ్రాని యుద్ధంబునన్
యినా దీరజరంగమందు విపుడే • హింసెంతురా మర్మతిః
నేటికి నీపాపము పండినది. దేనికెఁగాని సమయ మానన్ముగా
వలదా?

హైమ॥ ఛీ! వలుగాకీ! ఉపేక్షించినకొలంది నింతగా వదరునుంటివా?

అ॥ వె॥ పిన్నవాడవనుచు • బ్రేమించి యంతగా
జనువానంగినాడ • చెనటినీను
మదగజంబుగొంచి • ముతిరేసి శునకంబు
మొలుపిలిచిముఁగాగ • నజచె చేల?

భద్రా॥ ఓయీ! మాటిమాటికీ బిన్నపెద్దలను వాకొనుచుంటివి? పెట్టెను
నెవఁడు?

తే॥ గీ॥ కులము వంశంబు విజ్ఞత • వెలయుఁడు
వరులకష్టసుఖంబుల • సరయువాడు
శాంతశమము నత్యుచ • చములు గల్గి
వినయము గలఁడు పెద్ద యా • ననఁగ నొప్పు.

హైమ॥ ఓరీ! బాలుఁడవైనను జాలనేర్పితివి. ఇట్టిధర్మోపన్యాసములు మేము
ను నెఱుంగుదుము కాని-డింభకా! నిన్నుఁ గాంచిన నామనంబున

నేలనో జారి కలుగుచున్నది. ఏల నీ కీయాలము? వలయు
నన్న నపారమగుచిన దొసంగెడ చచ్చి నొంది మరలపొమ్ము.
భవా॥ ఛీ! ఛీ! దుష్టుడా! అంచములిడి రాజ్యము లార్జించుచుంటివా? నుక్ష
త్రియవంశసంజాతునకు వలసినది జైత్రిముకావి భనము కాదు.
జలపరాక్రమశాలినని దెగఁ దొగఁకుకొనుచుంటివే? ఇవియేనా
నీమగటిమి? కత్తిదూసి కదనమునకు రమ్ము
హైమ॥ ఓరీ! నీ కాయువు మూడినది. లేకున్న నీసేమమారని యంతగా
వచింపఁ గాదని శిరస్కరించెదవా? నిన్నింక క్షమింపరాదు.
[కత్తిదూసి] చచ్చితి పింకఁ గాచికొనుము (కత్తిదూతును.)
భవా॥ (కత్తిదూసి యెదురొడ్డి) పాపాత్మా: భవాన్మనవాత్మనిచయవిము
క్తయై వసుంధర పావని యగుగాక!

(యరవున కత్తియధ మొనర్చుచు లొని కేళిగారు)

(తెరవ్రాకును)

తృతీయాంకము

(వనోబాహుఁడు సీంహా: కను. ను, ఇరువైపుల సభాను సూక్ష్మై కిలమును
మనయులును ముక్తి, సేనాకతి, పౌజలు యథోత్తములు, వానిని
యందఁ యెర యొత్తబడును.)

పాప॥ పౌరులారా! దుర్మార్గుడగు మాగధునికారమున మనమందఱు
మనేకకష్టము లనుభవించితిమి నేఁ డీమహాపురుషులములమున
మనయిక్కిట్లు లడంగినవి. పిన్నవారిలయ్య నజయ్యలైన మా
గధులంబు లడంచి దురాత్ముడగు హైమరథునిఁ యెరబెట్టిరి.
చూడఁజూడ వీరలు మదీయవాగ్యదేవతలవోలె గప్పట్టుచుండిరి.
ఇట్టి యీశుభసమయమున నీమహనీయుల సన్మానించుట యుచి

తమని నాకలంపు. (భద్రాచలము సునయులతో) కుమారులారా! మీరు వయసున నాకన్న పిన్నవారలగుట మీమ్ముల నే నెక్కుడుగా బొగడ దగదు పెద్దలవే! బొగడఁబడుట చోరమని బుద్ధులందురు ప్రత్యుపకృతి యొనర్చుట నాకు భర్తము. కావున (తలలోనుండి యొకపుజిఁదీసి) కుమారా! ఈయది శిరోభూషణము నాఁబడు నమూల్యరత్నము. మదీయపితృపితామహులనాఁటిది. దీనిధరించు మానవులు.

తే॥ గీ॥ ముదిమి, రుజయును, భేదంబు, మొదలుగాగ

బాధ రెవ్వియు నొందక, భర్తకరుణ

అయురారోగ్యభాగ్యంబు * లండఁగలరు

భక్తిధరియింపుమిఁక దీని * భద్రతేజ!

(రత్నమును భద్రాచలమున కొసంగును)

భద్రా॥ (తీసికొని కండ్లకద్దికొని శిరంబున దరించుచు) మహాప్రసాదము అమృతోపమానములగు మీ వాక్కులే మాకు మిమ్ము స్నేహపాత్రులుగ నొనర్చుచుండ, మఱి మియమూల్యరత్నప్రదానమున చిరబద్ధు నొనర్చితిరి

వజ్రి॥ నాయనా! దానికేమికాని, ఈమాత్రపు బ్రత్యుపకృతిఁ గొని మమ్ము ధన్యుల నొనర్చితి వంటియచాలు కాని—పీరకుమారా! అడుగమర చితిని. ప్రాణదాతలగు మీకులగోత్రనామంబు లెఱింగింపఁజెలిది. ఏదీ! శ్రీవణానందముగ వినుపింపుడు :

భద్రా॥ [సునయునకు కనువైగఁ జేయును.]

సున॥ మహారాజా! ఈయనముఁడు భద్రాచలమున నొకరాకుమారుఁడు. నేను సునయుండను వైశ్యపుత్రుండను తల్లితోఁగూడ నీమహాత్ముఁడు చాలకాలమునుండి మాయుంటనే వనించుచుండెను. మే మిరువుర మేకోదరులట్లు మోలంగుచు, గురుకృపాపాత్రులమై, యశేష

విద్యాపాఠం గతుల మైతిమి. ఒకనాటిసాయంసమయమున వా
హ్యశి కేతెంచిన మాకు భవత్పురజనులు గనుపించిరి. వారివల్ల
నిచ్చటియుదంత మాద్యంత మాలించి యీమాభద్రాయువు వారల
కథయందొసంగి సురక్షితులనొనర్చి యుద్ధమునకు నన్నును బ్రో
త్సహించె. ధనుర్బాణధర్మమాత్రనిహాయులమై త్వరితగతి సకాల
మునకే యుదెంచితిమి. భగవానుని యనుగ్రహమునఁ గృతకృ
త్యులమై భవవాశీర్వాదపాత్రులమైతిమి. తడవయ్యె మాకు నెలవొ
నఁగుడు.

భద్రా॥ అయ్యా! మాచరిత్ర ముంకను చాలఁగలదు. మా కిప్పట్ల నెలవొ
నంగుడు. పోయి వచ్చెదము.

వజ్ర॥ (చంద్రహాసము నొకదానిందీసి) ఆనునయగుణవినయా! సునయా,
నిన్నునైతము సన్మానించుట మాకియ్యెడ ధర్మము. కావున నీచంద్ర
హాసముం గైకొని యీభద్రాయుకుమారునకుఁ దోడునిడవై దుష్ట
శిక్షణ శిష్టరక్షణంబు లొనర్చి యశోవికాలుఁడవు కమ్ము (చంద్ర
హాసము నొసంగును)

సున॥ తీసికొని కండ్లకద్దికొని రాజునకు నమస్కరించి మహారాజా! తమకృ
తజ్ఞులకుఁ జిరకాలము విధేయుఁడ.

సేనాపతి॥ ప్రభూ! వీరు మానవులు గారు. మనల నుద్ధరింప నేతెంచిన దేవ
దూతలు. కాకున్న నవాజ్ఞాహిణులేడ! ఖడ్గబాణమాత్రసహాయులగు
నీయిబువులు పిన్నవారలేడ! అదియునుగాక తమ్మొరింగించుట కే
లనో సందియ ముండుచున్నారు. తప్పక వీరు మానవాశీరచరితుల
ని నానమ్మకము.

భద్రా॥ సేనాపతి! నీ వింతగా మమ్మగ్గింప నక్కఱలేదు. వుజ్యపాపసంఘ
ట్టనమునఁ బాప మెంతటిదీదైననుఁ బుణ్యమే జయించును. అమో
ఘములగు మదీయగురుససాదితశరశరాసనఖడ్గశంఖంబులె యిం
తటిమహాకార్యం బొనరించె. అంతయుకొని మేము మానవాశీర్వుల
ము గాము. అయ్యా! తడవయ్యె. మాకు నెలవొనంగుడు.

వజ్ర॥ (కుడిచేయిపైకెత్తి) పౌరులారా! ఇట్టిపరుషసంహార వీడ్కోలున మయమున జయవినాదము లొనిప్పుడు 'జయ భద్రాయుకుమారునకు జయ, జయ సునయకుమారునకు జయ' (తెరిలో గొప్పస్వ నితోపై విధముగా జయచ్ఛనులు)

(భద్రాయునునియులు లేచి నమస్కారము నందింతురు)

తెరవాలిను.

చతుర్థరంగము

(నివధపురరాజభవనము- పౌషేశము- చంద్రాంగదమహారాజు.)

చంద్ర॥ (స్వగతమున) ఆహా! ఈశ్వరవిలాస మతివిచిత్రముగదా? విరాగుల సైతము సరాగుల నొనర్చి యనురాగవశత సంసారసాగరనిమగ్నులఁగాఁ జేసి సుఖదుఃఖతరంగముల నుయ్యెల లూపుచుండు. ఎంతటివారికైన నేదే నొకవిచార మాచార మాయెగదా. పరమశివకరుణాసాక్షుఁడనయ్యు నక్షయభోగభాగుండగు తక్షకనాగేంద్రుని యనుగ్రహము వడసియు నేకైకపుత్రికకుఁ దగినపరునిఁగూర్చి వివాహం బొనరువఁజాలనైతినే! నేనే యిట్లు చింతించుచుండ నిక సామాన్యులగతి వేరె యడుగ వలయువా? కట్టా! స్త్రీసంతానము చింతాకరముకదా!

తే॥ గీ॥ తనయ కనుకూలుఁడగు పరు ♦ నొనరఁగూర్చి

పెండ్లి యొనరించు జనకుఁడు ♦ ప్రేమమీర

కాని ప్రతికూలుఁడగువాని ♦ గట్టఁబెట్టి

తనయమఃఖంబు నెప్పిది ♦ తా సహించు;

ఎటి.గినంతవఱకు వివరించితి దేవదేవములకుఁ జారులఁ బంచితి
కాని నాకొమరిత నీమఁదగు రాకొమఁడు దెచ్చటను లభింపఁడయ్యె. నిర
తశివపదారవిందమిందాయమానమాననముగఁ మాకీర్తిమాలిని శివభక్తాగ్ర
గణ్యుడగు రాకొమరునిదక్క నన్యుల వరింపనని గట్టిపట్టు సట్టుచున్నది.
నేవకుముః (ప్రశ్నవేదించి) ప్రధాన మహాముషీంద్రులు దయ నేయుచున్నారు.
చంద్రా॥ [లేచి] ఎవరా మహనీయులు? మహాత్ములగు ఋషభేష్వరులుగా
రుకదా? (పరిక్రమించి) వారుగో! పూజ్యపాదులగు ఋషభేష్వరులే.
నేవకా! మహారాజి కీవార్త నెఱిగించి పూజాద్రవ్యములఁ గొని
రమ్మనుము. నే నిదె మునికుంజరులకు స్వాగతం పొసంగెద. త్వ
రితముగ రమ్మనుము! పొమ్ము!

నేవ॥ చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

(ఋషభయోగి శివ గానముతోఁ బ్రవేశింప జంద్రాంగరులను స్వాగతం
జేయు దీసికొనివచ్చి యాసనము జూపును)

చంద్రా॥ మహాత్మా! నమస్కరించుము ఈమఁజిమయాసనము నలంకరింపు.
డు

ఋష॥ మనోవాంఛాపరిసరి రస్తు. (కూర్చుండును)

(సింఠిఁ పూజాద్రవ్యములతోఁ బ్రవేశము)

చంద్రా॥ దేవీ! రమ్మ. మహనీయపదకమలాభిషేకమున ధన్యుల మయ్యె
దము.

సీమ॥ మహాత్మా! వందనములు. భగవద్రప్తపిఠలగు మహాత్ముల నర్చిం
చుటయేగదా మానవశ్రీనికపరమావధి.

(సీమంతిని యుదకముఁ బోయించుండఁ బసిడిపల్లెరమున ఋషభయోగివ
మలను చంద్రాంగడుఁడు కడిగి జలమును శిరముపై జల్లుకొనును)

ముష॥ దీర్ఘాయుష్మాన్ భవ. విషధరాజేంద్రా! మీయట్టిపుణ్యవంపతులవలననే స్వప్తి పవిత్రమై సార్థకత నందినది. నే నియ్యోడకఱుదెంచి చిరకాలమైన దనుకొందును. మీరెల్లరకుఁ గుఱలమా? విశ్చింతక విషధసామ్రాజ్యమును జరిపాలింతువే?

చంద్ర॥ దేవా! భవదాశీర్వాదిబలంబున నేచింతయు లేక పాలింతు — కాని

ముష॥ ఆ! కాని— యనుచుంటివేమి? సందియమేల? వివరింపుము!

చంద్ర॥ మునీంద్రా! సందియమేల? కలమకదా మా కొకకొమరిత. ఆమె నుగీర్తిహాలిని యండ్రు. సద్గురుకుహ్రాషచే పరిపూర్ణవిద్యావతియై యిపుడు పరిణయయోగ్యయైయున్నది. సదాశివధ్యానమనస్తయగు నామెపాణిఁ బరిగ్రహింపఁదగు పరుం డీభూలోకంబున నెందును గానరాఁడయ్యె స్వామీ! ఇదియే మావిచారవిషయము.

ముష॥ ఓహో! అదియా కారణము సంతానవంతులగువారి కందఱకు నిట్టి చింత సహజమెకదా ఇంతకు వలక్షణము రెట్లుండవలెనని మీ యుద్దేశ్యము.

చంద్ర॥ మహనీయా! మాయుద్దేశ్య మేల? శివభక్తాగ్రణీయగురాకొమరు నిదక్కనన్యుల వరింపనని తల్లితో ననుచుండునట విచారింపుఁడు?

ముష॥ ఏమి సీమంతినీ! ఈమాట నిక్కువమా?

సీమ॥ విజయ. మహత్మా! నే నెపుడు ప్రశ్నించి నను నదియే సమాధానము.

ముష [నవ్వుచు] తల్లీ! గోగర్భమున గోమాయువు జనించునా? భక్తాగ్ర గణ్యులగర్భమున, భక్తమణియే జనించినది. కాని— సుగుణాకరుఁడగు రాకొమరుఁడే దుర్లభుఁడు. — అందును, శివభక్తశిరోమణి వలయునన్న సామాన్యమా? (ఆలోచించును) పుణ్యులగు మీయెడ దావరిక మేల? అట్టివాఁ డీభూలోకముననే కలఁడు.

చంద్ర॥ మహాత్మా! ధన్యోస్మి. ఆతఁ డెవ్వరో వివరించి, కర్తవ్యమొనర్చుఁడు.

ముష॥ విను ము: దశార్ణదేశాదీశ్వరుడైన వజ్రబాహువునకు బెద్దభార్య
యందొకకొమరుడు జనించె. అసూయాపరిలగు సవతు లామెకు
బూర్జగర్భమున విషప్రయోగ మొనర్చినకారణమున, యాజననీ
శిశువు లిరువురు మరణింపక మర్త్యజాతితులై నిరంతరసోదనావి
ష్ణత సంతాపగుంబునకు వంతఁ గూర్చిరి తన్మాయానభిజ్ఞుడగు
రాజు కనిపృపత్నిసంసక్తుఁడయి తత్ప్రేరణవలన నాజననీశిశువుల న
దవులపాలుఁ జేసె పిమ్మట నాజననీతనములు మోరాబవులఁ గడచి
కొంతకాలమున కొకపురముఁ జేరి పద్మాకిరఁ డనువానియింటఁ
జేరఁగాఁ బరాకృతికర్మపరిపాకంబున నాదాలుఁడు పంపత్నమును
జెందె. నేనట్టియెడ దైవయోగమున నాదాని నెందఁ బోవుచుండ
నను గాంచి యాపద్మాకిరుఁడు ప్రార్థనాపూర్వకముగ నన్నయిడ
కుఁ గొంపోయె. బాలుని గాంచిన నేను వాని శిష్యాగవతోత్తమునిగ
భావించి, తపఃఫలప్రదావంబునఁ బునర్జీవతు నొనర్చి “భద్రాయు”
పనునామం బిడితి. పిదప నావైశ్యునకు సుసయందను కుమారుం
డుకలిగె వార లిరువురు సమస్తవిద్యాసారి గతులైరి ఇట్లుండ
పుణ్యవంతుల వంతులపా లొనర్చిన దురితమునుజేసి వజ్రబాహుఁడు
పలువంతలపాలయ్యె. మాగధుండగు హైమరథుం డుక్కుమిగిలి
దర్గనిగరముఁ జుట్టుముట్టి జయించి, వజ్రబాహుని సపత్నీకముగ
చెఱయం దునిచె కాండశీకులగు పౌరులఁ గాంచి భద్రాయువు, సున
యసహాయుడై వారల కభయమిడి, దర్గనిగరం బేతెంచి, మాగ
ధులపీచ మడంచి, జనకాదుల బంధముత్తుల నొనర్చి, తన్నెఱింగిం
చుకొనకయే సన్మానమంది వైశ్యపురముఁ జేరి సుఖం బున్నవాఁడు.
ఇంతియకాక—

చం॥ అపనీ జతుర్పహస్రసుర * హాయనముల్ మని దర్శయింతుడై
భుననశలంబు నేలచును * భూరియశోవిభవాభిరాముడై

నవము లొనర్చు, నద్గుణుని * కావరీఁ బుత్రునిఁ గాంచు వర్తనఁ దై
శివపదవికజంబుల భ * కుచి నెరించు గతిసమేతుఁడై.

కావున మీయువముం కిష్టమయ్యెనేని యాచారముతునకు మీసుత
నొనంగి యుద్వాహ మొనర్చి ధన్యులు కండు.

భద్రా॥ మహాత్మా! మీ రాదేశించుటయు మేము కావలయువా? నేడే యీ
శుభసమాచారము చుంతిపురోహితుల కెట్లంగించి వలయునన్నాహ
ము లొనర్చి తమసన్నిధానముననే యుద్వాహ మొనర్చెద అంత
దనుకఁ దామిటనే వసించి మమ్ముం గృతార్థులఁ జేయవేడెద.

సీమ॥ దేవా! భవదాగమనము శుభయోగమై మా కెంతయు సుతనము
గూర్చె

బుష॥ ఆత్మా! సర్వేశ్వరుఁడు మీ కిష్టదైవమైయుండ నభీష్టసిద్ధి చేకూర
టంచువా?

చంద్రా॥ సుమతీవా! కాలాతిక్రమణమైనది, కాల్యముల నిర్వర్తింపలేండు.

బుష॥ ఆ! సలభమైనపురత, గమనింపనైతి (లేచినదిమను.)

* - కు నిర్మలమింతురు తెచ్చామును)

భద్రాయువు

పంచమకాండము.

ప్రథమరంగము.

పద్మా: పరిగృహము — మనుతీ భద్రాయువుల ప్రశంస

భద్రా:॥ అమ్మా! నీ వెన్మియైనఁ జెప్పుము. మన మీస్థితిలో, పండ్రిగారి కంటఁబడుట యనుచితమనియే నతలంపు.

సుమ:॥ నాయనా! కంటఁబడక చేయునదేమి? మన కీస్రవచ్చన్నవృత్తి యె వ్వి నాళ్ళు? పోనిమ్ము. గురుదేవులు వచ్చినపిదప వారిని బురస్కరించుకొనియైనఁ బోవుదమా? అమహనీయుఁడు చెప్పినను వినకున్న నావల కర్తవ్యము విచారించుకొందము.

భద్రా:॥ పల్లీ! ఆట్లు చాడు. మనమై పోయితిమేన నేమకావచ్చు రేపైన నీపపతులకఁ జూల్కను గాకమానము, అంతయు నెక

తే॥ గీ॥ న్యాయ మింతయు లేకయే • నన్న నిచ్చు

పపనసీమల కనిపిన • పిఱ్ఱకడకు

పమొగముపెట్టి యేగెద • విషధు తల్లి

పర్వవరడుఁడె నకలంబు • జక్కరేయు.

సుమ:॥ నాయనా! లోకవృత్త మెఱింగిన నిన్నిక నాఱు నేయఁజాల.

దాసి:॥ [ప్రవేశించి] అమ్మా ఎవరో గుడ్డారెక్కి వచ్చారు. “భద్రాయు కుమారుఁ డుండునది యెచ్చట?” అని అడుగుచున్నారు.

సుమ:॥ కుమారా! ఎవ్వరై యుండును? త్వరితముగ నేగి విచారింపుము. నేను లోని కేగెదను. దాసి: రమ్ము. (నిష్క్రమించును)

భద్రాయుధుఁ యనియొకఁడొక్కఁడై విశేష సారల సజ్జరంగమునఁ జంపఁబడెను
నందొప్పువాహితలతోఁ బ్రేరేపించును)

భద్రా॥ పుణ్ణులారా! మనసీసులు కలదు.

పురో॥ (కూర్చుండి) రాజకుమారా! సమాత్మనముగ నీకు నేమమా?

భద్రా॥ చిత్తము. మినుఁదోలు మహాత్మ్యకరుణలన నేమముగనే
యున్నారము. ఆయా; తమకుల వేళనామంబులును, ఆగమన
కారణంబును విన వేడుక వొడమెను.

మంత్రి॥ (నవ్వుచు) రాజకుమారా! వేడుక లెఱింగించుటకై యే మాయాయా
గమనము. మేము 'నిషధసార్వభౌముని మంత్రి పురోహితలము.
మామహారాజునకుఁ పార్వతీశ్వరుల యనుగ్రహంబున భౌతపుత్రక
యున్యవించెనది. ఆమెను గీర్తిచాలినియంతుర. సర్వవిద్యాభారతి,
సౌందర్యరతి యగు నామె పరిణయయోగ్య మగుట నాచాల నిపు
డు నీకేల నిడనెంచి పంచాంగమఁడు మమ్ము నీయెడకనిపె.

భద్రా॥ (వికటముగ నవ్వుచు) ఆయా నన్నుఁ బరిహసించుచుంటిరా?
నిషధేశ్వరుఁడు మాపరిస్థితుల నెఱుంగకయే ఇట్లు లాదేసించి
యుండనోపు లేకున్న.

తే॥ గీ॥ ఇట్లు వాకిలి లెక పఁ రేపు నిట్లు

వైశ్యగృహమున వసియుండు ♦ వాడ నేడ

నిషధరాట్కృష్ణకర మంది ♦ నెగడు లేడ

హాస్య మాడుట తగునె మ . హత్తులకును.

మంత్రి॥ వీరశిఖామణీ! మేము నిన్ను మేలమాడుటకు రాలేదు. (పురోహి
తునిత్రొలయ్యా; కుభలేశ్వనందింపుడు.

పురో॥ రాజకుమారా! నీజననిని వైశ్యసత్తముని రావించుము. పెద్దయె
దుట నీకుభలేశ్వముల వినుపించెదను.

భద్రా॥ చిత్తము! (నిష్క్రమించిమరల సుమతీసద్మాకర్తులతోఁ బ్రవేశము)

పద్మా॥ పిషధపురవివాసులగు మహాత్ముల కభివాదనములు (నమస్కరించును)

ప్రసా॥ వైశ్యసత్తమా! మారాజాజ్ఞానుసారము గొప్పవచ్చిన కుభలేఖనుజనువుచున్నార సావధానులై పనుడు. (చేతులు విప్పి.)

శ్రీస్తు

శుభిమస్తు

నమస్తునుగుణగణ విలసిత పీఠభాషణియగు భవార్చయ్యును, శ్రీమత్పదాశివ వతేకమల మధుపానమిళిమడుగు చంద్రాగిడుడు, చిరంజీవిగ నాశీర్వాదించి వ్రాయు కుభలేఖార్థములు “సదాశివప్రణామాలగు ముషభయోగీశ్వరుల యాదేశానుసారము. సుగుణసౌందర్యాలవలమగు నాతనయఁ గీర్తిమాలినిని నీ కొనంగి పరిజయం బొనర్చు నిశ్చయించినారము. సుముహూర్తము దావుననే యుంటు భవజ్ఞుననీ పద్మాకిర బంధుమిత్ర పరివారసమేతుడవై యెల్లియే, తరలి రావలయు. ఇట్లు భవప్రేయోభిలాష—ముద్ర—నిషధసార్వభౌముడుగు చంద్రాంగదమహారాజు—

(ఒకరిమొగము లొకరు జూచుకొని మదహసి మొనరింతురు)

పద్మా॥ మహాత్ములారా! నిషధసార్వభౌముఁ డాజ్ఞాపించుటయు మేము గాదెనుటయునా? అందును ముషభయోగీశ్వరులయాజ్ఞ మారు సర్వదా శిరోధార్యముగదా! —అయినను సుమతి దేవియభిమతిం దరయుట శ్రేయఃబని నాకలంపు (అమెపంకఁ జూచుచు)

సుము॥ అండీ! నాయభిమతి మేల? నీమీదేశముఁ గా దందునా? కాసి— ఇట్టిదె న్యవస్థతో పిషధపురికిఁ దరలిపోవు బెట్లా—యని.

పద్మా॥ తల్లీ! ఏల నీ కేంఠియము? నా యీసర్వస్వము మీయద కాదా? నమస్తువై భవసమేతంబుగ సీమిమాడుడు పెండ్లికుమారుడై తరలిపోగలడు. విచారింపకుము. — మహాత్ములారా! మాదే నొసంగఁబడు యథోచితసత్కారములందె మము గృతార్థుల నొనర్చుడు—దయ నేయుడు.

(అండు నిష్క్రమింతురు — తేరవార్జును)

ద్వితీయరంగము

(కళ్యాణమంటనము. భద్రాశ్రమపు కీర్తిమాలినీ పూలదండలచేతఁ జట్టుకొనియుఁ జూచుచుండఁడు, నీమంత్రిని, ఋగభయోఁ శిష్యాఁడగు నుఁడును, వజ్రబాహుఁడు, రాజుల ధువులు యశోవీరముగను బరిహేమ)

చంద్రా॥ (నమస్కరించి) దేవా! ఋషభయోగిందా! తమియనతిపేరకు సర్వము సిద్ధంబయ్యె ముహూర్తమతిక్రమించకుండ, బాణిగ్రహణ మొనర్పించి శుభాశీర్వాదంబుల నివ్వఁదహించుల ధన్యులఁ జేయ నేడెద.

ఋష॥ శివభూయాత్! చంద్రాంగదా! అస్తే యగఁగాక. చిరంజీవులారా! నేటి యీవపితృసుముహూర్తంబున మీరింజువురు దంపతు లగు చున్నారు. సర్వేశ్వరుఁడు మీకు సత్సంతానసౌభాగ్యబహునుభంబు లొనంగి రక్షించుగాక. పుణ్యులారా! ఇంక మీ రన్యోన్యపుష్పమాలాలంకృతులు కండు. అవల యధోక్తముగ వైవాహికవిధుల నెరవేర్చుకొనవచ్చును.

(సభాసభులొకమెడ నొకరు పూలదండలు వైచికొందురు. అంగు శుభాశీర్వాదములు జల్లుచుండ భద్రాశ్రమపు కీర్తిమాలినాణి, గృహించును. జయజయధ్వనములు వాద్యములు మోగును)

ఋష॥ చిరంజీవులారా! ధన్యులై సరి.

చం॥ అవనిఁ జతుష్పహసస్మిర, హాయనముల్ మని ధర్మయుక్తులై భువనతలంబు నేలుచును, భూరియశోవిభవాభిరాములై సవము లొనర్చి సద్గుణవిశాలురఁ బుత్రులఁ గాంచి భక్తులై శివపదపంకజంబుల భజించి తరింతురుగాక పుణ్యులై

చంద్రా॥ (కూతును దగ్గఱకు తీసికొని బుజ్జగించుచు) శల్లీ! కీర్తిమాలినీ!

మ॥ అనుకూలండగు సద్విభున్ బరిణయం, బాడంగ దీక్షరతన్

మనమం దెల్లపు డాహనేయుదు గదః మృ నేడు నీవాంఛితం

జానగూడెన్ గద తల్లి నీవిభునితో • నుద్యత్ప్రమోదాత్మవై
జని ధన్యం బొసరించు కొమ్మితను స • త్సంతానసౌభాగ్యవై

[పరిక్రమించి] మహాత్ములారా! మీయెల్లరకకుఱారిశేషంబున న
ర్వాత్మగ్రంథగు నీయనగునకుఁ గన్యాదానం బొనర్చి భస్మఁడనైతిని. మీ
తెల్లని కివియె ధన్యవాదసహస్రంబు లర్పించుచున్నవాఁడ.

నీమ॥ (కొమరిత నుపలావించుచు) అమ్మా! పరాత్పరునిదయా ప్రభావం
బున నీతోరినయట్లు విభుఁడు లభించె. జగజ్జనని వచించినటుల నీవ
లననుభయకులంబులు వర్ధిల్లుఁగాక. సర్వమంగళాదేవియనుగ్రహం
బుని దీర్ఘమంగలవై సత్సంతానసంపదలఁ దులఁదూగెదవుగాక.

తే॥ గీ॥ సోమవారంబులందు ను • మామహేశు
వ్రతనియతి సల్పి భక్తిమై • బడసినార
మమ్మ నిను, గాన నవ్రత • మాచరింపుఁ
డిహపరానందపాత్రులై • యొసగఁ గలరు.

వజ్ర॥ (వధూవరులఁ జూచుచు) చంద్రాంగదమహారాజా! పృస్తుతదృశ్య
మంతయు నా కొకయంద్రజాలముపలెఁ దోఁచుచున్నది నిజముగ
నాకన్నులతోడనే చూచుచుంటినా? లేక స్వప్నావస్థయందుంటినా?
యను శంక వొడముచున్నది. ఏలయన—

ఉ॥ ఈమహనీయు లిర్వరు న • హీనపరాక్రమలాన్యసంపదన్
మామకరాజ్యహర్తలగు • మాగధవీరుల నుక్కడించి కా
రన్ మము బంధముత్తులుగ • రంజిలఁజేసిన వీర రెవ్వరో
యేమహితాత్మపుష్కలౌ • యిద్ధచరిత్ర! వచింపు మియ్యెడన్.

చంద్రా॥ (వికటముగ నవ్వుచు) బావా! చక్రబాహుమహీపాలా! నే నైం
ద్రజాలికుఁడఁగాను మాతాత నలచక్రవర్తి. తండ్రి యింద్రనేన
మహారాజు. చంద్రాంగఁడనువాఁడ. పితృబాంధవ పరిత్యక్తుఁ

దై జననితో నొకవైశ్యగృహమున సున్నవాని నెట్టులో పట్టితెచ్చి
నాపట్టివోసంగితి. పీఠశిరోమణియని బంధుత్వ మేమైనఁ గల్పించు
కొన నెంచితివా యేమి?

(అందఱు నవ్వుచు. వ్యభాషాంశు షో చూచును)

చంద్రా॥ బావగారూ! ఏమట్లు చూచుచున్నాడు? అకశమున నేమి యున్నది?
పూర్వస్మృతి యేమైనఁ గల్గుచున్నదాయేమి? విహ్వలతఁ జెంది
చున్న బంధు బంధుని నీవె యననేల. మానవహృదయఫలకము లన్నియు
నయస్కాంతమయంబులు గానోవు. సర్వేశ్వరునిలీల దురూహ
ముగదా.

తే॥గీ॥ స్వస్థిచిత్తము లేనట్టి * జనున కిలను

కష్టవశసున్న బంధువుల్ * గానరారు

దుష్టులెనను బెరవార * లిష్టు లౌదు

రౌర మానవుం డెంతటి * స్వార్థపరుడౌ.

వజ్రి॥ (తత్తరమున లేచి చంద్రాంగదుని చేతులు పట్టుకొని) నిషధసార్వ
భౌమా! వ్యంగ్యములగు విట్టిపోటుమాటలచే నేల క్రొత్తియ వెట్టె
దిప్పు? యథార్థము వచించి నానందియము వాపుము.

చంద్రా॥ అయ్యా! నందియములన్నియుఁ దీర్చ సర్వజ్ఞుడగు ఋషభ
యోగేంద్రుండె కలఁడు. అమ్మహాత్మునిపలన సర్వము నెఱుంగ
పెట్టును.

వజ్రి॥ [నిమగ్నురించి] మహాత్మా! ఋషభయోగేంద్రా! చంద్రాంగమఁడు
పఠించినట్లు స్వస్థకలేని నాచిత్తమునందలి సందేహమును బాపి
యనుగ్రహింపుఁడు.

ఋష॥ (మందహాసమున) రాజా! తత్తరమేల? వినుము. సుమతికిఁ బూర్ణ
గర్భమున నవతులు గరళాన్న మిడిరి. అది కారణముగ, నజ్జన
పీఠికువులు దుర్భరవ్రణపీడితులై సతతరోదనావిష్టులైరి కవిష్టపత్ని

సంసక్తుడగుట నామైవాక్యములఁ బాటించి చర్యనిర్ణయము
సర్వకాలక దార్శాపుత్రుల నడవిపాఠానర్పితివి. వారెల్ల యొక
పురమిఁజేరి పద్మాకరుఁ డనునొకవైఖ్యనిగృహముననుండ, నీపు
త్రుడు విగతజీవుడై దైవికముగ మదీయ తపఃఫల స్రావణము
నఁబునర్జీవితుఁడు డయ్యె. వెండియు మదుపదేశంబున నివసన
మంత్రసిద్ధియు ద్వాదశసహస్రమదగజబలంబును, పరిపంథి సం
మోహననిగ్రహసమర్థంబులగు శంఖఖడ్గంబులు నొంది, మాగధ
వీరుల నుక్కడించి మేరాజ్యము నిష్క్రంతుక మొనర్చె సేచే బహు
మాసము లందినది నీతనయుఁడే! ఈపెండ్లికొమరుఁడే! ముస్ముం
దు జగద్విఖ్యాతిగా నేకభక్తరాచిపతియై వసుంధర నేలనున్న యాభ
ద్రాయువు నీకొమరుఁడే! రాజా! దేవికిఁగాని పూర్వాపరవిచార మవ
శ్యాపరణీయము. పశ్చాత్తప్తుడవై పరమపతివ్రతాశోమణి య
నఁడగు సుమతి ననుగ్రహించి వంశవిస్తారుడగు కుమారు నభి
మానింపుము. చంద్రాంగదా! చిరవియోగపరితప్తులగు దంపతుల
నొకచోఁ జేర్చి వారల కానందముఁ గూర్పుము.

చంద్రా॥ చిత్తము! (లోనికిఁ బోవును.)

వజ్ర॥ మహాత్మా! ఋషభయోగింద్రా! జగన్నాటకసూక్తిదారియగు సర్వ
జ్ఞప్రీతిమానుండవు. మాయావిషాదనాటకసూక్తిదారివై మదీయ
వంశవిచ్ఛేదము గాకుండఁ గాపాడితివి. దేవా! కృతజ్ఞుడ. (నమ
స్కరించును)

ఋష॥ రాజా! కష్టములు సుఖముకొఱకును, సుఖములు కష్టముకొఱకును
వచ్చుచుండును. పిచ్చివాఁడా! విషాదనాటక మనియెదవేల? అనం
దాంతము కానున్నది.

(చంద్రాంగదుఁడు సుమతి ప్రవేశింతురు వజ్రీబాహుఁ డాశ్చర్యముతోఁ

జూచుచుండ సుమతి ఋషభయోగిపాదములకు నమస్కరించును)

సుమ॥ దేవా! ఈయభాగినినమస్కృతు లందికొనుఁడు.

జుష॥ అమ్మా ! ఇంకను నభాగివేనా? కాదు—సుభాగినిచేయగుచువుగాక—
అడుగో: నీప్రాణపతి పశ్చాత్తప్తడై గతమునకు చింతించుచు
న్నాడు. పొమ్ము: పతి నభిమానింపుము. మానవులకఁ బశ్చాత్తాప
మే సమస్త పాపానోదనము.

(నుమతి మెల్లగ వజ్రబాహునికడకేగి పంచులంటి కన్నీరు తుడుచుకొ
నుచుండును. వజ్రబాహుఁడామెను లేవదీసి చేయిపట్టుకొని)

వజ్ర॥ దేవీ: గర్వాంధుఁడనై మర్షోచసలఁ జెనినిడి మదీయధాగ్యదేవతప
గు నిన్నును (కుమారుని దగ్గఱకుఁ దీసికొని) వంశతిలకుండగు
కుమారుని, విపినమున కరిగిన పాపిని, జడుఁడను, అనుగ్రహింపు
ము. శ్రీశకుహత్యాపరుండనగు నేనిపుడు పశ్చాత్తాపపహ్నిని మృగ్గు
చున్నవాఁడ. దేవీ: భవద్వాగమృతచారల నించుక మసృశ్యాంతి నొ
సంగుము— లేకున్న నశువులఁ బాసెద.

సుమ॥ (కన్నీరు తుడుచుకొనుచు) నాధా! ఇంచు మీదోస మిసుమంతయు
లేదు. జిహ్వచాపల్యంబునఁ బరీక్షింపకయే పరమాన్న మారగించి
న దోషము మ మ్మిట్టిడుమపాళు నేసినది. ఆనారతరోదనంబున
నంతఃపురసౌఖ్యము భగ్నిష్టమగునని పురోహితానుమతిని మ మ్మర
ణ్యముల కనిపితిరి. ఇందు మీత ప్పేమున్నది? అంతయు మా
ప్రార్థనము, దైవనియోగము.

వజ్ర॥ అదిగో! ఇంకను నీవు నన్ను క్షమిండుట లేదు. నాపాపకృత్యములనే
మరల నుద్ధటించుచున్నావు!

జుష॥ పుణ్యదంపతులారా! ఇం దెవరిదోషమును లేదు, పూర్వజన్మకర్మా
నుసారముగ జీవులకు సుఖదుఃఖములు ప్రాపించుచుండును. ఎంత
టివారును దైవదుర్విపాకమునకుఁ దలలొగ్గి తీరవలసినదే. కావు
ననే “విధి ర్భవీయసీ” యందురు. పశ్చాత్తప్తులై పాపపరిహార

మందుడు. పథావరులారా! అట్లు చూచెదరేని? పూజ్యులగుతలి
దండ్రులు! అత్తమామలు! హి! నమస్కరించి యాశీర్వాదములఁ
బొందుడు.

పథావరులు తొలుతి ముగ్ధయోకిని సమ్మట నునాతీఁజ్రావాహులకును నమస్క-
రించెదరు ఆశీర్వాదములఁ బొందెదరు)

పజ్జి॥ (కుమారుని కౌగలించుకొని కపోలముల నిమిరుచు) కుమారా:
నీయట్టివినయవివేకపరాక్రమశాలినిఁ బుత్రునిఁగాఁ బదసిన నాజ
న్తము, పంశము భన్యంబు లయ్యె. చరితార్థుండ నైతిని.

భజి॥ తండ్రీ! అంతకును గారణము నీవెకదా. నిజముగ నీవట్లు విడచు
టవలననే యీమహాత్ముల యనుగ్రహమున నిట్టివిష్యులు, వైభవ
ములు నల్పినవి.

పజ్జి॥ ఆహా! నేడుకదా! సుదినము.

ఆ॥ వె॥ పాణివిత్తమాన • భంగంబుఁ గాచిన
మనుఁడె నేడు నాడు • తనయుఁ డయ్యె
దుష్టచేతనమున • దుర్మార్గ మంపిన
వనిత బ్రతికి వచ్చె • బాణసతిగ.

(భార్యను బుత్రుని జెడయొక చేతఁ గౌగలించుకొని యానందభావముల విడచును.)

ముష॥ ఆహా! పేమమహిమ పరమాద్భుతముగదా!

తే॥ గీ॥ ప్రేమ మహిమాభిరామము • విశ్వమయము
పేమ మధురాతిమధురమై • వెలియు నెప్పుడు
పేమయే సర్వజీవైక • కామితంబు
పేమ లేకున్న జీవికి • విశ్వ మేల?

పంద్రా॥ బావా! దశార్జునహారాజా! తడవయ్యె. వైవాహిక విధిశేషంబు లిట్లే
యుండినవి. మహాత్ములగు భూసురవర్గంబును బంధువులగు రాజ
లోకంబును యథావిధి సత్కరింపవలయు. లోనికి దయనేయుడు.

(నమస్కరించి) మహాత్మా! ఋషభయోగేంద్రా! కాలాతిక్రమణం
బిద్వ్యో దీయ నేయుఁడు.

(చంద్రాంగదుఁడు గారిఁ జూపుచుండ ఋషభయోగేయు నాశెనుక
నందఱు వరుసగను నిష్క్రమింపుదురు.)

తే ర వ్రా లు ను

తృతీయరంగము

(నిషధరాజభవనము- వజ్రబాహు సుమతీ భద్రాయువు లోక విక్రమ
చంద్రాంగద సీమంతికి కీర్తిచాలిను-నొకవర్క్కును నిలబడియుండురు)

చంద్రా॥ బావా! వజ్రబాహుమహీపాలా! మాయాకీర్తిమాలిని లోకజ్ఞాన
మినుమంతయు లేవిధి. మొన్నమొన్ననే గురుకులవాసము విడచి
నది. కాన నామెయం దెట్టినెరఁగు అండినను సైరించి యభోచిత
ధర్మోపదేశంబు లొనర్చి కాపాడుచురని నామనవి.

వజ్ర॥ అయ్యా! మహాత్ములగు మీగర్భమునజనించిన యాయమ, గుణ
వతి కాకుండునా? ఉభయకులపాపనియని యామెముఖలక్షణముచే
చెప్పుచున్నవి.

చంద్రా॥ (భద్రాయువుతో) గుణనిధీ! వివేకశిరోమణివగు నీకు ధర్మోపదేశ
మొనర్చునంతటి వాడను గాను. పెద్దవాడనగుటఁ దెప్పకతిప్పదు.

చం॥ అనయము విశ్వనాథు మన * సార భజించుచుఁ దల్లిదండ్రులన్
వినయపు నేవలం దనిపి * పేర్ముడి బంధుల గారవింపుచున్
జనమత రాజ్యవర్ధనవి * కాలయశోధనభాగ్యభోగ్యశన్
మనుము సతీనమేతముగ * మానవనాయకః సర్వకాలముఁ,

భద్రా॥ ఆర్యా! భవదాశీర్వచన మమోఘమగుఁగాక!

చంద్రా॥ అమ్మా! సుమతీ! అదర్శసాధ్వీలాలమవు నీకు పేరుగాఁ జెప్పఁబడి లేదు. ఐనను ప్రమాదపశంబున నేదేని వొనంగు పొనగినను నీతో జడ నొకకంటఁ ద్రోముడి నాదరింతువని నావిశ్వాసము.

సుమ॥ అమ్మా! మీరినియ నిజముగఁ గీర్తిమాలినియే యై యుభయకులపా వని యగు. సందియ మావంతయు లేదు. కులకాంతలకుఁ దలమా నికఁ బడఁ దగి మా కెల్లఁ కొనందనందాయని యగు గాన మీరు ని శ్చింతి నుండుఁడు.

సీమ॥ (కన్నీరు తుడుచుకొనుచు) అల్లీ! కీర్తిమాలినీ! పూర్వపుణ్యవశంబున సుశీలరగు నత్తమామలను, సుగుణమణియగు భర్తను దొందితివి. నీ కేమిటను గొఱంతఁ గలుగనియము. నిరంతర మప్రమత్తులమై నీసేమ మఱయుచుందుము. సభీజనంబులు సైతము నీవెంటఁ జను దేర నువ్విహారుచున్నారు. మాచేనొసంగఁబడిన నమస్తవస్తుసంభారధనకనకదానదాసీజనంబులతో నత్యానందముగ నత్తవారింటి కరిగి సార్థకనామధేయవై యచిరకాలంబున మానయనానంద బొనరింతు పుగాక (నవ్వుచు) సీమంతోన్నయనమున కేతెంతుము లెమ్ము.

కీర్తి॥ (సిగ్గుతోఁ దలవంచి నవ్వుచు) జనసీజనకులారా! కనిపిండు గారాబము నఁ జెందిన మీయెడఁబాటు సహింప నేర్తునా? నభీజనం బెంతయు న్నను, గొఱంతలేని ధాగ్యభోగ్యములన్నను ముగింపు మాతాపిత రులమీది మమక తీరునది కాదుకదా?

తే॥ గీ భక్తిఁ జరచేడు సేవించి • పడసినారు
పేరీమమీరంగఁ గొన్నాళ్లు • పెంచిినారు
విధినిహితమగు పంపుటే • వేళ నన్ను
కరము కొనుడిదె నానమ • స్కారశతము.

చంద్రా॥ [కూతును జేరఁదీసితల నిమురుచు] తనయా! అధిగతివినయా! సీజననంబున మాతనువులు సార్థకంబయ్యె. పార్వతిం గవినపర్వ తేశ్వరుని మాడ్కి ధన్యతమచరితుండనైతి. మహోజ్జ్వలభవితవ్య మగు నీచరిత మాలించి మహానంద ముండెదముగాక.

సీమ॥ తల్లీ! నీవు విద్యావివేకసంపన్నురాలవు. నీకుఁ జెలియని ధర్మములు
లేవు. ఐనను మాకుఁ జెప్పక తీరదు

సీ॥ అతిభక్తి విరతంబు • నత్తమామలనేవ

లొనరించి పుణ్యంబు • లొందు మమ్ము

పతియాజ్ఞ భక్తిమై • సతతంబు తలఁదాల్చి

అనుకూలవతి వౌచు • నలరు మమ్ము

అపహాస్యమునకైన • నపలపింపక నేవ

కాని దయమీర • నరయు మమ్ము

భూతదయాపరి • పూతమనస్కులై

దానవర్మంబులఁ • దనువు మమ్ము

తే॥గీ॥ ఎట్టికష్టసుఖంబుల • నేని సతిము

పార్వతీశ్వరపదభక్తి • వదల కమ్ము

కడుపు పండఁగ మరల మా • కనులుఁ దనియ

వత్తువు కదమ్ము శుభముల • వరలు మమ్ము.

భద్రా॥ మామా! నిషధసార్వభౌమా! కాలాతిక్రమణ దగుచున్నది. ఇంక
మాకు నెలవొసంగుడు పోయి వచ్చెదము.

చంద్రా॥ [పైకిఁ జూచి] ఔను! అత్మీయవాత్సల్యము కాలపరిమాణంబును
నైతము మఱిపించుచున్నయది, చిరంజీవులారా! సుఖంబుగఁ జోయి
రండు మార్గమున నెట్టియిడుమలు గలుఁగకుండఁ బంచభూతములు
మిమ్ము రక్షించుగాక. కులదైవమగు నదాశిపుండు తోడునీడ
యగుఁగావుత. [ఆశీర్వాదించును]

(శేష భ్యమున)

(మహారాజా! ప్రియాణసన్నాహ మంతయు సంసిద్ధమైనది. నుమహార్తము
మించకుండఁ బయనము కావలెనని గురుదేవులయాజ్ఞ.)

భావా॥ అయ్యా! గురుదేవులునైతము ప్రబోధించుచున్నారు! కడుచి వ్వి
జుగవలసియున్నది. (నమస్కరించుచు) మా కింక ననుష్ఠ వలసి
సేయుడు.

పం॥ అభీష్టావాప్తి రస్తు— శ్రీయఃప్రాప్తి రస్తు.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

తెర వాలును

చతుర్థరంగము

(పశ్చాత్తరాజప్రాసాద ప్రాంగణాలంకృత పట్టాభిషేకమండపము.)

(సింహాసనమున భద్రాయువు, కీర్తిహరినియు, యథోచితాసనములయువహించి,
వజ్రబాహువు, చంద్రాగ్రదుఃకు, పద్మాకరుడు, నూయఁడు, చంద్ర
శక్ర, జయనేతుడు వాసీనులైయుండ చర యై త్తబడును)

వజ్ర॥ [లేచి పరికిరించి] మహాజనులారా! పార్వరబ్రహ్మంబున నాచే
బలునిడుమలఁ గుడిచి దయార్ద్రహృదయుఁడగు పద్మాకరునిగృహ
మునఁ బెరుగుచుఁ బరమేశ్వరాంశరంభపుఁడగు ఋషభయోగీశ్వ
రుని యనుగ్రహమున భద్రాయువు నొంది, నిషవరాజేంద్రుని జా
మాతయై మీయువరాజు సతీసమేతముగ నగడున కేతెంచె. నేనును
వయోవృద్ధుఁడనైతి. బహువిధశ్లేశవరంపరల మనోదార్ధ్యమును
దగ్గినది. పరిపాలనాభరంబు వహింప నశక్తుఁడనైతి. కావున గురు
దేవులయానతివి మీయెల్లర సమక్షంబునఁ జిరజీవికిఁ బట్టాభిషేక
మొనరించి పార్వతీశ్వరచరణానున్మరణంబున జన్మసాపల్యము
నొందఁ గృతనిశ్చయుఁడనైతి. నా యీ యభీష్టమునకు మీ రెల్ల
రామోదించి నను ధన్యునిఁ జేయుదురుగాక.

(తెలుగులో గాతాశ్వాసలు, భాగ్యమునుహానా! నాకు కలయినవ అది)

జయ్యెనులు చె రే. వహాహువు భాగ్యమునుహానా!

గీటలు నుండును. పుష్పవృద్ధి సురయును.)

బుష్ప॥ తే॥ నీ॥ అచట మైక్వర్య మస్తు దీ + ద్వాయు రస్తు

వీర్యవిక్రయతేజోధి + పృద్ధి రస్తు

భూరిసాధుజ్ఞాసాజన్య + భూతిరస్తు

పార్వతీశ్వరశక్తిపా + పార్వతీ

చంద్రా॥ రాజా: శిష్యుఁడవైనను, గానున్న యేలికముమత్త హ్యవర్య మా
శీర్వాదము. కాన

ఉ॥ స్వస్తి చక్రార్థరాజకుల + సాగరపూర్ణశశాంక: సర్వదా

స్వస్తి సమస్తదర్శనువి + శాలపరాక్రమచక్రమాధ్య: స్వ

స్వస్తి వదాన్యతాలసి + హాసముఖాంబుజ: ధీరవర్య స్వ

స్వస్తి సదాశివేశకరు + జామృతవర్ధిత రాజచంద్రమా:

జ॥ నే॥ ప్రభూ! భగవానుడు కరుణామయుఁడనుట కింతకన్న విదర్శన
మింకేమివలయు? నాకనులయెదుటనే నీజీవిత మొకయంద్రజాల
మువలె గడచినది. తిరిగి హితము వచ్చించిన నాకు దేశబంధుపరి
త్యాగము సంప్రాప్తమయ్యె. నాటఁగోలె నానదేశతీర్థయాత్రలఁబ్ర
శాంతమనస్కుఁడనై యుండి యీశుభవార్త కర్ణాకర్ణిగ నాలించి
మిముఁ గాంచ వచ్చితి. ధన్యుఁడనైతి.

వజ్ర॥ జయినేనా! పూర్వస్మృతిం దెచ్చి నాయామహానందము నేల విచ్చే
దింతువు? కష్టసుఖము లెవ్వరికిని శాశ్వతములు గావుకదా? ఎప్పటి
యట్ల మారాజవంశక్షేమ ముయును, సచివుఁడనై యుండుము.

జ॥ నే॥ దేవా! క్షమింపుఁడు. తిరస్కారదోష మాపాదించకుఁడు.

శా॥ దేవా! వార్ధకమబ్బె రైర్య మెడలెన్ + ధీశక్తి గోల్పోతి స

ర్వావస్థల్ మటియిలై శౌర్యబలద - ర్పాయల్ కృశించెన్ భవ

త్వేషత్ తేయః శక్తి చాలదిత నా • దేవాదిదేవుక శివున

చాచందందున నిల్చి తీవవయముకా • బాయంగ నూహించితకా.

భద్రా॥ మహాత్మా! మిమ్ము బాధింపవలయునని కాదు వృద్ధులయుపదేశము

వృద్ధిప్రవచుగునని మాయుష్మతిక, పోనిండు: చిరమిత్రుండగు సు
నయుం డమాత్యుడగు. ఎడనెడ మీసాయ మపేక్షింతును. ఏకౌటం
లేక నివ్వీటనే గాలముఁ బుచ్చుచుండుడు. గురుదేవా: జుషభయో
గీంద్రా! భవదనుగ్రహమే యంతకును గారజంబుకావున, యారా
జ్యమే మీయది. నిరంతరభవద్దర్శనభాగ్యంబున మము ధన్యులఁ
జేయవేడెద.

జుష॥ (నవ్వుచు) కుమారా! సర్వి మెజింగియు నిట్లు కౌరవగునా? సర్వ
సంగపరిత్యాగులమై సర్వేశ్వరపదం బుండునెంచు మాకు మరల నీ
సంసారలంపటక యేల కల్పించెనపు. అట్లు కాదు. అపుడపుడు వచ్చి
జవత్కుశల మారయుచుందెదను.

భద్రా॥ తండ్రీ! పద్మాకరా: కష్టకాలమున మమ్మాదరించి పోషించిన నీము
ఱమిసుమంతయుఁ దీర్చఁజాలము. సకుటుంబముగ నీపురంబుననే
కాపురముండి నను ధన్యునిఁ జేయఁగోరెద.

పద్మా॥ కుమారా! నీచిత్త మెట్లొ యట్లే యగుఁగాక. సునయుఁ దిటనుం
డ. సట మేముమాత్ర మేమి నేయఁగలము.

భద్రా॥ సునియా! వినయశముల్లసితనయా! నేటినుండి నేను రాజును. నీ
పు మంత్రీవి. ఇంక బాల్యవికారంబుల చూచి ధర్మపరిపాలనాబద్ధకం
కలులమై పెద్దలచే మన్ననలఁ బడయ యత్నించెదముగాక.

సున॥ పృథ్వా! గుణసాగరుడవగు నీయట్టియెరిమీనిం బొంది రాష్ట్రప్రజలు
ను నేనును ధన్యులమైతిమి. ధర్మపూర్ణములగు నీయాజ్ఞలఁ బాలిం
చెదగాక. రాజా! మఱచితిమి. అత్రవిద్యాగురుల నభినందనసత్కా
రములఁ దనుపవలదా?

భద్రా|| (నవ్వుచు) పిచ్చివాడా! మున్నెన్నఁచో నాయితీవములనే వాల్చి
నమర్పణంబొనర్పితిఁగాన నాయీ వాగ్యచోగ్ధంబులన్నియుచారివి
కావా? వారిచ్చటనే వసించుచు మనల రాజ్యాపించుచుండును. రవాజ్ఞా
బలంబున మనము గృతార్థులము గాగలము.

చం॥ శ॥ చిరంజీవులారా! మీయట్టిశిష్యురత్నములఁ బొందిన మేగురుఁడు
ధన్యతముఁడు గాకుండు? నిరంతరనిరామయ్యులై కేజరిల్లెవరుగాక.

వజ్ర|| కుమారా! దైవానుగ్రహంబునను, గురుదేవుని యాశీర్వాదబలం
బునను నావలనఁ గలిగిన యిడుమలఁ గదచి గద్దె నెక్కితివి. నీ
విపుడీసమస్తమునకుఁ బ్రభుఁడవు; కావున!

ఉ॥ దోసపుబుద్ధి నూని కడు ♦ దుర్మతులొచు విషప్రయోగమున్
జేసియు చుత్పతీసుతుల ♦ జీవములకా హరియింపనెంచు వి
ధ్వంసకళక్తులన్ నవతి ♦ తల్లుల శిక్ష యొనర్చి ధర్మవి
శ్వాసయుతుండవై సకల ♦ సౌఖ్యయశంబులఁ గాంచు మింకెఁబన్న్
అంతియే కాదు.

ఆ॥ వె॥ ముసలివాఁడనయ్య ♦ ముదితలవలఁ జిక్కి
చెడుగుమాటలెల్ల ♦ చెవిని జేర్చి
కన్నకొడుకుతోడ ♦ గాంతను వని కంపి
నట్టినాకుఁ గూడ ♦ నాజ్ఞ నేయు.

ఈ॥ కావిమ్ము! ఈరక యట్లు చూచెదవేమి? భవదీయరాజనీతిప్రచారనము
న కిదియే ప్రథమపరీక్షావిషయము.

భద్రా|| (తలవంచి మిన్నకుండును.)

బుష॥ (స్వగతమున) ఆహా! భద్రాయువున కిదివిజముగఁ బరీక్షావిషయమే!
(ప్రకాశముగ) ఏమిసమాధాన మొసంగునో చూచెదముగాక.

భద్రా|| (తలయెత్తి) తండ్రి! తొలుఁదొల్తనే యిట్టివిషమపరీక్షకుఁ బాల్పడ
నేయ నాయమా? ఐనను నాయెఱింగినది వచించెద.

తే॥ గీ॥ ఇందు బ్రతుక గరవాన్ను • మిదకయున్న
నయ్య! నీవు చూడు వసుల • కంపకున్న
ఇంతకథ నెట్లు పుడుకూర్చు • నెవ్వరైన
బ్రహ్మయైనను నిలకవి • ద్రుహ్మయైన.

అపియుచుఁగాక, జననా. బాధితులమగు నాకుఁగాని నాజననీకఁగా
ని, వారలపైఁగానినీ పెఁగాని మాత్సర్య మిసుమంతుయు లేదు మివలకనే
నా కెట్టిప్రజ్ఞాయశంబులును, గురుదేవానుగ్రహంబును సంప్రాప్తమైనవని
సంతసించుచున్నాఁడను. ఇతను (ముషభయోగివంకఁ జూచి నవ్వుచు) గు
రుదేవులయెదుటనా మనధర్మసిద్ధాంతములు?

ముష॥ (నవ్వుచు) మేలు! వత్సా! మేలు నమస్తాత్రుపారంగతుఁడవు. నీకు
దెలియరాని విశేషములు తెయ్యవి? (వజ్రబాహువుతో) రాజా! పశ్చా
త్తాపమే పాపపరిహారము. నిండుపేరొలగఁబున నిక్కము వచించి
పశ్చాత్తాపపుడవైతివి. చాల. ఇంక నీ కెందును రిక్ష లేదు. మఱియును

అ॥ వె॥ తప్పదు బదెంత • గొప్పదైననుఁగాని

జ్ఞానసూన్యరైన • నాకు లగుట

మమతఁ జూపి చారి • క్షమించుచు బొప్పదే

రాజనీతి మీర • రానిదైన.

వజ్ర॥ మహాత్మా! మా యీ యానందాంతనాటకమునకు సూత్రధారివైనట్టి
యింకజేసి రక్షించితివి, మాచిరంటీవికి భద్రాయువు నొసంగుటయు
నిషధబంధుత్వమునఁ గీర్తిమాలినిని సమకూర్చుటయు, భవదుదా
రకరుణామృతసంకల్పవిశేషమే కదా.

అంతయుఁ గా॥

తే॥ గీ॥ కష్టములు మానవాళికఁ • గలుగు నెట్లు

నట్లే సుఖములు గలుగును • నవనియందు

కాన కష్టసుఖంబుల • కరణి దెలియ

నీశ్వరవిలాసమని నమ్మ • యెప్పుడు రాజ.

(భద్రాయువుతో) కుమారా! ఈశ్వరవిలాస మతిచిత్రమైనది అది యెల్లప్పుడును చూచాడేవి ననుసరించి యుండును. భక్తతాణపరులగు పరమేశ్వరుడు పరీక్షనమయములఁ గర్కశత్య మవలంబించి హృదయ భేదన మొనర్చుచుండును. అట్టియెడ ధీరుడై నిల్చిశవావికే నిస్తులయశో విభూతిని సాయుజ్య మొనంగును.

తే॥ గీ॥ ఎట్టికష్టంబు కలిగిన • నెన్నఁడైన
విమలసత్యవ్రతంబును • విడువకున్నఁ
గామితార్థంబు లభియించు • నామహేళు
కరుణ విరతంబుఁ గలుగు ని • క్కముగ రాఁ!

భద్రా॥ దేవా! ఇహపరానందకందంబగు సత్యవ్రతమాహాత్మ్యము తమక టాక్షమున నెఱుంగఁ గలిగితి. ధన్యోస్మి (నమస్కరించుఁ)

ముష॥ (లేచి) రాజా! ఇంక నేఁ బోయివచ్చెద. సుఖం బుండుడు.

భద్రా॥ దేవా! శీఘ్రమే మరల భవద్దర్శనభాగ్యం బొసంగ వేడెద.

ముష॥ పరమేశ్వరానుగ్రహప్రాప్తిరస్తు.

(అంబు నిష్క్రమింతురు)

తే ర వ్రా లు ను

పంచమరంగము

(ఉద్యానవనమున వనంశగీతమును బాడుచు నొందొరుల భుజములపైఁ జేతులు వైచుకొని భద్రాయువు కీర్తిమాలిని ప్రవేశింతురు)

భద్రా॥ ప్రేయసీ! మాధవాలింగనోత్సాహమున వనరమాదేవి యొంత యల రాదుచున్నదో చూచితివా?

శ్రీర్తి॥ (నవ్వుచు) పిరియా! ద్వియతమాలింగనము సహజానందకరము గాదా?

భద్రా॥ అదిగో! అలతాపితానము నిజపుష్పగుచ్ఛభరంబుచే నాతరుణతకు శాఖల నెట్లు వంచుచున్నదో! చూచుము.

శ్రీర్తి॥ ఆర్యపుత్రా! ఎంత వంచినను బాదప మించుకయుఁ జలించుట లేదు కదా. కావుననే లతాంగు లబలలు, పరాశ్రయదీవికలు నని చూపు లందురు.

భద్రా॥ అదిగో! అప్పుడే కోపము వచ్చినదా! ప్రకృతిసహజధర్మమును వర్జించు నామాటలయందు సన్మగర్పితధ్యాంతి నీ కేల కలిగె?

శ్రీర్తి॥ నేనుమాత్ర మే మంటిని? పురుషులు మాయకులు, స్వార్థపరులునని సహజప్రకృతినే యనువదించితిని కాదా?

భద్రా॥ (నవ్వుచు) పిచ్చిదానా! మిగులఁ బొరఁబడుచుంటివి. మాయకు శ్రీ పరత్వముకాని, పురుషపరత్వము కాదు. మాయకయగు కాంతావతి మాయకుఁడగునేమో చెప్పఁజాలను.

శ్రీర్తి॥ నాదా! మీవిజ్ఞత నంతయుఁ జూపి నన్నేల పరిహసించెదరు? అబ్బా! పురుషులయెదుటఁ దరుణులు నోరెత్తుటకు భయముకదా! ఏదియో మిషవెట్టి శ్రీల వంచించుటయే పురుషస్వభావమై పోయినది. (కోపముతో) నమస్తజగదాచారభూతయగు సరాశక్తిప్రధానమే సృష్టిస్థితిలయకారణభూతంబని యెఱింగినవాడు శ్రీజాతి నెప్పుడు నదికే పింపదు.

భద్రా॥ (వికటముగ నవ్వుచు) ఓహో! అదియా నీయహంభావము? పరమేశ్వరునిచే వంచంపఁబడిన పరమేశ్వరి ధైరతపశ్చర్యలవలన భగభగవానుని వశంపదు నొనర్చికొని యర్థశరీరప్రాప్తిఁ జెంది సృష్టిస్థితిలయకారకురా లయ్యె. అంతయెకాని పురుష రహితంబగుశక్తి జగత్కారణమనుట హాస్యాస్పదము గాదా? ఐనను వినుఁబోలు నెఱుఁజాణ లందరు పరశక్తిస్వరూపులనియా నీభావము?

కీర్తి॥ పోనిండు. నాథా! ఇపుడాయప్రస్తుతప్రళయం యేల? ముదావహమగు ప్రళయదావన విహారమునయలంఘిం దీర్చికొందము. రండు. భద్రా॥ దేవీ! పరతత్వవిచార మెప్పుడును నప్రస్తుతము గాఁజాలదు. మానవజీవితపరమావధియే యయ్యుచున్నది.

పం॥ నిరతము మానవావళికి • నిశ్చలచిత్తమునన్ బరేశునిన్

గరము భజించుటే నిజము • గాఁ దగుకార్యముగాని మూఢత
దరుణులఁగూడి రమ్యవ్రమ • దావనకేళివిహారసౌఖ్యముల్
స్థిరమొకొ చేయ దివ్యపథ • దీపిక లయ్యవి యొనె మానినీ!

కీర్తి॥ నాథా! పరమార్థధర్మనిర్ణేత లందఱును సంసారవనసౌరభానుభవులే సుమా! పరమార్థవిచారమునంసారమునఁగాక సాగరమునకా?

భద్రా॥ ఓహో! నీవిమర్శన చేవచ్చి నతిక్రమించుచున్నదే? కానిమ్ము! మున్ముందుఁగాని నీకుఁ బరమార్థతత్త్వము విదితముఁగాఁజాలదు (ప్రక్కకుఁ జూచి) అదిగో! భ్రమరయోధము లాపుష్పగుచ్ఛములనెట్లు బాదించుచున్నవో చూడుము?

కీర్తి॥ (నవ్వుచు) నాథా! మధుసానము త్రతచే నామిళిందము లట్లాగడము నేయుచున్నవి. కాని—ఫలస్పృష్టి కీకీటకములైనైతము కొంతకారణము గాదా?

భద్రా॥ ఔను! అనిర్వాచ్యప్రభావుఁడగు భగవానునిలీల లాశ్చర్యజనకములుగదా!

కీర్తి॥ ప్రియా! ఆనరోవరతీరమునఁ గొంతవిశ్రమించి పోవుదమా?

భద్రా॥ పోవుదముతీమ్ము. ఇంకను సాంధ్యారుణదీదితులతోఁ బ్రభాకరుఁడు భాసిల్లుచునే యున్నవాఁడు (ముందుకు నడచెదరు) ఓహో! ఏమి యీకమలాకరముపొదగు! రమావాసభానురంబులగు నీకమలములెంత మనోహరముగ నున్నవి! దేవీ! రమ్ము. అల్లదే యాతరు మూలవికర్ణిపైఁ గొంతతడవు విశ్రమించి వనలక్ష్మికి జోహారు లర్పింతము. చైట్టమొవటఁ గలయరుగుపైఁ గూర్చుందురు. హా

చూ! చూ! వివిధకుసుమసౌరిభవాహకుతీర్థిసు. నీమలసమతయూ.
నియం దెంతయు స్తుతిపాత్రుడుకదా?

చం॥ లలితలతానితానములు • రమ్యమనోజ్ఞమహీరుహంబులున్
చులయనమీరముల్ వికచ • మంజులపల్లవపుష్పగుచ్ఛముల్
కలకలనాదశోభితకు • కప్రికరంబును గానకోకిలల్

దెలియఁగఁ జేయునీశ్వరుని • దివ్యమహామహిమంబు లియ్యెడన్
కీర్తి॥ దేవా! దివాకరుం డవరగిరిఁజూచంబాగోహించుచున్నాఁడు శకుంతల
తానము లెఱల గఱచుకొని కులాయములఁ జేరుచున్నయవి. ఆ
హా! ఎఱలకై నోట్ల లెఱచిక్కొని యాశకుంతలాబకము లెట్లార్పా
టము సేయుచున్నవో చూచుడు!

అ॥వె॥ ప్రేమమయము చూడ • విపినటివికమైనఁ
బ్రేమనర్వసమము • జేమకరము
ప్రేమలేని జీవి • పృథివిఁ బుట్టగ నేలః
ప్రేమకలనఁ గాదె • విశ్వస్పృష్టి

(వృద్ధసేవకుఁడు ప్రవేశించి సమస్కరించును)

భద్రా॥ ఏమి! ఇట్లు వచ్చితివి? విశేషము లేమైనఁ గలవా?

సేవ॥ బాబూ! అడివిరాజ్యంలో మృగాలబాధ యెక్కువైందట చెంచులు
చాలామం దొచ్చి కోటలో గోలపెడుతున్నారు. మంత్రిబాబుగారు
మీతో చెప్పి రమ్మన్నారు.

భద్రా॥ సరియే! మేమును బయలుదేరుచున్నాము నీవు వద.

సేవకుఁడు నిష్క్రమించును)

(కీర్తిమాలిని చేయిఁ బట్టుకొని) దేవీ! మహామంత్రులు నాకై ని
రీక్షించుచుందురు. చీకటి పడకమునుపే మనము నగరుఁజేరుట మంచిది.
పోదము రమ్మ.

కీర్తి॥ ఏమి! ఈతొందర? ఇపు డాచెంచు లెక్కడికి పోవుదురు?

భద్రా॥ అట్లు కాదు. వెంటనే వెళ్లి యాభేటకోచితనన్నాహంబు లౌనర్ప
వలయు. వేకువనే పయనమాఁ గావలయు. బయలుదేరుము.

కీర్తి॥ [విసుగుతో] హింసాకరంబగు వేటకు మీరునై తముఁ బోవలయునా;
నేనాపతులును, నై న్యమును బోవుమరుకదా? ఇంత మీ రేల?

భద్రా॥ దేవీ! మృగయావినోదము క్షత్రియోచితము గాదా? ఇచ్చటకన్న
నచ్చటిప్రకృతిరామణీయకము మహాద్భుతము. చూచి తీరవలయు;

కీర్తి॥ ప్రియా! ఆటలై న నేను వచ్చెదను. ఆ యావినోదంబులఁ గాంచి
నేనును సంకసించెదను.

భద్రా॥ (నవ్వుచు) ఒహో! నీవును ఎత్తువా? ఉద్యానవనవిహార మనుకొం
టివి కాఁబోలు. అచ్చటిదృశ్యంబు రెట్లుండునో చెప్పెద వినుము.

సీ॥ కాడచీకటి క్రమ్మి ♦ కడుభయంబును ♦ గొల్పు

దుర్గమైనట్టి ♦ మార్గచయము

బండి పోవుటకై ♦ విండుమార్గము లేక

దారి కడము వచ్చు ♦ దండిపొదలు

అలికిడి యైనంత ♦ నటునిటు దొరలుచు

పడగగెత్తుడు నాగు ♦ బాములగుమి

అభయముచేఁ బఱచుచు ♦ బైఁబడ నుంకించు

వ్యాఘ్ర భల్లక సింహ ♦ వారణములు

తే॥ గీ॥ కలిగి కడుభయానకమైన ♦ కానసుమ్ము

సఖులతోఁగూడి విహరింపఁ జాలునట్టి

రమ్యకుసుమితకేశికా ♦ రామ మనుచు

మదిఁ దలంచితివేమొ ప్ర ♦ మాద మబలఁ.

కీర్తి॥ నాదా! ఇచ్చటికన్న నచ్చటిప్రకృతిరామణీయకము చూచి తీరవల
నని యింతకుమున్నేకదా! వచించితిరి? మఱల నీపిరికిరస మేల
పోనెదరు? నేనును వీరక్షత్రియవంశసంజాతనే! వింట బాణము.
దొడుగ నేర్పినదాననే!—సంకయింపక నాముద్దు చెల్లింపుఁడుఁ
(బ్రీతిమూలును).

భద్రా! అమ్మా! ఇటులు చదివినచిరము తెలుంగక పురుషుల వాధింతురు
[అలోచించి] సరే! కానిమ్ము నీకొక్కెలావననేల: ఒకసారి చూచి
సచోమరల నట్టిచోరిక నెన్నటికి! గోర! జాణపు. ఇంక! చోపు
ఏము రమ్ము.

(అనువురు నిశ్చలమింతురు)

తెర వ్రాలును

షష్ఠమవంకము

(అలవ్యులనేకములు దొ: చెట్టునీడను కీర్తిచూపిని కుంభింకి యుండును)

కీర్తి॥ ఓహో! ఏమి యీగహనవిలాసము.

తే॥ గీ॥ విబధతరులతాపీర్ణంబు • విస్తృతంబు

నఖిలనీచోచ్ఛవంబుల • కాటవట్టు

పరిణతమధురకమనీయ • ఫలయుతంబు

ప్రకృతిరమణీయ స్పృహణీయ • భావతతము.

(తెల్లవారి భయంకరస్వరము, కోలాహలము)

అమ్మా! భయంకరిగర్జారావంబులతో! చెవులు బిగిస్తలగునట్లున్నవి.

తే॥ గీ॥ భయద మృగ సర్ప కంటక • మయముగాక

యున్న, నీవనగరిమంబు • నెన్నఁ దరమె

మంచిచెమగుల నొక్కెడ • నెంచి కూర్చు

నీకర్వరవిలాస మతిచిల్ల • మిండు గనగ.

అయ్యో! నానాటఁ డింకను రాకుండెనే! హింసాకరంబగు వేటవల
దని యెంతచెప్పినను వినలేదుకదా! (ప్రకృతుఁ జూచి సంతసమున) ఆ:
అదిగో వచ్చుచున్నారు! (భద్రాయును ప్రవేశింప నెదురేగి కౌగలించి)

నాథామిగుల నలసినట్లున్నాడు. ఒంటరిగా వచ్చితిరేలః మృగయు చంచలు
నేమైరి? వేట పూర్తియైనవా? కొంచెమునేపు విశ్రమించుడు.

(ఇంతకు కూర్చుండును)

భద్రా॥ (శ్రమ నభినయించుచు) వేట పూర్తియైనది. పరివారమంతయు మృ
గములఁ దలుముచుఁ గడుదప్పురిగిరి మనము కొంచెముతడవట
విశ్రాంతిఁ దీసికొనునంతవో వారును రాఁగలరు. ఆ! పరిచాని ఆర
ణ్యదృశ్యములు—ఎట్లున్నవి?—విహారయోగ్యముగ నున్నవా?
కీర్తి॥ దేవా! ఎన్నడును జూడనిదాన నగుట నట్లు కోరితిఁగాని—హృదయ
విచారకదృశ్యంబగు నీకాననంబున మావోట్లకుఁ గాఢలసిన చెడ్డి
యు లేదు.

భద్రా॥ సరికదా! నేను మున్నే చెప్పియుండలేదా? ఇంక నెన్నఁ డీట్లు పోక
వుకదా!

కీర్తి॥ నాథా! దాహరికమేలః మిమ్ము విడచి యుండలేక యట్లుకోరితినిగాని
వనచృశ్యములపై బ్రాంతిచేఁ గాదు.

భద్రా॥ (నవ్వుచు) పిచ్చివావా! నిరంతరము మన మిట్లు కలసి తిరుగుచు
న్నచోఁ బ్రజలును బరివారమును గేలి నేయుదురు కామాంబులమని
తూలనాడుదురు. వారు— న న్నేలికగా నంగీకరించినది ప్రజాసౌ
ఖ్యపరిపాలనకుఁగాని భార్యపరిరంభణోద్యోగమునకుఁ గాదు.

కీర్తి॥ [నవ్వుచు] నాథా! ప్రజలకొఱకు నన్ను దిరస్కరింతురా? నేను
ను మీప్రజలలో నొకదానినేకదా! నాకోరికమాత్ర మేల రిత్తవో
వలయు?

భద్రా॥ తిరస్కరించుటయే కాదు! దర్మభంగనశయమున నపనరమైన
చో వదిలివేయుటకు సైతము వెనుకాడను.

కీర్తి॥ (భయాశ్చర్యములతో) ఆ! అదేమి నాథా! అట్లంటిరి? [చెవులు
మూసికొని] శివ, శివా! అమంగళము శాంతించుఁగాక—ప్రియా!
ఏలనో మీ రట్లనినదిమొదలు నామానసము కపించుచున్నది.

భద్రా॥ అబలా: నవ్వులాట కనినమాటలను వాటిసేయుచుంటివా: వికవేశ
నట్టిసంఘటన మేదైనా బొసగిన నీభవాయువు జీవములతో నుం
డగలరా?

శ్రీశ్రీ॥ [దుఃఖమున నుండుమును జేతులతోఁ గప్పకొని] నాదా: ఏలనో మీ
రీనా వన్నియు నమంగళములే నుండువుచున్నవి హా: పరమేశ్వరా:
ఏమి సంకల్పించితివోకదా! దీనావనా! పాపా! పాపా!

భద్రా॥ (వికటముగ నవ్వుచు) వెట్టిదానా: నామాటలకేనా: ఇంత ధయము?

అ॥వె॥ అనినమాట తెల్ల * ననినట్లు జరిగిన

మానవుండు జగతి * దీనుఁ డగునె

కోరినట్లే యన్ని * కోరిక లిడేర

జగతి స్వర్గతుల్య * మగును గాదె

అదియునుగాక సర్వమంగళానాధుండగు సర్వజ్ఞుఁడు సంరక్షకుఁ
డైయుండ మన కమంగళము లేల పొప్పించవలయు?

శ్రీశ్రీ॥ దేవా: మీ రనినమాటల కట్లుంటినిగాని సర్వమంగళాదేవి యనుగ్ర
హమున్న నన్నియు మంగళములే యగును గాదా:

భద్రా॥ దేవీ! ఏమిది? ఇంకను మృగయులు వచ్చుకొడ తప్పించుటలేదు.
మరల నేను బోయి వారల దోడ్కొని వచ్చెదను. శిబిరమున కేగి
విశ్రమింపుము.

శ్రీశ్రీ॥ వలదు. నాదా! వలదు. వారలును వచ్చుచుందురు. ఇంక మీయెడఁ
బాటు సహింసఁజాలను. క్షమింపుఁడు (నమస్కరించును)

(తెరలో భయంకరగర్జనము: వెంటనే యొకబ్రాహ్మణుఁడు వచ్చును)

బ్రాహ్మ॥ రాజా! రాజా! అయ్యయో, నాధార్యును పెద్దపులిఁ బట్టినది. అయ్యో:
అట్లు చూచెదవేమి? దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ దక్షిండవు. మహారాజా:
ఆరిసింపకుము. హా! పరుగెత్తుము—అదిగో వాపుననే యున్నది.
త్వరపడుము. సతీభిక్ష నొసంగి సంతనముఁ జూపుము.

భవ్రా॥ (పిల్లు సమ్మతి లంపికొని) భూదేవా! భయమువలదు. కృపితో నా వ్యాఘ్రమును సంహరించి మీసతినిఁ దెచ్చెదను. (ధార్యతో) నియా ఇచ్చటనే యుండుము. భయము వలదు ఇప్పుడే వెచ్చెదను.

(భవ్రాగ్రమున పరుగెత్తుచు శానికీబోవును. కీర్తిమాలిని యావైపునకే దైన్యముగఁ జూచుచుండును. బ్రాహ్మణుండు జపమాల విఘ్నముండును)

కీర్తి॥ (స్వగతమున) ఆయ్యో! ఈబ్రాహ్మణు డెవ్వరు? ఈ విపరీతసంఘటన మేమి? ఓదయామయీ! జగదీశ్వరీ! నాపతి, కేయాపవయ్యుఁ గలుగనియక నాయెడఁ జేర్చుము. జననీ! మముఁ గాపాడుము. [కండ్లఁ మూసికొని ధ్యానించును.]

భవ్రా॥ (ప్రవేశించి విన్నవనముతో) మహాత్మా! పాహి మాం! చూచుచుండగనే పులియు సతియు నదృశ్యురైరి ఎంత వెడకిననుఁ గనుపింపలేదు. ఇంద్రిజాలమువలె నున్నది. (నమస్కరించి) మాటఁ జెల్లింపఁజాలని యాస్వర్థుని మన్నింపుఁడు.

బ్రాహ్మ॥ (కనులు దెఱచి కోపముతో) ఛీ! ఛీ! జీత్రయకులయ్యకలంకా! ఒకవ్యాఘ్రమునుఁ జంపి బ్రాహ్మణిని రక్షింపఁ జాలని నీచార్యముకాల్పనా! ఆర్చిత్రాజపరాయణుంబగు దాశార్థరాజవంశంబునఁబుట్టిచేఁజేత, కానిపని యొనర్చి పైగా వ్యర్థుఁడ ననుచున్నాఁడవా?

మ॥ సురుపుల్ నేర్పిన మంత్రతంత్రవిలస • తోడ్కడంపాండిత్యముల్

వరఖడ్గంబు సహస్రనాగబలమున్ • వర్మప్రభావంబులన్

దురితాత్మా! యెట కేగె ధౌర్యబలముల్ • దోర్దర్బ మేమాయె ని

స్కరుణన్ వ్యాఘ్రమువాత బెట్టితివెన్న • కాంతామణిన్ మూఢుఁడా!

(శోకము సభినయించి) హా! సతీమణీ! సతీమణీ! నీపు లేని నా శిష్యుమేల!

ఆయ్యో! యజ్ఞాదుల నవత్నికుఁడనై యెట్లాచరింతు. ఆమెతలిదండ్రుల కేమి సమాధానము. ఆయ్యయో! దారను దారిలోఁ బులివాత బెట్టి వచ్చితి నని యెంతమంది పరిహసింతురోకదా! బ్రహ్మచర్యమున వెట్లు దినములు గడుపుదును. హా! విధి! ఇంతలో నిట్లు చేసితివా?

భద్రా! (బ్రాహ్మణుని సమీపించి) మహాత్మా! ఏల శోకించెదరు? సర్వము
 మాయామయంబనియు, తనవు లనిత్యములనియు, విపస్నాయు
 జ్యమే నిత్యమనియు మిముఁబోయి మహాత్ములు వచింతుచుకదా?
 తమజీవితముగ బంధము దొలఁగినది. ఇంకఁ బరమేశ్వరధ్యానం
 బునఁ జరమార్థము నొందఁ జ్ఞాయత్నింపుఁడు.

బ్రాహ్మ॥ ఓయీ! ఈపాటివేదాంతము మాకును దెలియును.

అ॥ వె॥ ఒరుల ననునయింతు • శరిని వేదాంతంబు

లుప్పతిల్లు కుప్ప • తిప్పలుగను

అట్టిచింతఁ దాను • ననుభవించెచునెడఁ

దలఁపఁ దొర యెట్టి • ధర్మములను.

అన్యతప్రతిజ్ఞాఘరీణా! ఇంక నీవు పురంబునకేగి భార్యతోనుఖంబుం
 దుము. నేనీయరణ్యముననే భార్యావియోగదుఃఖపరితప్తుఁడనై కృశించుచు
 నేదవానలంబునకో యాహుతి నయ్యెద. పౌమ్ము! రాజా పౌమ్ము! అర్థ
 రక్షణపరాయణత పరమేశ్వరునియెడనే మృగమైన మానవుఁడవు నీవలన
 నే మగును?

భద్రా॥ ఆర్యా! ఏల నిందించెదరు? మీ కుపకరింపఁజాలని యీతను వేల?
 భాగ్యభోగ్యము లేల?

శా॥ దేవా! చింతిలనేల నయ్య యిదె నా • దేహంబో! సామ్రాజ్యమో!
 దేవీరత్నమో! శైవవర్మమో! మహా • ద్వేగంబుఁబోనాడి మీ
 భావస్ఫూర్తిగఁ గోరుఁ డిచ్చెదను నా • పాపంబులన్ బాపగా
 నీవే కర్తవటంచు నెంచితిని కా • విమర్శించి విప్రోత్తమా.

బ్రాహ్మ॥ ఆ! మాటలకేమి లెమ్ము ఇంతకు మున్నేకదా యొకమా నొననుట
 యుఁ గాదనుటయు నైనది?

భద్రా॥ అర్యా! అట్లు కాదు. మమపాప్యవై నమగు పరమేశ్వరునియాస. ఇం
దులకుఁ దప్పితి నేని: రారవాదినరకప్రాప్తి యగుఁగాక. పంచభూ
తములు సాక్షిగా చక్రిమాణ మొనర్చినాఁడ

బ్రాహ్మ॥ ఆ! ఆదీ! రాచపుట్టువునకు సార్థకత. రాకుమారా: నాదాంఛిత
మెఱింగింతు వినుము. — నీశరీరముచే నాకుఁ గావలసిన చెద్దియు
లేదు. ఇంక సంసారలంసటతయె నరిదిద్దు కొనలేనివాఁడను. సా
మ్రాజ్యబంధనము నా కేల?—అపత్నీకుఁడ ననునపవాదమునకుఁ
బాల్పడకుండ—నీభార్య నొసంగితివేని ధర్మపత్నిగ నంగీకరించి
నీకీర్తిచందిరికల వ్యాపింపఁజేసెద. నీపితృదేవతలఁ దరింపఁ జేసెద

భద్రా॥ (నవ్వుచు) ద్విజోత్తమా! పరిహసింతుచుఁటిరా: లేకున్న—వైది
కధర్మపరతంత్రులరగు మీకేమి? పరమార్థదూరులగు పరదారప
రిగ్రహణము నేయుటేమి? పరిహాసమునకో: పరీక్షించుటకో! ఇట్ల
నియుందురు.

బ్రాహ్మ॥ రాజా! పరిహాసము కాదు; పరీక్షయుఁగాదు. కోరుఁ డిచ్చెదనం
టివి, కోరితిని ఇచ్చెదవా! ఇదియు లే దందువా?

భద్రా॥ బ్రాహ్మణోత్తమా విపరీకసంఘటన మొనర్చెదరా?

ఉ॥ కోరుఁ డటన్న కోరుదురె? ♦ కోమలిని— బరమార్థదూరులై
యారహి నెవ్వరైన మును ♦ నెచ్చటనైన నొసంగినారె? యో
రార యిదేటికోర్కె? పరి ♦ హాసముకై నను నాడ నొప్పునే?
మూరులు మెత్తురే? పడఁతి . శోకమునన్ జరమత్వ మందదే?

బ్రాహ్మ॥ వమీ! నేను మున్నే చెప్పియుండలేదా? ఇంతటివాఁడవు, దు
ర్బలతచేతస్కుఁడవు. మొరప్రమాణం బేల చేసితివి:

శా॥ ఔరా యెంతటివందనామతివా “యా . ర్యా! కోరుఁడీ” యంచునే
ధీరాలాపము లాడి కోరఁగనే సం . దేహాభిమానంబునన్

సారాచారత నెంచుంటివిర చాం , చల్లంబులన్ నీ కేల నా
దాన్ ఖోయెద నీయలేననుము మీ , ధ్యావాదిచూడమణి.

కీర్తి॥ (భర్తను సమీపించు) నాథా! దైవభుటన మేనాటి కెట్లు ప్రాప్తించునో
యెవడు చెప్పగలడు? ఈమహానీయునింజూడ మనుజుమాట్రుడు
గాఁ బోచుటలేదు. నాసౌశీల్యమునుఁ గాపాడుకొను లెఱవెఱుంగు
దును. మీ రనినట్లు నన్నీద్విజన్మునకు దానం బొవర్చి పక్కివాళ్లు
రిపాలకులు కండు. అందుల కయ్యేకదా. మాతాత నలసార్వభౌ
ముఁడు భార్యను గోల్పోయి యడవుల విడుమలువడి జగద్విఖ్యాత
సౌఖ్యంబు లందె. (కండ్ల నీరు తుడిచికొనుచు) మన కీజన్మమున
నింతియే సుఖము గాఁబోలు. వాచేసినవ్రతపుణ్యపరిపాక మీతీరున
పలించినది. (పైకిఁ జూచి) తల్లీ! మహేశ్వరీ!

చం॥ జనితదురంతపాపముల • శాంతియొనర్చియు నింతమీదటన్
జననము లేక నీదుపద • సారనయగృము నెల్లకాలముఁ
గనుచు భజించు పుణ్యమిడఁ • గా పరదానము నేయుమమ్ము నా
మనమున నుండుమమ్ము యభి • మానముఁ గావగదమ్ము యీశ్వరీ!

భద్రా॥ దేవీ! మాటవరుస కనినదాని కీజాగ్రహ్మణుఁ డింత పట్టుఁబట్టుచు
న్నాఁడు. ఇట్టిధర్మ మెచ్చుటనైనఁ గలదా? ఎవరైన విన్న నగరా?
కలదుకదా “శుక్రసీతి” యేమైన నగుఁగాక నిన్ను విడువఁజాల
[కొగలించును]

కీర్తి॥ [దుఃఖమున] నాథా! నశ్వరములగు నీశరీరములపై భ్రాంతిఁజెంది
పరమార్థదూరు లయ్యెదరా? విజ్ఞానధనులగు మీకు నేనుజెప్పనంత
టిదాననా? నిర్మలమనస్కులను బరమేశ్వరుఁడు బాధింపఁ దలఁ
చునా? కావున నీమహానీయునియభిమతం బీదేర్చి చరితార్థులు
కండు.

బ్రాహ్మ॥ రాజా! ఆకువారిపలన వర్త మెఱుంగ వలనెనా? భవిష్యత్ప్రపంచమునకు మార్గదర్శకుడ వగుచుంటివా? ఇంతయేల? ఈయన నరాదా? నేఁ బోయెన. అచియునుఁగాక యీవిధముగ నేడ్చుచు నిచ్చినదానముఁ బరిగ్రహింపఁజాలను.

(బ్రాహ్మణుఁడు పోఁబోవును. భద్రాయువు వడ్డువచ్చి సమస్కరించి)

భద్రా॥ మహాత్మా! తామసింపకుఁడు. దాంపత్యప్రేమ ప్రాప్తించికభర్తంబగుట నింతగాఁ జింతింపవలసె. ఐహికసుఖవిరక్తుండనై మీయభీష్టం భీదేర్ప నెంచితి. దయ నేయుఁడు.

బ్రాహ్మ॥ రాజా! సకలభూతములు సాక్షిగా జలధరాపూర్వకముగా నొసంగవలయు. తెలిసినదా?

భద్రా॥ చిత్తము! దేవీ! జలకలశము నిటుఁ దెమ్ము.

(కీర్తిమాలిని లోనికిరికి కలశముఁ గొని తేగా నందుకొని)

మ॥ పరమార్థంబు మదిం దలంచి పితృదేవ వధ్యానచిత్తుండనై యరవిందోదరపద్మగర్భములు లాఁక ర్యాదేవియున్ సిద్ధులున్ సురలున్ సాక్షులుగా శివార్పణమటం , చున్నాడునిల్లాలినిన్ పరదానం బొనరించినాడ నిదె దేవ! వా! గొమ్ము సంప్రీతిగా.

(బ్రాహ్మణునితోసిట జలము విడచును.)

బ్రాహ్మ॥ రాజా! మహాదార్యమండితమగు నీజీవితము ధన్యతమ మగుఁగాక. వంశవర్ధనుడవై యాచంద్రార్కయశోధనంబు లందెదవుగాక. ఇంక మేము పోయివచ్చెదము—రాజే! రమ్ము కడుదూరమటుగవలయునుమా!

కీర్తి॥ (భద్రకు బ్రదక్షిణ మొనర్చినమస్కరించును.) నాదా! నెలవు.

బ్రాహ్మ॥ ఇంకనీవు నాదానవు. ఏమియు మాటాడఁగూడదు రమ్ము. (నడచును)

కీర్తి॥ చిత్తము! (మాటిమాటికి వెనుఁదిరిగి చూచుచుఁ బోవును)

భద్రా॥ [దైన్యముతో] వారు వెళ్ళినవైపునకేచూచుచు) హా! పరమేశ్వరా! నేటి కీవిధముగ నాజీవితపరిణామమును గల్పించితివా?—(నమ్మి) పిచ్చిబ్రాహ్మణుడు! కాకున్న పంశవర్ధనుడవు కమ్మని పీపించునా? భార్యను దాను గొనిపోవుటయు—నేను పంశవర్ధనుడనగుటయునా? (అలోచించి) మఱి వివాహమాడుమనియా? మాయనఘనియుద్దేశ్యము! వలదు. పునర్వివాహము వలదు. భద్రా! దవిముక్తుడనై భవ్యసాయుజ్యపదవి నందెదనుగాక. అయ్యో! నే నియ్యెడ మేను! బాసిన వృద్ధులగు మాతాపితరు లెంత పిల్లదుర్రోకదా! వేటనుండి మఱివచ్చి నన్ను గానక నేనాపితియు మృగయులు నెంత చింతింతురోకదా! అయ్యో! క్రీమాని! నన్ను విడచి పో! జాలక పనములు తడఁబడ మెల్లగ నడచుచు మాటిమాటికి వెనుదిరిగి చూచుచు నశ్రుజలపరిపూర్ణంబులగు నయనంబుల నొత్తికొనుచు విధిలేక విప్రునివెంట నేగితివా? నీయట్టితీమన నెన్నిజన్మాంతరములనైన బడయఁగలనా? (చింతించుచు) ఛీ! ఛీ! పరమపదదూరంబైన సంసారచింతన యేల! సదాశివచరణానుస్మరణమున జీవములఁ బాసెద. ఇప్పు డీపనువును బరిత్యజించుటెట్లు? (అలోచించి) అత్మహత్య మహాపాపకర్మముకదా! దారుపాపాదు ఘాతములు బాధాకరములేయనుగాని తనువిముక్తి గలిగింపఁజాలవు. నదీపాతము పవిత్రమే యైనను—పాపకర్మము గాదు. ఇంక నియ్యెడ నగ్నిహోతుడే నాకు శరణుడు (ప్రక్కకుఁ జూచి) ఇదిగో! ఈయిందనములన్నియు నేరి, చిహ్నబేర్చి హత్యవాహను నారోపించి కృతకృత్యుడ నయ్యెదఁగాక (నిష్క్రమించుచు)

(తెర యొత్తగా మండుచున్న చితిప్రక్కను భద్రాయాపు నమస్కరించుచు)

భద్రా॥ దేవా! హుతాశనా! పాహిమాం! పాహి మాం!

ఉ॥ దేవుడ వీవు చేవతల ♦ దీనవయాపరః సీవుగాక నా
 గావగ నేరు లేరిచట ♦ గావున నీవె శరణ్యమయ్య నా
 జీవము లామహేశుపద ♦ నీమను జేర్చగదయ్య సర్వలో
 కావనదక్షః నాతనువు ♦ నాహుతిగాఁ గొని హవ్యవాహనా?

(అగ్నిలోఁ బడఁబోవును. అగ్ని చల్లారును. అగ్ని మధ్యమందుండి పార్వతీపగ మిక్కిలిం
 కీర్తిమాలిని నుగ్ధ నిడుకొని సాక్షాత్కరించును. భద్రాయువు ఆనందా
 శువుల రాల్చుచు తన్మయుఁడగును.

భద్రా॥ (కండ్లు తెరిచి నమస్కరించి) జయమహాదేవః జననాః పార్వతీ
 శ్వరాః పాహి మాం! పాహి.

పర॥ భక్తప్రవరాః ధన్యతమజీనివి. రాజయోగివగు నీచరితము చిరతర
 స్థాయి యగుఁగాక. భవచీయభర్మదీక్షను బరీక్షింపనెంచి ప్రవ్రీహ
 పంబున పచ్చితి ఈనాసతియే యాబ్రాహ్మణి. మాయాదేవియే
 వ్యాఘ్రము సత్యసంధుఁడవై నీపితృదేవతలఁ దరింపఁజేసితివి.
 ఇదిగో! నీభార్య కీర్తిమాలిని. మరల నీమెనుఁబరిగ్రహించి కళ్యా
 ణప్రదంబుగ నవనిఁ బాలింపుము. ఇంక నీకష్టములన్నియుఁ గడ
 చినవి. ఎంతటివానికిని బ్రౌరణము దుర్లంభ్యము. కావున నను
 భవించిన నీలుగులఁ దలంచి చింతింపక వ్రేమానందమయులై
 యశోనిధులు కండు.

(కీర్తిమాలిని భద్రాయువు పాదములకును పార్వతీశ్వరులకును మొక్కును.)

భద్రా॥ తండ్రీ! కైలాసపతి! పురాణదంపతులగు మీదర్శనభాగ్యము లభిం
 చినది. ధన్యోస్మి. మానవమర్లభంబగు భవత్పాక్షాత్కారభాగ్యము

గలిగియు భవబంధవిముక్తి నందఁజాలని నేను భవ్యతమున నెట్లుగుచును? దేవా! ఇంక నా కీయహసౌఖ్యములపై వ్రాంతిలేదు.

ఉ॥ ఈయహసౌఖ్యముల్ కనగ ♦ హీనమరంతవివత్సయుక్తముల్
హేయనికృష్ణక్షేపము , లింక నహింపగ నోప దేవ! నా
శ్రేయము నెంచి నీదుపద , చింతనమే నిరతఁబుఁగాఁగనా
ప్రాయన మొప్పుఁ జేర్పఁగదె ♦ భవ్యవడిఁబు మహేశ! ఈశ్వరా!

పర॥ వత్సా! వినుము. భవత్పరిపాలనామిరందరత్నమున నీవసుంధరపది
వేలవత్సరములు సుఖింప వలసియున్నది. కావున నీ కిభూలోక
వాసము తప్పదు. ఐనను మత్సాస్థిధ్యమున నెట్టిసుఖంబు లభిం
చునో యట్లే సుఖంబుఁడి పిమ్మట మత్సాయుజ్యము నందెవవు.

క్రి॥ జననీ! సర్వమంగళా! సచ్చిదానందరూపులగు మీసందర్శనంబున
మాజీవితములు సార్థకము లైనవి. నిరంతరభవద్రవ్యతావరణపరాయ
ణులగు నాతలిద మ్రొలకును మాకును మక్తి నొసంగ వేడెద.

పార్వ॥ కీర్తిమాలినీ! సార్థకనామధేయవై ఈశ్వరాజ్ఞానువర్తినివై పదివేల
వత్సరములు జీవించి సత్సంతానసౌఖ్యవత్తివై మంతమున నాన
న్నిధి కేతె తువుగాక.

క్రి॥ మహాదేవీ! పుత్రహీనులగు నాతలిదండ్రులఁ గరుణించి చారలకు
సత్పుత్రుల నొసంగ వేడెద.

పార్వ॥ (నవ్వుచు) చూర్వర నొసంగితి. చాలునా? నీకుఁ దమ్ములు?
క్రి॥ (నవ్వుచు) జగన్మాతా! నీదయయున్న నంతియ చాలు
భద్రా॥ పరమేశ్వరా! ఇంకొక్క మనవి. మదీయజననీజనకులకును, మిత్రు
డగు సునయునకును తజ్జననీజనకులను మక్తి నొసంగ వేడెద.

పర॥ కుమారాః అశ్లే యగుఁగౌత.

చం॥ పరమమునీంద్రులు॥ విమల • పావనశీలులు పుణ్యస్థర్థులు
నిరతశివార్చనాపరులు • నిష్పలచిత్తులు యోగివర్ములు
గురువదనక్షులు॥ విగత • కోపులు సత్యపదాయణుల్ భవాం
తరములు లేక నాదుపద • ధామముఁ జేరుదు రక్షయంబుగా.

భద్రా॥ జగజ్జనకాః భవవాఙ్మిరోధార్యము భవచ్ఛక్తి భవతారకము. జగ
దానందకరముగ మంగళాచరణ మొనర్చ వేడెద.

పర॥ తే॥ గీ॥ స్వస్తి సతతంబు నదృష్ట • జనుల కిలను
స్వస్తి నిరతంబు సద్యోగి • వర్ములటను
స్వస్తి సుజ్ఞానసత్పథ • వర్తసులకు
స్వస్తియగుఁగౌత యనయంబు • జగములకును

'మంగళం మహల్ శ్రీ శ్రీ
సమాప్తం

